

Zirkoa: Artistak baditugu baina karparik ez

ARGIA

2006ko irailaren 3a | LXIX. urtea | 2.052 zenbakia | 3,50 euro

Ekai Txapartegi,

filosofian doktorea:

“ETA gabe ere kriminalizazioa
ez da desagertuko”

Portuak arrantzatik plazerera

Adi harpidedun!

EKARRI HARPIDEDUN BERRI BAT ETA SARIA IZANGO DUZU

Euskal Herriko landetxe batean
asteburu-pasa oparituko dizugu

Pertsonaia

- 11 **Goio Monreal:** "Hizkuntza bezain inportante izan dira gure instituzio historikoak". M. A. Elustondo.

Gaiak

- 17 **36ko Gerra. Abuztuko kronika.**
Bidasoako gudaldia. Josu Chueca.

Iritziak

- 22 **Jon Alonso.** Ttakun (h)errenka.
23 **Luparekin. Juan Kruz Lakasta.**
Udako sugetzarra.
24 **Gotzon Garate.** Euskal kazetak.
24 **Juan Ramon Makuso.** Su-etena.
25 **Joxerra Aizpurua.** Berrikuntza
versus berritsuak.
25 **Joxe Mari Ostolaza.** Balentxi.

Jon Alonso.

Erdiko kaiera

- 31 **Juan Mari Beltran:** "Denok gara
Orhiko xoria azken batean".
Jon Gurrutxaga.
33 **Argitalpenak.** Iker Barandiaran.
eta Pilar Iparragirre.
36 **Ezpalak.** Katixa Garate.
38 **Denbora-pasak.**
40 **Ihesi: Haurrekin Karrantzako**
trikuharrien bila. Unai Brea.
44 **Makina bat kontu.** Jabier Agirre, Joxerra Aizpurua,
Jakoba Errekondo eta Nagore Irazustabarrena.

Juan Mari Beltran.

Termometroa

- 47 **ETAk badio, bake prozesua**
krisian da. Xabier Letona.
52 **Ba al zen herri euskaldunik**
Aragoin? Miel A. Elustondo.
54 **Bero-beroan.** Xabier Letona, Onintza Irureta
eta Juan Mari Arregi.
56 **Opor beltzak Libanoko mendi**
eta hondartzetan. Pello Zubiria.

4 | Portuak

Plazerraren arrantzan

Gutxik pentsatuko zuten orain urte batzuk gure portuak aisialdi gune bihurtuko zirenik. Oraindik geratzen zaizkigu arrantzara bideratutako batzuk. Baina gehien-gehienak kirol-porturantz ari dira lerratzen. Jaurlaritzatik laguntzen den ekimena da. Iparraldean aspaldiko tradizioa da laket-portuena. Ordea, kontrako iritzia duenik ere bada. Eta ez da txikia polemika.

49 | Ekai Txapartegi

Mikel Asurmendi

26 | Bertso berriak

Xabier Paya

58 | Azkena

Iñigo Aranbarri

27 | Zirkoa

Euskal Herriko akrobata, malabarista eta bihurrikariak ez dute karpa zuri-gorriaren estalpean lan egiten. Kanean aritzen dira eta udan erakutsi ohi dituzte euren abileziak jendaurrean. Izan ere, ez dago euren lana zabaltzeko zirkuiturik negu gorrian. Haietako batzuekin mintzatu gara.

Jabetza: Komunikazio Biziagoa, S.A.L. Lehendakaria: Joxe Mari Irazusta. Zuzendaria: Xabier Letona. Zuzendariaren albokoa: Pello Zubiria. Erredakzio-burua: Estibx Eizagirre. Erredakzioa: Urko Apaolaza, Mikel Asurmendi, Katixa Garate, Mikel Garcia, Onintza Irureta, Izaskun Jauregi. Argazkilaria: Dani Blanco. Produzioa: ANTZA, S.A.L. Sareko Argia: Eli Pombo, Jon Torner, Naiara Irureta.

Kudeatzailea: Berdaitz Goia. Salmenta Burua: Bego Zuza. Harpidetza: Urtzi Azpiroz. Publizitatea: Igor Garmendia, Urko Vivar. Idazkaritza Teknikoa: Ixabel Bereziartua. Sustapena: Esti Parada. Administrazioa: Marijo Aiertza, Mari Karmen Loiarde, Aloña Sorraluze. Bezeroen harrera: Olatz Korta.

Argitalpenak: Arantza Egaña. Zerbitzuak: Joxe Mari Irazusta.

HELBIDEAK: Gipuzkoa: Industrialdea, 15. 20160 Lasarte-Oria. Tel: 943 371545. Faxak: 943 373403 (erredakzioa), 943 361048 (komertziala). Lapurdi, Nafarroa Beherea eta Zuberoa: Xalbardin baita. 64122 Urruña. Tel: 559 476000. Faxa: 559 476001. Nafarroa: Gazteluko Plaza 44, 3 eskuinta. 31001 Iruñea. Tel: 948 222285. Bizkaia: P.K. 140, 48.100 Mungia. POSTA ELEKTRONIKOA. Erredakzioa: kazeta@argia.com. Komertziala: komertzial@argia.com. Harpidetza: harpide@argia.com. Interneten: www.argia.com. Lege gordailua: NA 80-1963. ISSN: 0213-909X. Batzorde parekidea: 72562 E. Inprimategia: Antza S.A.L. Informatika: Adur Software Productions. S.Koop. Elk. Urtebeteko harpidetza. Hego Euskal Herria: 127 euro. Ipar Euskal Herria: 155 euro. Espainia: 127 euro. Beste atzerriak: 160 euro. Airez: 252 euro. Komunikazio Biziagoa S.A.L. Ametzagaña Taldeko parteidea da.

Azala: Antza. Azaleko argazkia: Dani Blanco.

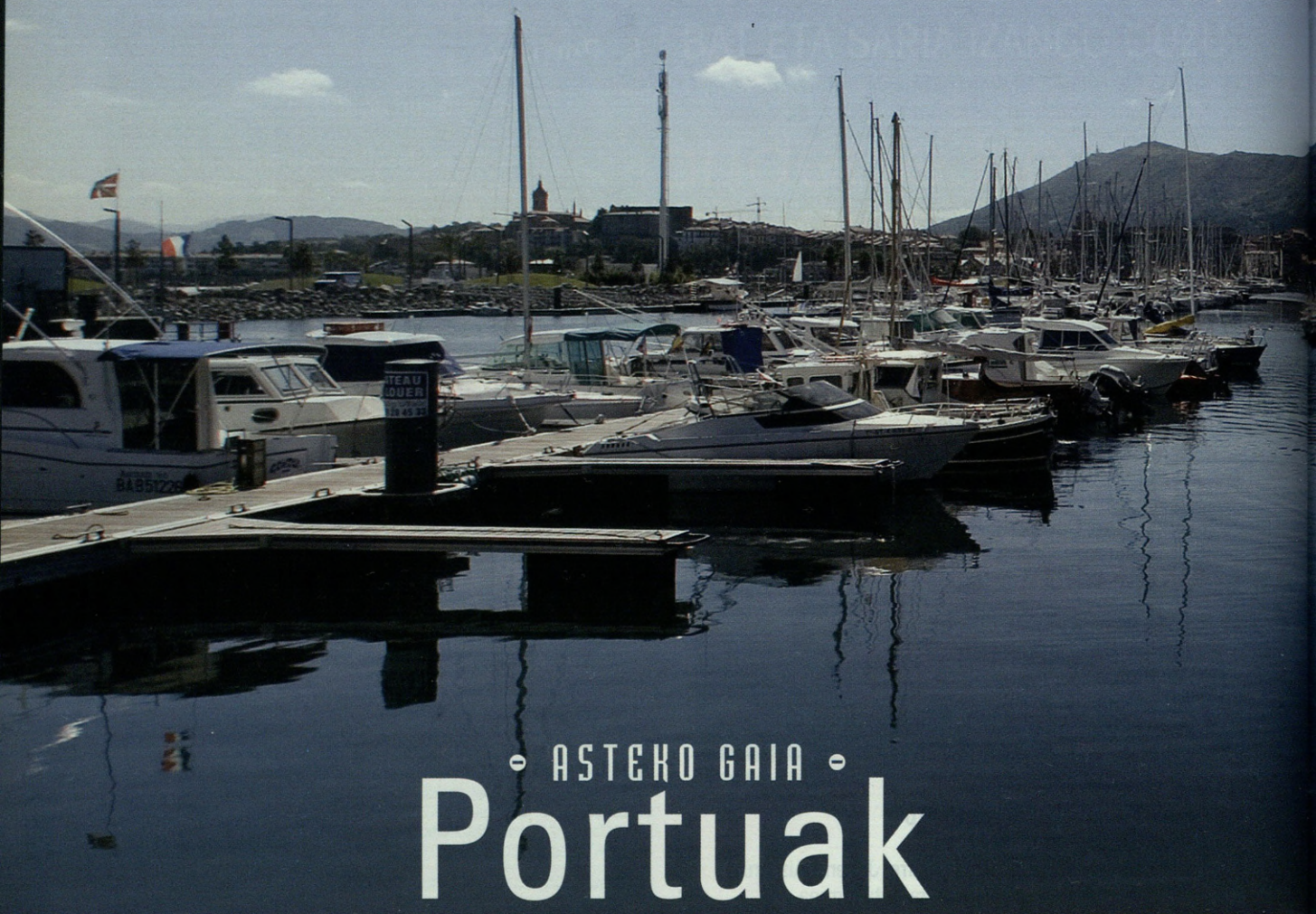

Eusko Jaurlaritzako Kultura Sailak
diruz lagundutako aldizkaria

Gipuzkoako Foru Aldundia

kutxa

• ASTERO GAIA • Portuak

Lehen lantoki huts

Gero eta arrantza-ontzi gutxiago dago gure portuetan. Herri batzutan bat ere ez duzu ikusiko dagoeneko, bertatik paseoa eginez gero. Beste batzuk bide beretik doaz, ez hain aspaldiko ontzidi oparoak hutsaren hurrengo bihurtuta. Portuok, hala ere, ez daude hutsik. Olgetak betetzen du arrantzak utzitako zuloa, eta betetzen segituko du sektorearen gorakadak garbi erakusten duenez. Azken urteotan hainbat kirol-portu sortu da gure itsasertzean, edo, besterik gabe, gozamenerako atondu da lehen arrantzarako baino ez zena, erakunde publikoen babes eta bultzadaz beti ere. Horietako batzuk orde, eztabaida iturri izan dira. Bizkaian eta Gipuzkoan, salbuespenak salbuespen, kontu berri samarrak dira hauek. Lapurdin aldiz, Frantziako Estatu osoan bezala, askoz tradizio sendoagoa daukate laket-portuek.

Orain olgetarako gune

ARRANTZAREN ETORKIZUNA hodei ilunez beteta dago. Hala uste du, behinik behin, Jaime Tejedorrek, Gipuzkoako Arrantzale Kofradien presidentea: "Orain dela urtebete nioen Zaintza Intentsiboko Gunean geundela, eta hortxe jarraitzen dugu, gaitza ezagututa ere ez dugulako hura sendatzeko neurririk hartzen". Gaitz horren berri eman digu laburrean Tejedorrek: "Europako Batasunaren politikak ez ditu oinarritzat itsasoaren ondasunak eta arrantzaleen beharrak. Aitzitik, estatuei, industria handiari, errentagarritasunari... begira ari dira. Hain merkatu globalizatuan, arraina neurri harrapatzea ez da errentagarria honezkero; hala, ondasunak xahutzen ari dira, eskulangintzako bitartekoak erabiltzen ditugunon kaltetan".

Globalizazioak beste ondorio bat dakar: arraina edonondik etortzen da gaur egun. Euskal Herriko arrantza-porturik handiena lehorrean dagoela esaten dute askok. Forondako aireportuan, hain zuzen. Mundu osotik datorkigu arraina, eta merke gainera. Lehia-tzeko, ezin garestiegi saldu hemengoa. Hala, kasu askotan gure arrantzaleek orain dela hamar urteko prezio bertsuan saltzen dute arraina, gastuak —erregaia batik bat— nabarmen hazi diren arren. Arrantza beti izan da lanbide gogorra, eta askotan horri leporatu izan zaio sektorearen gainbehera: gazteek ez omen dute gehiago itsasora nahi. Hori egia izanik ere, ezin daiteke ukatu arrantzak garai bateko pizgarriak galdu dituela gainera.

Lehen, sikiera, diru-sari hobea lortzen zen lanaren truke.

Hori horrela, euskal arrantza-ontzidia eten-gabe murriztuz doa, eta zenbait portutan gut-tiz desagertu da dagoeneko: Zumaia, Deba, Hendaia... Beste askotan gutxi batzuek eusten diote, iraganaren oroigarri. Badira, azkenik, oraindik sendo antzean dabiltzan bospasei portu —Bermeo, Ondarroa, Getaria, Hondarri-bia, Pasaia...—, eta askoren ustez horiek izango dira, urte gutxiren buruan, Euskal Herriko arrantza-portu bakarrak.

Ez hain txarto Jaurilaritzaren ustez

Eusko Jaurilaritzako Arrantza Zuzendaria, Josu Santiago, baiko-rragoa da. “Egia da gero eta ontzi gutxiago dagoela, baina gero eta ontzi hobeak dira. Eta hemen arrantza egiten jarraituko da. Sek-tore batzutan egora latza da, bai, baina ez guztietan, denetik dago eta. Badira ondo dabiltzanak ere”. Santiagok dio euskal herritarrok —EAEkook behintzat— Kantauri itsasoko arrain freskoa jaten segituko dugula luzaroan, “arrantzale gutxiago egon arren eta kanpotik arrain asko ekarri arren”. Langile kopuruari dagokionez, Santiagok uste du ez dela askoz gehiago murriztuko hemen-

dik aurrera. Gainbehera ez da geldituko, baina motelagoa izango ei da. “Ontziak berritu dira, aurrerakuntza teknikoz hornitu dira... Lan egiteko baldintzak hobetzea da orain dugun erronka, arrantza erakargarri bihurtu, sektorea egonkorra izateko”.

Eusko Jaurilaritzak arrantza sustatu nahi duela dio, eta arrantzaleek eurek aitortu egi-ten dute ahalegin hori, Jaime Tejedorren hitzei kasu egitera bederen. Azpiegiturei dagokien ere, Andoni Idoiaga Portu eta Itsas Gaietako Zuzendaria dio arran-tzak duela lehentasuna: “Gure egitasmo nagusiak, oraintxe, Ondarroan lonja berria eraiki-tzea eta Bermeoko egokitzea dira. Baditugu beste proiektu batzuk ere, ez hain garrantzi-tsuak, Getarian, Hondarribian... arrantzari begira beti”.

Arrantza behera, kirola gora

Kontuak kontu, arrantzaren gainbeherak ez ditu euskal portuak hustu. Olgetako ontziek bete dute arrantzaleek utzitako lekua, edo beste barik kirol-portu berriak sortu dira, gorantz doan eskari bat asetzeko. Orain dela hamar urte, kirol-portu bakarra zegoen Hego Euskal Herrian. Getxon, hain zuzen. 1997an

Herritar xehearen patrika
gizentzeak zerikusi handia izan du
olgetako nautika berpiztean. Dena
den, ez da eman dezakeen bezain
zaletasun garestia. Ontzi gehienek
auto baten prezioa dute

Mutrikun ez ezik, Pasaian ere ekologistak aurka

Dagoeneko mintzatu gara Mutrikun kanpo-dikearen eraikuntzak sortutako haserreaz. Bada, gipuzkoar kostaldeko beste aldean ere ika-mika askotxo era-gin dute erakunde publikoen asmoek. Pasaiaiko portu berriaz ari gara, noski. Jaizkibel Bizirik taldeko Javi Delsak dioskunez, portuak sekulako kaltea egingo luke balio handiko ingurunean, eta gainera ez litzuke iragarritako hel-buruak beteko. “Hazi beharra aipatu dute, baina aurreikusten den hazkun-dea ez da oso handia. Portu-agintari-tzak 2000. urtean egindako aurre-proiektuak zioen urteko sei milioi tonako trafikotik 8.350.000kora pasatuko zela. Hori ez da asko. Ingurumena-ri egindako kalteaz gain, proiektu hau ez da onargarria, ez eta bideragarria ere, ekonomiaren ikuspegitik”.

Delsak Madrilgo Unibertsitate Politeknikoaren ikerketa bat ekarri du gogora: “Gaur egungo portua gaizki kudeatuta dagoela frogatu dute, beraz ez da txiki geratu. Askoz leku gutxiago hartuta ere gaur egungo jardunari eutsi ahal zaio, beraz bada hazkunderako aukerarik. Argudioetako bat izan da ontzi batzuek arazoak dauzkatela badian sartzeko, sako-

nera eskasa dela-eta, baina hori inguru-ko portuekin —Baiona, Bilbo— lankidetz-a sustatuz konpon liteke. Bilbokoak, esa-terako, bere kapazitate osoaren heren bat baino ez du erabiltzen”.

Portu berriaren bultzatzaileak, bestal-de, tinko ageri dira haren alde. “Kanpo porturik ez dela egongo pentsatzea gal-dutako borroka da”, esan zuen orain aste batzuk Koldo Azkoitia Gipuzkoako Aldundiko Lurralde-Antolamendu dipu-tatuak. Erabakitzeke dago portu berria uhartea izango den edo mendiari atxiki-rik eraikiko duten, baina egin egingo da Azkoitiak dioenez, ingurumenarengana-ko begirunez beti ere.

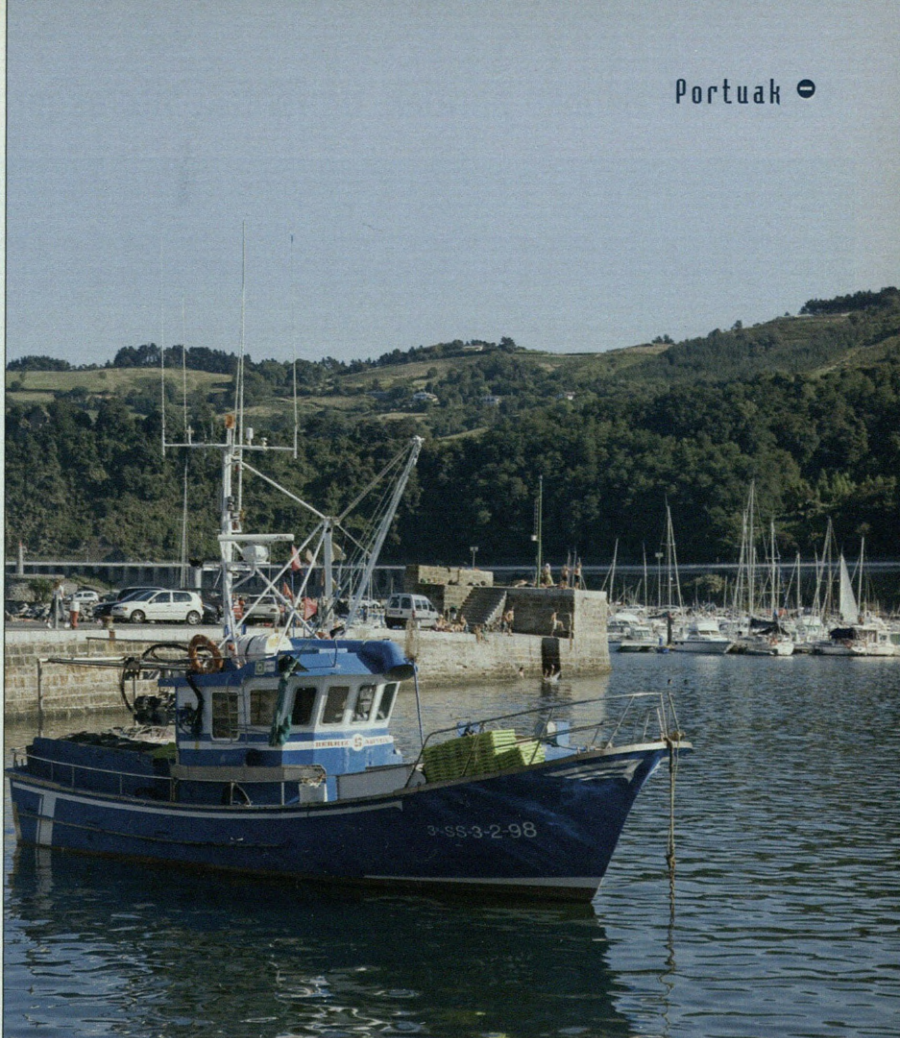
Diputatuaren esanetan, gaurko por-tua gainezka egitear dago, eta kanpo-portuak arazo hori saihestuko luke. Aldundiak, bestalde, merkatal-jarduna kan-pora atera nahi du erabat, Pasaiaiko badia berreskuratze aldera. “Hori da erakundeek orain darabilten argudio naga-sia —dio Javi Delsak—; lehen hazkundera zen, orain berresku-rapena... Kontua da: lanak burutu egin behar direla nahi eta nahi ez, eta dirua xahutu. Guzti-guztia, jakina, gizartean inongo eztabaidarik egin gabe”.

zabaldutako bigarrenen, hiri berean eta lehenengotik oso hurbil; momentuz, hori da Euskal Herriko handiena, Hendaia-koarekin batera: 830 amarraleku inguru dago bakoitzean.

Getxokoaren ostean kirol-portu gehiago egin da Hegoaldean: Zumaia, Getaria, Donostia, Hondarribia, Bermeo... Zerrenda gizenduz doa gainera, uda ostean zabalduko baita Oriokoa. Gehienetan, betiko arrantza-portuaren barruan egokitutako gunek dira. "Guztiz logikoa da, arrantza behera doala ikusita, kirola egiteko erabiltzea lekua. Badaukagu ura, badaukagu hornikuntzak... eta gero eta jende gehiagok dauka zaletasuna". Hala mintzo dena Guillermo Garate da, Euskal Kirol Portuak (EKP) elkarte publikoko zuzendari nagusia. Gaur egun, Bizkaia eta Gipuzkoako kirol-portu guztiak kudeatzeaz arduratzen da EKP, Getxokoak eta Zumaia-koak izan ezik. "Elkarteak 2000. urtean sortu zuen Jaurilaritzak, kirol-portuak sustatu eta kudeatzeko. Jaurilaritzak eraikitzen ditu portuak, eta gero EKPren esku jarri".

Erakundeen bultzada

Olgeta-sektorea, hortaz, ez da berez hazi, erakunde publikoek sustatuta baizik. Edo alderantziz izan da? "Betiko kontua da

Jaso astero Argia etxean

Abantaila ugari izateaz gain, Harpidedunen Guneko kide ere izango zara

Urtebeteko harpidetza
2006ko prezioak
127€ Hego Euskal Herrian
155€ Iparraldeko Euskal Herrian

harpidetza eskatera

Izen deiturak:

Helbidea: Posta kodea: Herria:

Herrialdea: Jaioteguna:

N.A./I.F.K.: Tel./Faxa: e-posta:

Ordainketa mota: ☐ Bankuz

☐ Taloiez

☐ Transferentziaz KOMUNIKAZIO BIZIAGOA S.A.L.ren kontura (ARGIA): 3035 0036 14 0360048647

Bankuz ordaintzekoak betetzeko soilik

Banku edo aurrezki kutxa:

Titularra: N.A./I.F.K.:

Titularraren helbidea: Titularraren telefonoa:

Entitatea: Sukurtsala: K.D.: Kontu zenbakia:

Data: Sinadura:

aukeratu zure ongi etorri oparia

"Garxiot" komikia

"Lauburua" mahai-jolasa

"Txoriak txori" lamina

%25eko beherapena
ikasle bazara*

Bete zure datuak eta bidali helbide honetara: 142 PK. - 20.160 Lasarte-Oria

Pasaia eta Bilboko portuak, ororentzat interesgarri

Bilboko portuaren (irudian) eta Pasaiaikoaren eskumenak Espainiako Estatuak ditu.

Espainiako Estatuak hainbat portu interes orokorreko izendatuta dauzka Madrilgo administrazioak, eta baita haien eskumena ondo atxikia ere. Euskal Herriari dagokionez, bi dira zerrenda horretan: Pasaia eta Bilbo. Eusko Jaurlaritzak behin baino gehiagotan agertu duenez, biak ere gustura hartuko lituzke bere altzoan, Bizkaia eta Gipuzkoako beste guztiak dituen moduan. "Guri transferituz gero, bultzada ederra eman-go genieke bi portu horiei, penintsulako trafikoaren buru bihurtuz eta Europarekin batuz", diosku Andoni Idoiaga Jaurlaritzako Portu Zuzendariak.

Estatuak, nolanahi, tinko eusten die interes orokorreko portuei. Puertos del Estado (Estatuko Portuak) izeneko erakundeak dauka horiek kudeatzeko arduraz, eta bertako iturriek galdetuta, berehala gogorarazi digute Espainiako Konstituzioak zer dioen. Alegia, ezaugarri jakineko portu guztiak estatuarenak direla. Hala ere, azpimarratu dute, horrek ez du esan nahi Madrilen esku daudenik erabat: "Portua bera, hau da, lurzorua, estatuarena da, baina kudaketa autonomia-erkidegoekin batera egiten da". Hala, bai Bilboko bai Pasaiaiko portu-agintaritzetan Eusko Jaurlaritzako kideak daude, eta baita tokian tokiko udaletxeetakoak, merkatzaritza-ganbaratakoak eta sindikatuetaoak. "Are gehiago —dio Puertos del Estadok— kontseilarien heren bi autonomia-erkidegoek izendatzen dituzte, eta presidentea ere erkidegoak proposatuko izaten da ia beti". Nolanahi ere, inbertsioak, lanak... ezin daitezke Madrilen onespenik gabe egin.

"Itsasertzeko Trebiño"

Jaime Tejedor, Gipuzkoako Arrantzale Kofradien presidentea, Pasaian aritzen da hain zuzen. "Beste portuetan dabilzanak —Eusko Jaurlaritzari transferitutakoez ari da Tejedor—, kexu direnean, nik barre egiten dut neure kolkorako. Hemen baleude! Hirugarren munduko portua da hau; Pasaian arrantza egitea miraria da, izan ere. Sines-tezina, tamaina honetako portu batean. Erregai hornigailurik ere ez daukagu, munduko porturik txikiak daukan arren. Guk kamioietan ekarri behar dugu. Zer ote da hau, Euskadi edo itsasertzeko Trebiño?"

Tejedorren esanetan, sarritan eskatu zaio Madrilgo Gobernuari Pasaiaiko arrantza aldea, behintzat, Eusko Jaurlaritzaren esku jartzeko. Andoni Idoiak ere baieztatu digu Gasteizko Portu Zuzendaritzak, Pasaiaikoarena ez ezik, Abrako arrantza-portuaren eskumena —Santurtzi, Zierbena, Algorta...— ere eskatu izan duela sikiera, merkatal-portuarena lortu ezean. Alabaina, eskariok Espainiaren ezezkia baizik ez dute jaso orain arte, interes orokorra argudio. Hain baita orokorra, non ia jardunik gabeko arrantza-portutxoak ere hartzen baititu bere baitan, itxura denez. Zer esanik ez Pasaiakoa, Euskal Herrian deskarga gehien duenetako bat.

Kontuak kontu, ez litzateke aparteko gauza interes orokorreko portu baten eskumena autonomia-erkidego batek bereganatzea, azken urteotan pare bat aldiz gertatu da eta. Interes orokorra ez da betierekoa, nonbait. Legeak ezarritako hainbat ezaugarriren menpe dago, eta ezaugarriok galduta akabo interesa. Ez dirudi, hala ere, Bilbo eta Pasaian halakorik jazoko denik oraingoz.

hori: zer lehenago, arrantza ala oiloa?", galdetzen du Guillermo Garatek. Adolfo Zabala, Euskal Herriko Kapitain eta Patroien Elkarteko presidentearen ustez, "errepiderik ezean alferrik da autoa edukitzea; beraz, nork nahi du ontzia, hura uzteko ganorazko porturik ez bada? Argi dago Jaurlaritzaren ahaleginari esker zaletasuna sortzen ari dela". Edo, sortu baino, XX. mendeko lehen hamarkadetan galdutako tradizioa berreskuratzen ari dela uste du Zabalak. "Azken urteotan, diru aldetik gaitasun handiagoa dugula-eta, itsasoa aisialdi gune modura ezagutzen hasi gara berriro".

Zabalak aipatutakoarekin bat datoz iturri guztiak: herritar xehearen patrika gizontzeak zerikusi handia izan du olgetako nautika berpiztean. Dena den, ez da eman dezakeen bezain zaletasun garestia. Ontzi gehienek auto baten prezioa dute, eta kirol-portuetako amarralekuen alokera ia edonoren esku dago. Besterik da mantenua, baina arlo horretan beste zaletasun batzuen pare dago olgetako nautika, Adolfo Zabalak azpimarratzen duenez.

INIGO AZKONA

Iparraldeko tradizioa

Bizkaian eta Gipuzkoan kirol-portu dira; Lapurdin, laket-portu. Hitza gaztelaniatik edo frantsesetik hartu, hori da aldea. Izena gorabehera, Iparraldean askoz sendoagoa da tradizioa, Frantziako Estatu osoan bezalaxe. Eusko Jaurliaritzak eskarmentu hori baliatu nahi du, Andoni Idoiaga Portu Zuzendariak azaldu digunez: "EAEko kirol-portuak Euskaquitaine izeneko erakundean daude, Iparraldeko hirurekin eta Akitaniako beste birekin batera. Uste dut hori ona dela guretzat, haien kalitate maila bera lortze aldera".

Hendaia, Donibane-Ziburu eta Angelukoa dira, hain zuzen ere, lapurtar itsasertzeko laket-portuak. Donibane-Ziburukoa da apalena; beharbada, Iparraldean geratzen den arrantza-portu bakarrarekin partekatu behar dituelako urak. Xabier Martiarena ziburutar arrantzaleak dioenez, "duela 40 urte dago zabaldua hemengo arrantza-leengan politikariek arrantza baztertzen duteneko ustea, laket-portuaren mesedetan. Baina arrantzaren gainbeherak beste arrazoi batzuk ditu".

Luxuak ere badu lekurik

Aurten, eta ez eztabaidarik gabe, Bilboko Portuak transatlantikoetarako kai berria zabaldu du, Getxon. Lehengoa, Santurtzikoa, ez ei zen egokia luxuzko ontziak hartzeko, eta horrek eragin du aldaketa. "Turismoa bultzatzeko nahitaezkoa zen", Jose Angel Corres Bilboko Portu-Agintaritzako presidentearen ustez. Eta ez nolanahiko turismoa gainera, luxu-luxuzkoa baizik. Otsailean iritsi zen estreinako ontzia, *Midnatsol* norvegiarra, eta bertako bidaiariek, lehorreratu bezain laster, jakinmin handiagoa agertu zuten merkatalgunerik hurbilenaren koordinadez Getxoko paisaia ederrez baino. Orduko kroniken arabera, inguruko taxi-gidariekin nahikoa lan izan zuten egun hartan norvegiar saldo bat, nola Bilbora eramaten hala berriro handik ekartzen, patrikak zeharo meharragoak itzuleran joaterakoan baino. Eta ez izan patrika makalak!

Kai berria itsasoari lapurtutako eremu batean eraiki dute, kirol-portutik oso hurbil, eta lau ontzi hartzeko gauza da aldi berean, 160 metro baino luzeago ez badira. 2006an zehar luxuzko hogeitaz bidaia ontziren bisita jasoko duela iragarri da, batzuk oso ezagunak, *Queen Elizabeth 2* erraldoia edo elitearen gailurrean dagoen *Hebridean Spirit* esaterako. Are gehiago, bigarrenak Getxo aukeratu du bere txangoen abiapuntu eta helmugatzat. Nolanahi, portuko arduradunek esan dute kai berriak, lau ontzirako lekua edukitzeagatik, bakarra hartuko duela aldi bakoitzeko. Ez da komeni, antza, oilar gehiegi sartzea urrezko arrautzen oilategian.

INPERNUKO POZA

Trikitixaren IV. Jardunaldiak

2006ko
Irailak 5, 6, 7

Donostiako Udal Liburutegiko Sotoan

Irailak 5: IKER GOENAGA: "Elgeta hitzez eta doinuz"

Irailak 6: KOLDO IZAGIRRE: "Soinuaren lekuak: Elgetatik nora?"

Donostiako Udaletxeko Areto Nagusian

Irailak 7: PATXI SANTAMARIA eta INAZIO TOLOSA, LAJA eta LANDAKANDA: "Elgeta ehun urte"

ANTOLATZAILEA

Euskal Herriko
TRIKITIXA Elkarte

LAGUNTZAILEA

ARGIA

Bidasoa al da euskal arrantzaleak banatzen dituen?

Itsasoak, arraina ez ezik, gatazka ugari ere ematen digu, oraindik orain Kantauriko antxoari buruzko aferak agerian utzi duenez. Estatuen nahiak izan ohi dira tartean eta, Espainiarenak eta Frantziarenak bata bestearen aurkakoak izaki maiz, ez da harritzekoa Ipar eta Hego Euskal Herriko arrantzaleak elkarren areriotzat agertu izana.

Hain zabaldua dagoen uste hori, ordea, guztiz usteltzat dauka Josu Santiago EAEko Arrantza Zuzendaria: "Ez da egia mugaren alde bietako euskal arrantzaleen arteko gatazka dagoenik. Gatazka badago, bai, baina arrantza egiteko modu biren artean, eta bai Hegoaldean bai Iparraldean aurkituko dituzu bataren eta bestearen alde nahiz kontrakoak". Hala ere, Bidasoaren alde banatan iritzi desberdinak gailentzen direla aditzera ematen du Santiagok. "Hegoaldean artisau-arrantzaren aldeko jarrera dago zabalduagoa, alegia, familiakoa, ontzi-jabea ontzian bertan doanekoa, eta etorkizunari begira eramangarriagoa".

Iparraldean, berriz, industria-ikuspegiak indar handiagoa omen dauka, sare pelagikoak erabiltzea barne. "Hori ere ez da horren sinplea", uste du, alabaina, Xabier Mariuarena Donibane Lohitzune-Ziburuko portuko arrantza-leak. "Hendaian baziren pelagikoak, baina hango arrantza-portua desagertu zenez... Donibanen oso gutxi dira hala dabiltzanak; antxoatan dabiltzan gehienak Bretainiakoak dira, edo La Rochelletik iparralderagokoak bederen. Gatazka nagusia, antxoari dago-kionez, Bretainiako pelagikoen eta Hegoaldeko bolintxero handien artekoa da, eta Donibaneko bolintxero txikiok borroka horretatik kanpo gara, baina albo-kalteak jasaten ditugu".

Kalte horientatik protestan hain justu, portuko sarrera oztopatu zuten orain dela aste batzuk, antxoatan ibilitako pelagikoei harrapakina saltzea eragotzi nahian. Eta lehentxoago, ehunka kilo antxoa jaurti zituzten Baionako Itsas Aferetako bulegoen aurrean. Itsaso zakarra dabil, bai mugaren alde bietan ibili ere.

Antzeko iritziak topa ditzakegu Hego Euskal Herrian. Joxemi Zumalabe elkartearen *Fite!* aldizkariaren azalak, berbarako, honela zioen 2003ko urtarrilean: "Mutriku, hurrengo Euskal Herriko kirol portuen festan". Eusko Jaurlaritzak bertako portuan kanpo-dikea egiteko agertutako proiektuak eragin zuen izenburu hura; orain, lanak ondo aurreratuta daudenean, ildo bereetik doa Iñigo Agirre, Mutriku Natur Taldeko kidearen iritzia: "Jaurlaritzak kirol-portuak sortu nahi ditu kostalde osoan, klonak bailiran. Denak eredu berari jarraituta. Nik kirol portuen aurka ez daukat ezer, zaletasun bat da beste edozein bezala, baina diru publikoarekin proiektu pribatuak finantzatzea -eta kirol portua horixe da- onartezina da. Gainera, eremu publiko batean". Mutri-kun, hala ere, gatazkaren muina ez da kirol-portua bera, Jaurlaritzak hasitako lanek askoren ustez eragingo dituzten kalte ekologiko eta paisajistiko itzelak baizik.

Bestetik, eta Agirreren ustez, kirol-portuak ez dio Mutrikuri Jaurlaritzak iragarritako onurarik ekarriko. "Lanpostuak? Getxon bai beharbada, baina Mutriku ezin daiteke Getxorekin konpara. Zumaiarekin konparatu behar-

"Jaurlaritzak kirol-portuak sortu nahi ditu kostalde osoan, klonak bailiran. (...) Nik kirol portuen aurka ez daukat ezer, baina diru publikoarekin proiektu pribatuak finantzatzea onartezina da. Gainera, eremu publiko batean"

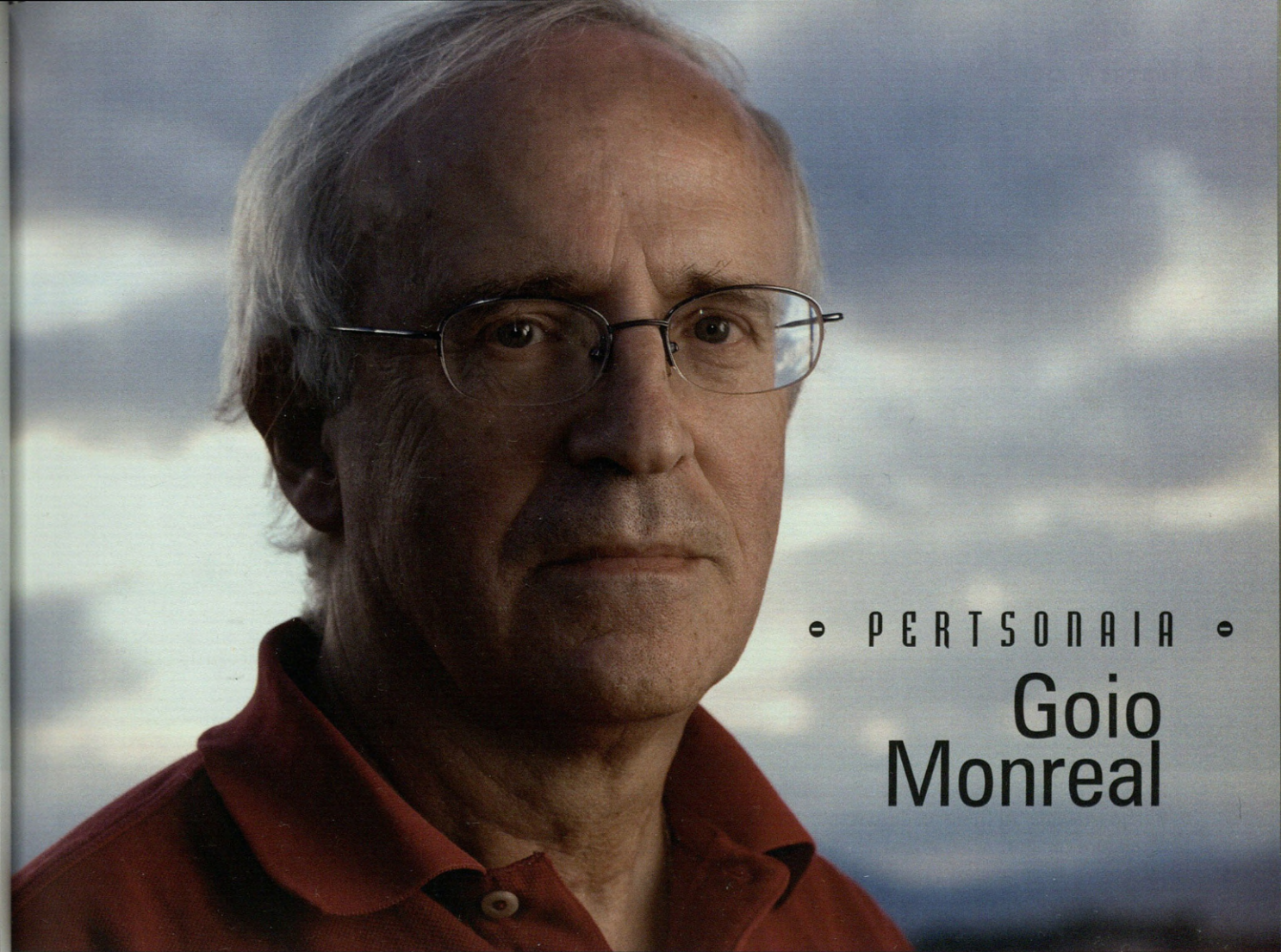
IÑIGO AGIRRE

ko genuke, eta Zumaiari zer on egin dio kirol-portuak? Bat ere ez. Hemen, adibidez, kirol-portuak lau lanpostu baino ez ditu sortuko, aurreikuspenek diotenez". Agirreren ustez, zerbait ekartzekotan hirigintzaren hazkunde basatia dakarte portuok: "Mutrikun zer egingo dute? Etxeak barra-barra eraiki, eta ez babes ofizialekoak. Dagoneko ari dira, izan ere".

Gero eta zale gehiago

Bada noski kirol-portuen aldekorik. EKPk zuzendari Guillermo Garatek, esaterako, haien onurak aldarrikatzen ditu: "Lehenik eta behin, garbitasuna: kirol-portuak askoz garbiago daude arrantza-portuak baino, bertako ontziek ez dutelako hondakinik botatzen uretara. Bigarrenik, aukera ematen zaie herritarrei maite duten

kirol bat egiteko. Hirugarrenik, herrietan duten eragina: datozenek bertan gastatzen dute, bai ostalaritzan, bai ontzigintzari lotutako lantegietan...". Kontuak kontu, olgetako nautikaren sendotasuna arrantzaren ahuleziaren parekoa da. Garatek emandako datuen arabera, EKPre kirol-portuak beteta daude, eta itxaron-zerrendek ehunka lagun dituzte. Zer ote, tradizio handiagoa bagenu? ■

• PERTSONAIA •

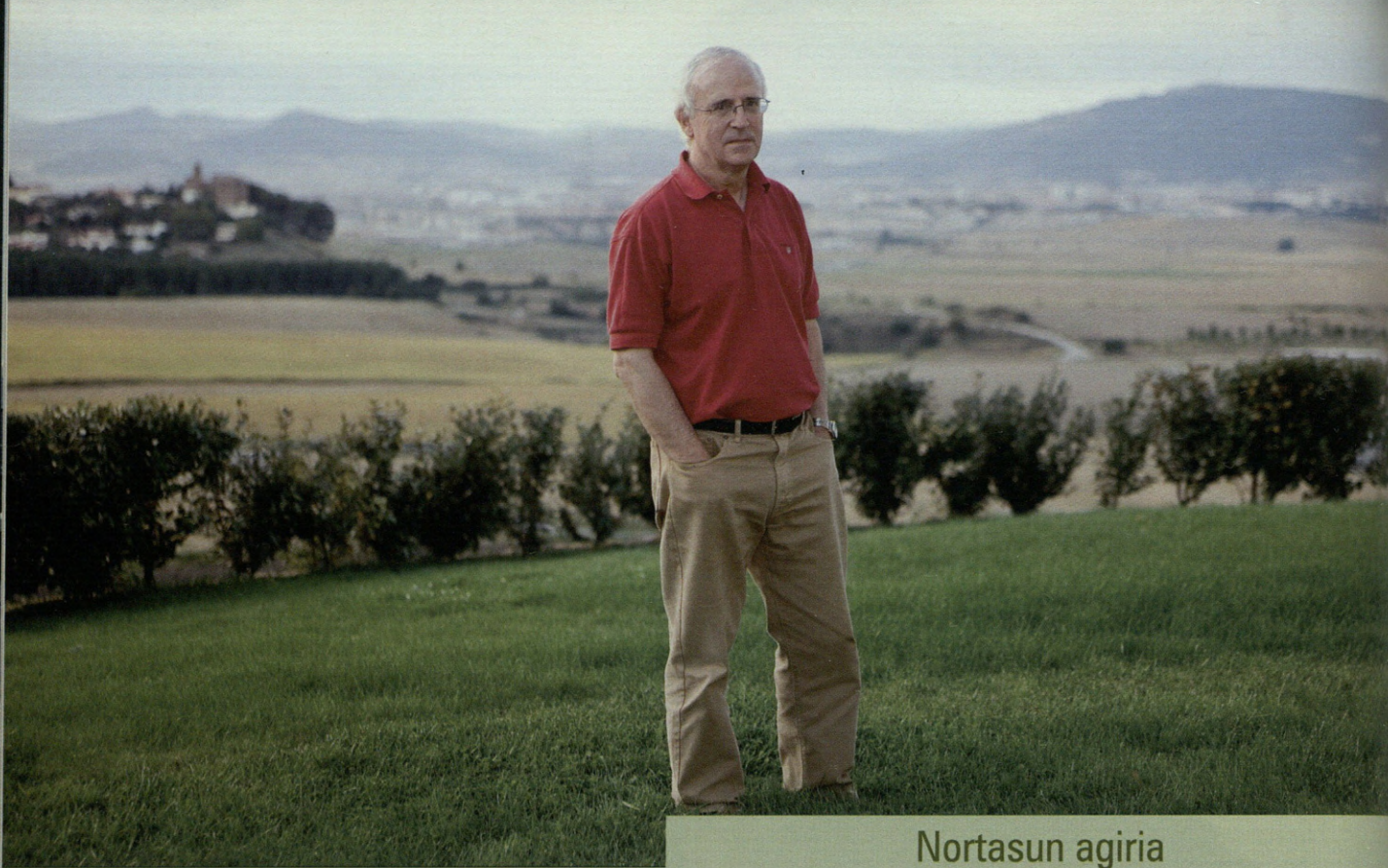
Goio
Monreal

«Hizkuntza bezain inportante izan dira gure instituzio historikoak»

Zuzenbidearen Historian katedraduna da Goio Monreal eta kutsu horixe dario haren izaerari berari ere. Zuzenbide eta historia ikasgaia egin du elkarriketa. Gozamena luke ikasle saiatuak. Goio Monreal politikari ere izan zen, ordea, eta badu hortik ere. EHUko errektore eta Eusko Ikaskuntzako lehendakari ere izanak eskarmentu handiko egin dute eta barru-barrutik ari denaren jakituria du. Nafarroan bizi eta ari da lanean baina AEBetan igaro du aurreko ikasturtea. Etorri berritan hartu gaitu etxean.

MIEL A. ELUSTONDO

Argazkiak: Dani Blanco

Nortasun agiria

Renon (Nevada, AEB) eman duzu ikasturtea. Ez zara etorri zaharra.

Hilabete, hemen naizela. Ez da han egin dudan lehenengo egonaldia, 1985-86 ikasturtea han igaro bainuen, eta 2000n eta 2004an ere han izan bainintzen. Denera, bi urte eta erdi egina naiz han eta horrek esan nahi du hiri ezaguna dudala Reno eta, horrekin batera, AEBak nire bigarren herri direla, egonaldiaren iraupenagatik, eta amerikar herri eta gizarteari diedan estimu handiagatik.

William Douglassen izenean eratu den bekari esker egin duzu egonaldia. Beka hori jaso duen lehena zaitugu.

Niretzat ohore handia izan da Renon egotea, Euskal Ikasketen Zentroan, William Douglassen izena daraman bekarekin. Izan ere, miresgarria da Douglass, Bill. Beti miretsi izan dut, baina zenbat eta harreman handiagoa izan harekin, orduan eta miresgarriago zait.

Beste izen sona handiko bat hartu nahiko nuke hizpide ondoren. Bernardo Estornes Lasa. Esan izan duzu ez dugula behar beste estimatzen hark egindako lana, Auñamendi entziklopedia.

Estornes Lasak gutxienez kale bat mereziko luke Donostian. Diktaduran egin zuen lanaren handia eta! Argitaletxea eratu, produkzio handi harekin! Eta, batez ere, entziklopedia egiten has-tea baliabide haiekin! Estornestarren lana, aitalabena batik bat, Herkulesek egiteko modukoa zen. Uste dut hil aurretik jaso zuela Manuel Lekuona saria, baina ia inor konturatu gabe hil

Gregorio Monreal Zia (Etayo, Nafarroa, 1942). Zuzenbidea ikasi zuen Madrilén. UPV-EHUko errektore izan zen 1981etik 85era. 1992tik 96ra, berriz, Eusko Ikaskuntzaren lehendakaria. Lehenago, senatari izan zen Madrilén eta Gernikako estatutuaren erredakzioan ere parte hartu zuen. Zuzenbide Historiaren katedraduna da Nafarroako Unibertsitate Publikoan 1994tik, eta bertan ari da irakasle. Joan deneko aspaldian, kanpoko hainbat unibertsitatetan ere jardun du irakasle eta ikertzaile. Hala ere, lotura berezi ezin ezkutatzukoa du Renorekin (Nevada, AEB) eta bertako William A. Douglass irakaslearekin.

Bizkaiko Foru Zaharra ingelesez argitaratu duen nafar honek loburu berezia du Bizkaiarekin. "Nire senide batzuk emigrante ekonomikoak izan ziren Bizkaian. Ni neu, hamasei urtetan joan nintzen hara lanera. Deustun ikasi nuen. Bizkaitarra egin nuen emazte. Bilbon jaio ziren gure bi semeak, Aritz eta Eneko. Beraz, Bizkaiarekiko lotura ez da soilik intelektuala, ez; emozionala da, existentziala".

zen. Herri honek ez zion, hil aurretik, eskerrik asko esan Estornes Lasari.

Goio Monreal irakasle katedraduna. Gure zuzenbide historiko eta autonomikoa aztertzeke erata dagoen fundazioko kide zara, eta foru zaharrari buruzko azterketa bikain baten egile, Renoko Euskal Zentroak ingelesez argitaratua: *The Old Law of Bizkaia (1452)*, hau da, Bizkaiko Foru Zaharra.

Bizkaiko erakundeei buruz egin nuen dokortesia. Euskal zuzenbidea aztertu nuenean konturatu nintzen benetan garrantzi handikoa zela

Koldo Mitxelena

"EHUko errektore izan nintzen garaian guri tiraka jardun genuenok ahailegin zintzo eta handia egin genuen, ustez eta unibertsitatea oinarritzkoa zelakoan gure herriarentzat. Egoera, berriz, oso-oso zaila zen, ez genuen eraikinik, ez irakaslerik —ez-numerarioak ziren gehienak, formazio aroan zeudenak—, ez dirurik —Madrilen mende geunden, artean; 1985 arte ez genuen Jaurilaritzaren dirurik izan—, estatuturik ez, marko juridikorik ez... Hura ordenatzen saiatzen, aldaketa dinamika eragiten, arazoak izendatzen... bost urte eman genituen horretan. Gorriak ikusi genituen. Hasieran, troika batean izan ginen unibertsitatearen zuzendaritzan eta errektoreorde jardun zuen Koldo Mitxelena. Behin, zera esan zuen, gehiago sufritu zuela unibertsitatearen zuzendaritzan parte hartu zuenean, heriotze zigorrera kondenatuta egon zen garaian baino. Ez dakit erretorika zen, baina hala esan zuen, gorriak ikusi genituelako, benetan".

gai hori. Denboratxo eskaini nion foru zaharri, 1452koari. Konturatu nintzen garrantzi handikoa izanik ere, aldi berean, haren edizioak ez zegoela irakurtzerik; batez ere, gehien erabiltzen zena, Labairuk XIX. mendearen amaieran egin zuena. Eta foru zahararen eskuizkribuak biltzen, osatzen hasi nintzen hemengo eta Madrilgo liburutegietan, eta gero, ordenatzen, alderatzen, eskuizkriburik garrantzizkoena zehazten, eta aparatu kritikoaz baliatuz, testua finkatzen. Eta 1976an, Estornes Lasak esan zidan: "Ekarri, argitaratu egingo dugu". Baina, gero, ESEIn sartu nintzen...

... eta politikari ekin zenion. Senatari izan zinen Madrilen. Hurrena, EHUko errektore. Ikerketalanik burutzeko proportzio eskasa.

Bost urtez errektore eta, uztera nindoanean, zenbait lagunekin gertatu nintzen, unibertsitatean bertan. Biltzar baten prestaketan ari ziren eta, harrokeria zer den! Zera esatea besterik ez zitzaidan etorri: "Foru zaharra argitaratzen ari naiz. Kopiarik onena halako da". Eta han zegoenetako batek —bekatua esan arren, bekariaren izenik ez da esan behar—, hartu nik aipatu nuen kopia hura eta argitaratu egin zuen. Ameriketara nengoela konturatu nintzen

horretaz. Bill Douglassi aipatu nion behin, desertuan genbiltzan batean. Foru zaharrak zeukan balioaz jardun genuen, bai ikuspegi historiko, ekonomiko eta antropologikotik, eta halako batean han non esan zuen Billek: "Zu, lasai. Guk argitaratuko dugu ingelesez!".

Ingeleseaz argitara zen liburua iaz.

Bai, eta ingelesez dakienak hobe du bertsio hura irakurri gaztelaniaz argitaratuko dudana baino. Foru zaharra gaztelania zaharkituan dago, eta neke da ulertzen. Ingelesezkota, berriz, zahar kutsuko hitzak erabiliz egin du Billek, baina, era berean, ingeles malgu eta dotorean. Egian, gustu ematen du irakurtzeak.

Foru zaharra behar bezala ez ezagutzeak zenbateraino eragiten du gure historiaren gaineko uste okerrak izatea?

Nik uste bizkaitarrek, eta euskaldunek oro har, beren erakunde berri aski zuzena izan dutela foralitateak iraun zuen bitartean, eta ondoko bi belaunaldiak arte. Gero, foralitateak era guztietako eraso bortitzak jaso ditu, Lloreten garaitik hona. Lloreten eskola konstituzionalistak erabat akonplexatu du euskalduna bere historia, erakunde eta foruarekiko ikusmoldeari dagokionean. Eta, kontuan hartu behar da, Euskal Herria herri bezala identifikatzekotan, hizkuntza bezain inportante izan direla gure instituzioak.

"Hizkuntza bezain inportante".

Historiaren ikuspegitik, hizkuntza bezain inportante. Nolabait, erakunde berriak babes hori eskertzen iraun zuen hizkuntzak. Babes hori bertako antolakerak, ber-bertako instituzioek ematen zioten. Herri izateak ez du esan nahi, besterik gabe, hizkuntzari eustea; hori ez ezik, bizitzeko modu bat da, askatasunean, eta foru zaharrak ageri duenez, beste zenbait herrirekin konparatuz gero, askoz askatasun handiagoan. Gure aurrekoek bazekiten zer zen foru zaharra, eta inportante iruditzen zait guk ere, haiek bezala, zer den jakitea.

MATTEO JATETXEA

Ugaldetxo auzoa, 11

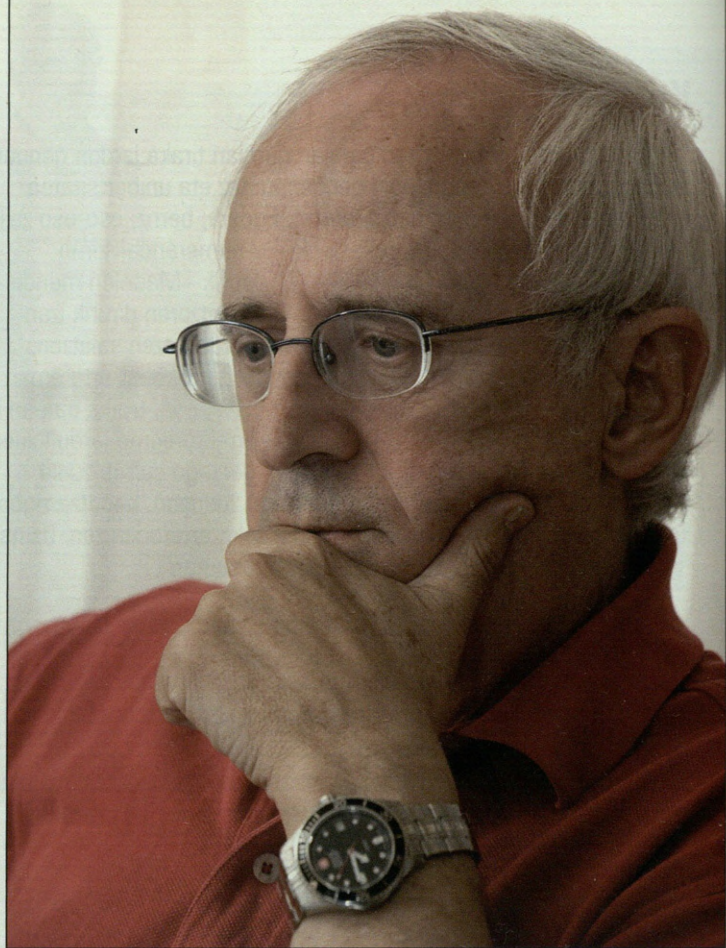
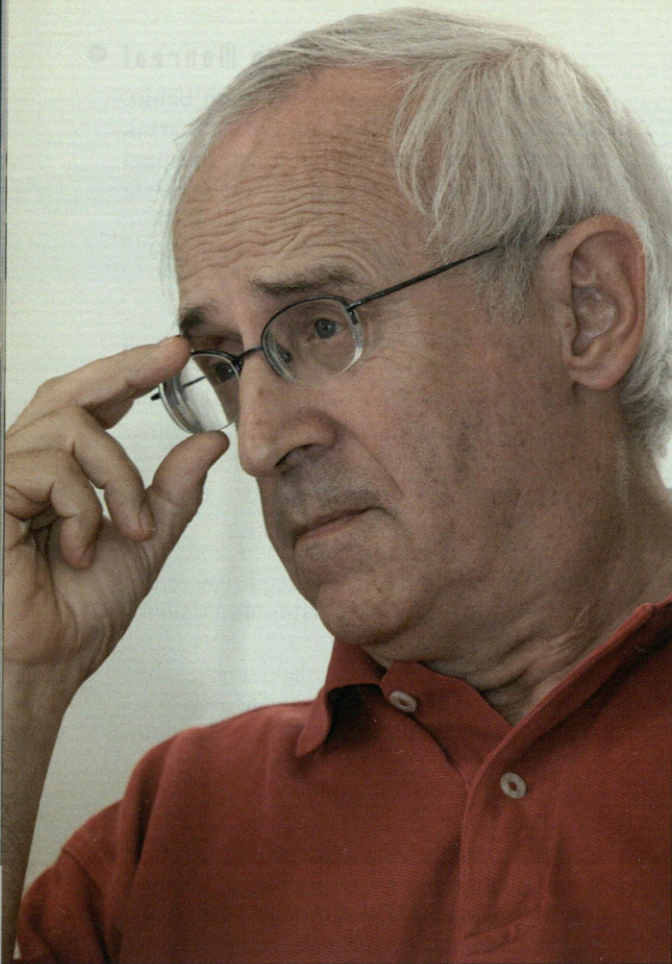
20180 Oiartzun

Tel. / Faxa: 943 49 11 94

e-posta: restaurantematteo@telefonica.net

web orria: www.restaurantematteo.com

Foru zaharra dugu bat, baina badira hainbat adibide. Zer dakar gertaera eta datu historikoak ezkutatzeak? 1864-65ean, gure Hegoaldeko lau herrialdeak nola artikulatu kezkatan ziren nafar instituzioak, eta unibertsitatea sortzeko proposamena ere egin zuten. Garaituan, lanean ari ziren beste zenbait instituzio, talde eta elkarte: Laurak

"Soziolinguistikaz ez dakit ezer"

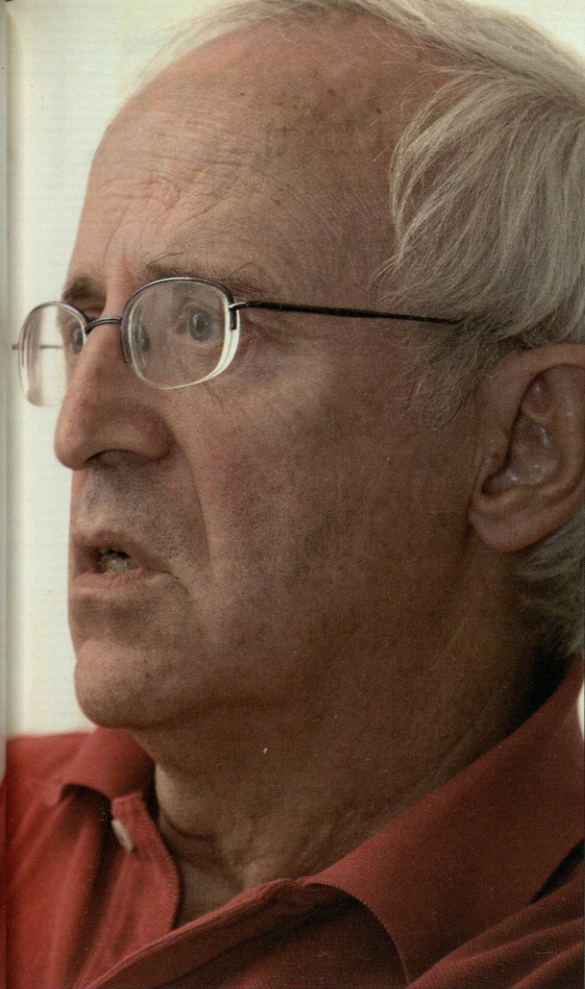
"Ez naiz aditua, baina iruditzen zait errazegi aplikatzen ditugula gurean kanpoko ereduak: Nik Zuzenbidearen historiak dakit zer edo zer. Soziolinguistikaz, ezer ez. Uste dut elebitasuna neurri egokia izan litekeela euskararentzat. Eta nahiko nuke Tuterako belaunaldi berriek euskaraz jakitea, Tuteran zeinahi dela ere hizkuntza nagusia. Era berean, inportante iruditzen zait Azeitian gaztelaniaz jakitea, eta ondo jakitea, nahiz eta bertakoek euskaraz besterik ez hitz egin. Izan ere, euskaraz bizi den azeiteiarra, baina gaztelaniaz ere ondo dakiena, berehala konturatuko da gaztelaniaz jakitea ez dela lehiatu behar duen munduan jarduteko muga. Horregatik diot elebitasuna ez zaidala burugabekeria iruditzen. Hori esanda, uste dut hizkuntzaren erabilera bultzatzeko politika indartsuagoak, askozaz indartsuagoak, gauzatu beharko lirakekeela. Horixe akats handia: ezagutza bai, erabilerarik ez. Uste dut ez dagoela erabilera politikarik. Eta beharko genituzke: erabilera eskolan, kalean eta abar. Ez dago irudimenik. Ez dugu. Ez diot auzoari erru guztia bota nahi. Neu lehenengo bekataria. Arlegin bizi naiz eta euskaraz irakurri bai, baina ez dut hitz egiten".

Bat, Euskara Konfederazioa, Nafarroako Euskara Elkartea... Errepublikara garaian, berriz, autonomia estatutuari sostengua eman zion Nafarroak... Nora garamatza ageriko egia handiok isiltzeak?

Gure errealitate funtsezkoenei dagokienez —hau da, hizkuntza, historia eta zuzenbidea—, aginte publikoek manipulazio asmo garbia dute, arrazoi ideologikoak tarteko. Ikusi duzu zer gertatzen ari den hizkuntzarekin: ikusezin egiteko asmo zindoa! Penagarria! Zoaz Iruñetik Logroñora autobia berrian barrena! Hizkuntzaren aipamenik txikiena ere ezkutatu dute, nahiz eta, seguru askorik, legez kontra jokatu duten. Horixe da asmoa: ikusezin egin eta, horrela, existentziarik ez duela adieraztea. Luzaro, ondorio latzak ditu horrek. Jendeak galderak egiten ditu gertakari eta egitatei buruz, baina horiek ezkututzen badituzu... Hizkuntza ezkututzen ari dira eta, hori ez ezik, gertakari historiko asko ere bai. Tartean, zuk aipatu dituzunak. XIX. mendeko 60ko hamarkadan izan ziren euskara biziberritzeko saioak. Edo Espainiako Bigarren Errepublikara garaiko estatutu prozesua. Nafar herria behin baino gehiagotan kontsultatu zuten. Gaur egun ez bezala! Gaur egun ez baitzaio inori ezer kontsultatu: egitate kontsumatuak besterik ez. Hori horrela izanda ere, zera iruditzen zait kezkarriago: alegia...

Kezkarriagorik? Ba ote?

Bai: Nafarroaren etorkizuna erabaki zeneko aldi historiko nagusiek alde bakarreko interpre-

Robert Laxalt, William A. Douglass

"Jendeak jakin beharko luke AEBetan bi izar ditugula: Robert Laxalt eta William Douglass. Laxalti dagokionez, aipagarri dira beraren lehenengo lana, *Sweet Promised Land* izeneko *-Dominique, artzain xiberotar bat* *Nevadan* euskarazko itzulpenean-, lehenengo euskal jaialdia antolatzen egin zuen lana, eta Renoko Euskal Ikasketen Programa eratzen izandako parte hartzea.

William Douglass dela eta, honen *Amerikanuak* liburua, idatzi dituen artikulu pila, eta Programaren koordinazio lanak baitezpadakoak izan dira AEBetan Euskal Herria ezagutzera iritsi daitezen. Bestetik, Douglass ezagutzen duenak badaki, AEBetan Euskal Herriaren berriemaile izateaz gainera, baduela beste gauza bat ere: bere nortasuna, izateko modu hori, errenazentista -gauza askotaz interesatua-, bitalista, mundua korritzen duena eta kausa galdu guztien alde egiten duena. Izaera berezia, inondik ere".

tazioa izatea. Konkista, adibidez. Konkista dela eta, Nafarroako monarkia legitimoari eustearen aldekoak ziren alde batean, eta bestean, berriz, gaztelarren aldekoak: Leringo kontea eta beaumontarrak. Kontua da, nafar haurrak, edo historia ikasten duen edonork, bi bertsioak ezagutzeko eskubidea izan beharko lukeela: zer gertatu zen, batzuen arrazoiak, besteenak, zoria, errepresioa... edo, beste aldi historiko inportante bat ematekotan, 1839. Bigarren gerra karlista galdu zenean, foruei eustea hitzartu zen Bergaran. Legea gortera eraman zen urriaren 25ean, eta haren aplikazioa etorri zen gero. Nafarroak, beste hiru lurraldeak bakarrik utzi eta hitzarmen berria sinatu zuen estatuarekin. Nork sinatu zuen hitzarmen berri hura? Nafarroak, ala sektore batek? Bistan da, sektore batek! Hitzarmen berri hura egin zuenetako bat Tuterako Barreda izeneko bat izan zen. Bada, hil zenean, inork ez zuen haren hilkuta eraman nahi izan; are gehiago, harrika hartu zuten! Nafarroak bi aukera zituen: hitzartu ala ez, edo era batera edo bestera hitzartu. Hortaz, ez dago hitzarmena sinatu zutenak kanonizatzerik, ez dago historia ofiziala era horretara idazterik.

Zer dator hortik?

Gizartearen integrazioa eza. Polarizazioa. Era jakin eta aldebakar batean hezitako nafarrek ez dute hurkoa ulertzeko gaitasunik. Gizarte inte-

LastTourInternational ✪

azkena rock festival 2006

31 Agosto, 1 y 2 Septiembre
Recinto Mendizabala · Vitoria-Gasteiz

SABADO 2

PEARL JAM

MY MORNING JACKET
WOLFMOTHER
NICK OLIVERI AND THE MONDO
GENERATOR SUPAGROUP
THE NOMADS BERRI TXARRAK
KIM SALMON & THE
SURREALISTS KRISTON

VIERNES 1

NEW YORK DOLLS

BUCKCHERRY

REDD KROSS

BIG STAR

GANG OF FOUR
EAGLES OF DEATH METAL
THE BOTTLE ROCKETS MARAH
UZZHUAIA

JUEVES 31

IGGY & THE STOOGES

THE MISFITS

THE WATERBOYS

GREEN ON RED
YOUNG FRESH FELLOWS
GUARRO SHARON STONER

mas informacion en www.azkenarockfestival.com

VENTA DE BONOS Y ENTRADAS
CON ACAMPADA GRATUITA
Bono 3 días: 100€ · Bono 2 días (v+s): 80€ · Sábado: 50€ ·
Viernes: 40€ · Jueves: 40€ Al precio de todas las entradas
hay que añadir los gastos de distribución.

902 15 00 25
ticketticket.com
Finca, Tipo, Carretera y puntos de venta habituales

LastTourInternational ✪ organiza

★ Heineken patrocinadora

Coca-Cola colabora

eltb medios oficiales

burn Gibson Fender

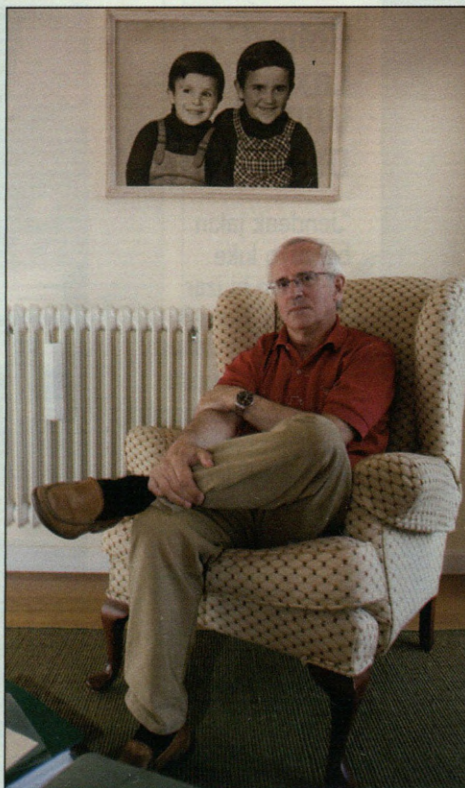
Radio 3 EL CORREO

mondgo medios colaboradores

gratuago, plural eta errespetuzkoa eraikitze modurik ez dago horrela. Horixe da arazoa.

Politikariak, saiatu, saiatzen al dira gizartea artikulatzen?

Tira, politikariak... ez, baina ezta politikari ez direnak ere. Irakasleak, edo gizartearen aurrean arduraren bat dutenak. Ez dugu elkar ulertzeko ahaleginik egiten. Nafarroan, adibidez, abertzaleek ez dugu kontuan hartu nola dagoen mentalki eratuta nafar gizartea mende bate-tik hona. Gizarte demokratikoak bata besteari kontzesioak eginez eraikitzen dira, bata bestea ulertuz, nahiz eta bestearekin bat ez etorri, haren arazoi, sentipen eta emozioak benetan ulertzen saiatuz. Izan ere, geldiro-geldiro osatu dira historian arazoi, sentipen eta emozio horiek. Batzuek, aldiz, uste izan dute pistolen bidez lortuko zirela gauzak, baina, egiatan, gizartea errespetu handiz tratatu behar da.

Gizartea artikulatzeari buruz ari gara, eta jakin nahiko nuke zein gizarte. Zertan dira Hegoalde eta Iparraldearen arteko harremanak? EAEren eta Nafarroaren artekoak?

Bistan da EAEko klase politikoaren parte oso inportante batentzat Nafarroak ez duela ikus-tekorik EAErekin. Beste partearentzat, berriz... Karga erretorika handia darabilte, baina hurbiltzapena bultzatzeko abiarazten diren politikak ez dira beti egokienak. EAEko prentsa eta hedabide publikoak ikusi besterik ez dago: ez dute Nafarroarekiko sentsibilitate-rik. Hemendik, bestalde, arazoi ideologikoen-

Pasquall Maragall

"Bai, Maragallek esan du uda honetan: 'Katalunia da estaturik ez duten Europako lurralde guztien artean, estatuen antz handiena duena', baina, egia esan, oso axala iruditzen zait hori. Uste dut Duran i Lleidak berak erantzun ziola: 'Batetik, ez da egia; bestetik, aitzakiak ematen ari zara Madrilen Espainiako Estatua txikitzen ari garela esaten ari direnei'. Ez da egia, badaudelako alor funtsezko batzuk haien, eta gure, eskutik kanpo daudenak. Adibidez, European parte hartzea eta guri dagozkigun hainbat arazo erabakitzen diren Europako Batasuneko instantzietan parte hartzea. Estatuaren bidez baino ez dugu hor parte hartzen. Kontzertu ekonomikoa dela eta, esaterako, Espainiako Estatuak hura murrizteko lanean jardun du beti eta, gero, Europara joan eta defenditu beharra dauka, gure abokatu lanak eginez. Zer da hori, ordea? Nazioarteko eskuduntzetan ere, berdin: kultur hitzarmenak ezin sinatua, kirol selekzioak ere ez... Horra Belgikako esperientzia federalista, adibidez. Maragallek... batek jakin! bere burua goratze aldera edo, prozesuan parte hartu duelako edo, 'hau niri zor zait', esanez bezala jardun duela iruditzen zait. Axala, axala oso".

gatik, ez zaio EAEri behar besteko arretarik jartzen, nafarren kalterako bada ere zenbait kasutan!

Egia al da EAEk irudi kaxkarra duela Nafarroan?

Logikoa da. Hango industri krisia ikaragarria izan zen, 70eko hamarkadako esan nahi dut. Desindustrializazioa, langabe tasa handia... kontu horiek hortxe egon dira. Nafarroak, aldiz, gora egin du etengabe. Bestalde, EAEri dago-kionez, biolentzia zegoen, eta hemen, HBren politikaren plan-teamendu esperpentikoak atzera-kada eragin dio jendeari. Eskuin-ari, eta eskuinaldekoei, oso erraz gertatu zaie euskaldunak desakre-ditatzea: nahikoa zuten albisteak jartzea EAE pobretuaren irudi kaotikoa emateko. Dena den, uste dut EAEren irudia hobetzen ari dela orain.

Gernikako Estatutua erredaktatu zuen batzordekoa izan zinen. Baita euskal parlamentarioen batzarrekoa ere. Estatutua bete da, ala ez da bete?

Ez da bete, argi eta garbi.

"Argi eta garbi".

Hogeita hamazazpi materia, batzuk garrantzi handikoak, ez dira aplikatu. Are txarrago, transferitu diren materia asko eta asko higatu-ta geratu dira, ondoren eskuduntza murrizten duen lege organiko bat ezarri delako. Beraz, estatutuaren erreforma isilpeko bat egin da. Kuestioa ez da Ibarretxek estatutuaren erre-forma nahi duela, ez. Kuestioa da erreforma egina dagoela, joan deneko hogeita bost urte honetan egin dute, baina Madrildik! Errefor-ma, murrizte aldera betiere.

Hizkuntza eta instituzio historikoak direla herri baten oinarri funtsezkoenak adierazi diguzu elkarrizketan. Euskarari dagokionez, Nafarroan, 1980ko ofizialtasun egoerara itzuli behar dugula esana duzu inoiz.

1980an, nafar parlamentuak, estu-estu, euskara-ren ofizialtasuna aldarrikatu zuen Nafarroa osoan. Eta 1980ko ofizialtasun aldarrikapena Nafarroa osoan berreskuratu beharko genukeela diot nik, aldarrikapena gauzatzen duen hizkuntz legea egiten denean, hizkuntza politika lurralde bakoitzaren arabera moldatuko litzatekeelako, mugarik gabe. Horregatik diot 1980ko aldarrika-pen hartara itzuli beharko genukeela. Helburu handia iruditzen zait hori geroan gerta litekeen edozein gobernuarentzat. UPNren alternatiba delakoak aurrera egiten badu, behintzat. ■

36ko Gerra. Abuztuko kronika

Bidasoako gudaldia

Ibai motza dugu Bidasoa, 70 kilometro eskas baitu Autzako sorlekutik Txingudi Badiaraino. Laburragoa oraindik, estatuen arteko muga egiten duen tarte, Enderlatsatik Behobian eta Irun aldean dauden zubietaraino. Azken zati horretan, 1936ko abuztuaren amaieran, ibai horrek historian zehar pairaturiko gatazka aunitzen artean, latzena egokitu zitzaion ikustea. Karlistaden garaiko liskarrak, Santa Kruzen ibilerak edo Wellingtonek frantziarrei San Martzialen emandako jipoia txikiak suertatu ziren, Molaren eta Beorlegiren matxinoek 1936an mugako giltza zen Irun hartzeko prestatu zutenarekin konparatuz.

JOSU CHUECA

GIPUZKOA ETA NAFARROA arteko muga den Enderlatsatik aurrera jotzeko soldadu nazionalak egindako saioak, abuztuaren 25az geroztikoak ez ziren hasierako gatazken tankerakoak, ohiko gerra bat baizik. Izan ere, lehen aldiz, aurrez aurre milatik gora soldadu metatu ziren. Alde nazionalen, Iruñetik bidalitako soldaduez gain, 550 legionario, 450 erreketek, beste hainbeste falangista eta 400 inguru Goardia Zibil. Alde errepublikanoan, datu zehatzik ez dugun arren, orduko kazetariak antzeko miliziano kopurua aritu zela zioten. Estreinako aldiz ere, infanteria-

rekin batera, nazionalak artilleria ugari eta hegazkineria erabili zuten Irungo defentsak suntsitzeko. Era berean, anaien arteko borroka zena, egun horietan nazioarteko bilakatu zen. Alde batetik, mugaz bestaldetik egundoko jarraipena eskaini ziotelako Bidasoa ezkerraldean gertatzen ari zenari. George L. Steer bezalako makina bat kazetari Bidasoa aldera gerturatzeaz gain, jendetza hurbildu zen, autobus eta guzti, Biriatura, Behobira eta Hendaiera, prismatiko gudaldiak eta bonbardaketak ikusteko. *La Presse du Sud*

Milizianoak San Martzialen.

LA GUERRA CIVIL

Onest egunkari baionarrak guda turismo horrek izan zuen gorakada, batere deitoratu gabe, behin baino gehiagotan azaldu zuen.

Baina ikusmin horren gainean, gatazkaren nazioartekotasuna jokaturik zegoen alde aurretik, Londresen eta Parisen. Frantziak eta Britainia Handiak martxan jarritako Parte Ez Hartzearen Batzordea oso erabakiorra suertatu zen mugako giltzaren zoria erabakitzeko. Claude G. Bowers, Amerikako Estatu Batuetako enbaxadoreak edeki azaldu zuen auzi hori, honakoa erranez: "Irun-go gudaldian, une larriretan, defendatzaileei armak eta munizioak ekarri behar zizkieten kamioiak ez ziren Hendaiaiko nazioarteko zubitik igaro eta errepublikanoak biluzik gelditu ziren etsaien aurrean. Molak lortu ez zuena, gobernu

**Irundik Hendaiaira
ihes egindakoek
bertako
hondartzatik ikusi
zuten Irungo sua.**

demokratikoek martxan jarritako Parte ez Hartzearen batzordeak erdietsi zuen, errepublikanoei egundoko kolpea emanez. Orduz geroztik, indar leialek ezinezkoa izan zuten Espainiako iparraldeko frontea defenditzea". Ez zegoen oso desbideratua enbaxadore amerikarra. Orduan ez berak ez Irungo defendatzaileek ere ez zekiten geroxeago jakin zutena. Frankistek nazioarteko laguntza izateaz gain, bere esparru guztietako indar metaketa burutu zuten Errepublikak Euskal Herrian zuen nazioarteko errepideko lotura bakarra, Irun-Behobikoa, eskuratzeko.

Bidasoa aldeko alarde militarrik

San Martzialekoak baino askoz latzagoak suertatu ziren gune horiek eskuratzeko alardea eta indar

Literaturaren argitan

Patri Urkizu. *Zoazte hemendik*. Susa 1995

Nora?

Liburua kronika da, Patri Urkizuk bere aitaren ibilbidea pausatzen digu, urrats anitz, atsedeen gutxi 1936ko uztailaren 18tik aintzina.

Frankistek Bidasoako Errepublika eta Oarso-Bidasoa, Nafarroatik Gipuzkoara

hartu zituzten mendean, erreketea buru zelarik. Patricio Urquizu Marichalar kontakizunaren protagonistak, anitzen gisan, familia utzi eta Iparraldera, gure iparraldera joko du. Hendaian, Donibane Lohitzunen, bere herrian dago, baina, egoera ez da hoberena inon laketzeko, gainera, 1939an II. Mundu Gerra piztuko da. Azkenik, 1940an, Irungo sasi-muga zeharkatuko du Patriciok, eta kartzelako hormak ezagutuko. *Zoazte hemendik* kronika da, bere aberrian ihesi dabilen baten kronika, eta ihesaldian, protagonistaren gogoetak. Horien artean, egun ere, historialarien eztabaida iturri direnak, EAJk egin hautuak, Iparraldeko kristauen jarrera Espainiako II. errepublikarekiko, sasi-muga bai, baina ... zoritzarrez pasarteren bat ez da aski ongi dokumentaturik.

Zoazte hemendik ariketa da, liburuaren eskaintzak salatzen du, izpirituaren zaindaria oroimena da. *Zoazte hemendik*, sormen iturria ere izan da, liburu honen pasadizo batek, hasiera ematen baitio, Koldo Izagirreraren *Martiria* ipuinari (*Sua nahi, Mr. Churchill?*, Susa 2005). Aitzol protagonista duen ipuinari.

Arakatuta ere, gutxi dira Gerraren hasiera Oarso-Bidasoan eskenatoki duten literatur lanak. Aipatuez gain, Alkaiagako Mikel Tabernak idatzi *Txokolatzeko dinamita* (Susa 2001) ipuin bildumako bi kontakizun gerraren hasierako egunetan girotuak dira.

Azkenik, ezin aipatu gabe utzi, Joxe Mari Lopetegi. *Errepublikanoen Bertsolaria* (Paper Hotsak, 2004) liburu. Hurrengo kapituluren batean, liburuaren berri emanen dugu. Ez dakigu, Patriciok eta Joxe Mari elkar ezagutzen ote zuten. Horra literatur lan baterako amua.

Patxi Larrión

erakustaldiak. Beorlegi eta Ortiz de Zarate buru militarren aginduetara, abuztuko bigarren hamabostaldian, soldaduekin eta karlistekin, legionarioak eta Marokotik ekarritako tropak aritu ziren. Frankistek abuztuaren 15ean burutu zuten Badajoz aldetik beraien ipar eta hegoaldeko armaden arteko lotura. Horrek ahalbidetu zuen Mugimenduko nahasmahas militarra fronte batean erabiltzea. Horrela, irundarren irudiko "zetozen nafarrak eta erreketek" uste baino askoz gehiago ziren. Apezpikuen arabera "Gurutzada" bazen ere, mairuak ere alde nazionalen aritu ziren lehen aldiz kristauen eremu eskaldunetan.

Mauser, Naranjero eta orduko fusil moten kopuruaren aldetik, nolabaiteko oreka zegoen arren, beste armetan frankistak gailentzen ziren. Bidasoako defendatzaileen aldetik, Pikoketa eta Erlaitzeko defentsa guneak galdu ondoren, Puntxasen eta San Martzialen zituzten artilleriako toki nagusiak. Pixka bat atzerago, itsas aurreko azken su iturria zuten Guadalupeko gotorlekua. Baina nazionalak artilleria mugikor ugariarekin, eta itsasotik euren Almirante Cervera, España eta Velasco gerra ontziekin, nagusi ziren gerra eremu horretan. Era berean, nazioarteko neutraltasunari muzin eginez, nazionalak egunero erabili zituzten Italiatik ekarritako hegazkinak. Caproni 101 eta Savoia Marchetti tankerakoek abuztuaren 25etik aurrera Irunera jo zuten, San Martzial, tren geltokia eta inguruak inpuniate osoz behin eta berriro bonbardatzeko.

Fronte lerroa aldatzen hasi zen egun horrez geroztik. Erasoaldia gogortu egin zen hurrengo egunetan, Irun eta Behobia eskuratzeko, Puntxas, Zubeltzu eta San Martzial frankisten helburu zirelarik. Gune horietan milizianoak txandaka aritu ziren fusilez eta metraileta apurrez. Beste aldetik, berriz, Bidasoako ezker aldetik zihoazen trenbideak altxatu ondoren, Endarlatsako zubi dinamituaren oztupoa gainditu zuten. Horren ondorioz, tropelka bidali zituzten erasotzaile andana San Migueletik Puntxas aldera. Tanketak lagunduta, legionarioek eta mairuek erasotu zuten Puntxasko defentsa lerroa. Kostatu zitzairen nazionalak Endarlatsatik haraino zeuden 5 kilometroak burutzea eta Puntxasko guneaz jabetzea. Bizpahiru aldiz aldatu zen kolorez bertan harro jarri zuten bandera, harik eta errepublikanoena,

FRONTE POPULAR
LUIS DE URANZU ALDIZKARIA

Fronte Popular
Errepublikako egunkariak gertutik jasotako milizianoen irudia da goikoa. Behean, jendea doa Irundik ihesi Hendaiarantz. Hendaiara iritsitakoan milizianoen armak frantsesen esku geratzen ziren, azken irudian ikusten dugunez.

36ko Gerra. Abuztuko kronika

piperpotoak ordezkatu zuen arte. Eremu horren ganean Biriatur duen talaatik, xake partida odoltsu eta gogor bat bailitzan, turistek zein kazetariek, ederki ikusten zituzten aldaketa eta mugimendu horiek. Puntxasen aurka behin betiko erasoak irailak 2an burutu zuten legionarioek, soldaduek eta erreketek, hortik Behobiara kilometro bat besterik ez zuten. Egun berean, San Martzialez jabetu zirenean, Irungo patua erabaki zen.

Irun hutsa eta errea

Egun batzuk lehenago hasi zen alde errepublikanoak Euskal Herrian izan zuen lehen ihesaldi handia. Ordura arte, Nafarroatik bereziki, taldeka mugatik gertu zeuden haranetan edo banaka beste eskualdetan, ihes egin zuten jendeak. Baina, 1936ko abuztua-

ren 31n, Bidasoa zeharkatzen duten nazioarteko zubiek sekula ikusitako ihesaldirik populutsuena lagundu zuten. Mugaz bestaldean, batzuk inguruko herrietan kokatu ziren bitartean, gehienek Frantzia barrena Kataluniara jo zuten. Hor igaro zuten gerra askok, 1939ko otsailean, bigarren aldiz, erbesteratu behar izan zuten arte. Hori dela eta, irundarrak ihesean adituak izateaz gain, erbeste ugariak ziren. 1939ko apirilean ireki zuten Gurseko Kontzentrazio Zelaian, esaterako, errefuxiatu irundarren kopuruak (362koa) Bilbo eta Donostikoenak gainditzen zuen.

Frankistak irailaren 4an Behobiaratu ziren, Montejurra Tertzioko erreketek buru zirela, legionarioek nazioarteko zubia eskuratzeko zuten bitartean. Bestetik, beraien artilleriak eta hegazkinariak Irungo hainbat leku bonbardatu zituen, San Martzialek eta Ventastik Uranzu zaharrari heltzeko. Bonbardaketa horien ondorioz, lehen suteak hasi ziren Irunen. Ikusgarriena eta lehenetarikoa, El Medio, hau da, Behobia eta Irunen artean zegoen auzotxoko La Cerillera lantokian sortu zen. Hurrengo orduetan askoz gehiago sorraraziko zituzten. Baina azken hauek, Irungo azken borrokalari anarkistek nahita piztutakoak izan ziren. Irun laga baino lehen, Kolon pasealekuan bereziki, zenbait etxeri sua eman zioten, lur errearen taktika garatu nahian. Ordu batzuk beranduago, frankisten esku zegoen, baina ia-ia hutsik aurkitzeaz gain, neurri handi batean erretea zegoen. Irailaren 5a zen. ■

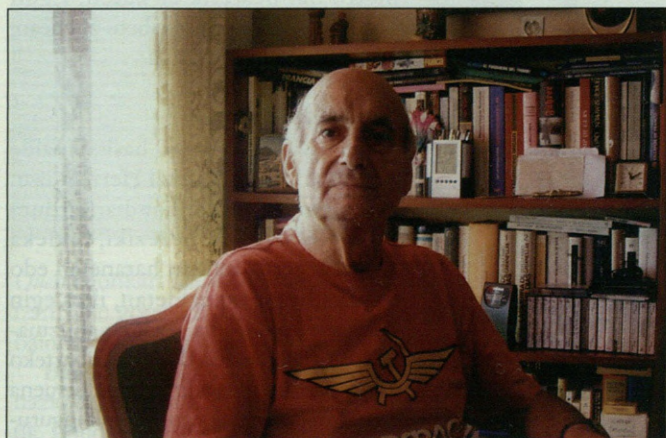
EUSKO JAURLARITZA
GOBIERNO VASCO

aurrera doan
herria

ETXEBIZITZA ETA GIZARTE
GAITAKO SAILA

Oroimen bizia
1936 - 2006
Memoria viva

Joaquin Galvez, Irunen 13 urterekin 36an

Nola gogoratzen duzu gerra Irun aldean?

Nik gogoan dut aitak Erlaitzen eta Pikoketan, geroxeago Behobian borrokatu zuela, baina egun batean erran zion amari, labur-labur: "Carmen presta ezazu arroparen bat eta alde! Erreketeak Behobian daude eta". Geroxeago jakin genuen horiekin batera, legioa zetorrela, falangistak eta abar. Baina Irunen, Nafarroatik zetozelako, beti erreketeez mintzatzen zen. Egundun batean Arbexko errotatik hurbil, Urantz inguruan geundenean, hegazkinetatik egunkariak bota zituzten. *El Pensamiento Navarro*ko aleak ziren eta milizianoek esan ziguten: "Bildu paper horiek baina ez irakurri, eh! Eta ekarri hona".

Urantzu kaletik gudak ikusten genituen. Anaiak frontetik ekarri zizkidan betaurreko Zeiss batzuekin, gainera, primeran! Ikusten nuen bandera bat Zubeltzun, gero beste bat hilerri aldetik jaisten ari zena. 13 urteko mutiko batentzat hori gozamen! Bizitzen ari ginena pelikula bat bezalakoa zen.

Biriatutik edo Behobiatik begira zeuden turisten antzekoa zen hori, ezta?

Bai, pixka bat bai. Guk komentatu eta eztabaidatzen genuen. Hegazkinak igarotzen zirenean: "Caproni dira!" "Ez, Savoia dira" "Hirumotordunak!" "Zer da hori?" "Horiek 3 motor dituztenak dira", zioen batek. Besteok, begira... Mutikoentzat abentura ikaragarria zen. Eibartik eta Arrasatetik etorrirako milizianoak, bere lan jantziara urdinarekin eta Trintxerpeko anarkistak ere ikusten genituen.

Hondarribian 1923an jaioa, baina Irunen hazia eta hezia. Joaquinen aitak eta anaia Franciscok bertan egin zuten gerra, errepublikanoen aldean. 1939ko apirilaren leian, garaipenaren egunean, Madrilén fusilatu zuten azken hori. Aita, Mauthauseneko kontzentrazio esparruan hil zen data ezezagun batean. *Tener 13 años en el 36* liburua berriki kaleratu du Joaquinek, 1936-39 eta 1940-45eko gerren ibilerak gogorarazteko.

Nola izan zen zuen ihesaldia?

Aitak amari esan zionean alde egin behar genuela, amak mahaizapi bat atera zuen, orduan etxeetan maletarik ez zegoelako eta arropa batzuk jarri zituen. Bota zuen aurrezki kutxa libreta bat ere eta gero horrek egundoko mesedea egin zigun. Ez diruarengatik noski, gure igarobaimena izanen balitz bezala erabili gnuelako baizik. Frantziako gendarmeeekin eta gero Alemaniako soldaduekin, beti baliogarria izan zitzaigun. Beraiek ikusten zuten "San Sebastian" eta hasten ziren "¡ah, basques, catoboliques!". Eta guk, "oui, oui", eta pasatzen ginen. Nazioarteko zubitik alde egin genuen. Kolon Pasealekutik, Iparralde hiribidera eta hortik zubira. Asko ginen, 1.500dik gora. Guzti guztiok Hendaiako geltokian sartu ginen. Gendarmeak bazeuden, baina jende uholde horren aurrean ezin zuten deus egin. Geltokia jendez gainezka zegoen. Bakoitzak eramandako gauzekin gainera. Singer josteko makinak goikoak, koltxo asko. Horiek beti, leku guztietan... Koltxoia eraman beharra, sokekin lotuta. Nik gau osoa eman nuen norbaitek ekarritako hamaka baten gainean, gure gauzei begira.

Irun erretzen ikusi al zenuten?

Bai, Hendaiatik. Sua hasita zegoen, San Martzialetik frankistek "Poxpoloen lantokia" bonbardatu zutelako. Baina gu joan ostean, Irundik ateratzen hasi zen ke laino ikaragarria eta hori ongi ikusi genuen. Horiek ziren Errusiako gerra imitatu nahian zebiltzan anarkistak eta komunistak. Jendeak Ondarraitzetik ke izugarri horiek ikusi zituen. Pena handia genuen baina ez genekien zer egin, hegazkinak ere hor zirelako. ■

Joaquin Galvezek hamahiru urte zituen 1936an. Liburua plazaratu berri du bizitakoa kontatuz. Lerro hauen gaineko irudia da berak 13 urte zituenekoa.

ARGIA LIBURUAK

Erlea gure sendagile

Julio César Díaz

LUIS MARI INTZA ETA PELLO ZUBIRIAREN EDIZIOA

Hemen duzu, apiterapiari buruzko ezagutza orokorra eskuratzeko liburu aproposa. Erleek eta euren sortutako produktuen erabilpen terapeutikoak ezagutzeko aukera.

Prezioa 15€

Harpidedun prezioa

ESKAERAK

• 943 37 15 45 • denda@argia.com
Ohiko salmenta puntuetan • www.argia.com

Hamaika hamaikaren kontra

Zalantza sorrarazten du ondorengoei gure keriak txertatzeak, bai horixe. Baina saihetsezina ohi da, keriak errotuago eta saihe-

tsezinago. Dena den, *kirolespaina-fobia* ez da derrigor bete beharreko agindua nirekin bizitzeko. Gurean fobia-askatasuna lantzen dugu. Oso seguru nago sentimendu horretaz, hala ere: partiduro eraberritzen da, eder eta fresko, lehen egunean bezain bizi, gorroto on guztien antzera, txandako esatariak ahoa ireki orduko. Espainiak talde eskasa du onenekin alderatuz gero, baina maisuak dira, patriotismo zartzuero baten aitzakian, esperantza faltsuak saltzen. Segituan dator zaputza, baina ez du inportat, laster egongo delako beste txapelketa bat, beste aukera bat, beste ilusio bat, beharrezkoa dena futbolaren negozio erraldoiaren gorpila biraka has dadin, berriro. Formula agortezina da, antza. Hamaika napar euskaldun jator eta abertzalek osatuko zuten Espainiako futbol-selekzioa, eta ni beti egongo nintzen beren kontrarioaren alde, gainerakoan arrakastaz beteriko bizitza profesionala opa izanik ere. Zer arraio, nik ez diet kamisetak saltzen zertan lagundu. Futbol profesionala –gaitz itzuziezina denez, pixka bat segitzen dudana–, nazkagarria da. *Barbariea*.

Baina futbola kirol ederra da. Aritzea, alegia. Tripa dela-ta, kideen zirtoen artean, azken ostikoak ematen ari den adiskide batek ederki daki hori. Futbolearen aritu izan ez banintz ez nuke jakingo –esaten dit–, taldeko "langileak" eta hiru gol sartu dituen "izarrak" biltzen dituen besarkadak zer nolako elkartasuna gordetzen duen. Zer nolako emetasuna, esango zuen beste norbaitek, beharbada (baina bertuteek ez dute generorik). Hori ez da sekula gertatuko zuon artean, idazleen artean –bukatzen du, erronkari–. Nik orduan: Ezinezkoa da, idazletza ez baita ekipo-lana. Edo bai,

JOSU SANTESTEBAN

Jon Alonso

Muijika

Borda

Barbariea sukalderaino sartu bazaigu,

alabaina, denok etengabe, ordu oro,

edozein zirkunstantzian eta

edozein kasutan *idazle* garela sinetsarazi

nahi digun ideologian dago gaitza,

eta ez sintometan; are gutxiago

gaitzaren antidotoetan, (...) alegia:

futbolak baizik ezin gaitzake salbatu

futboletik, hara

segun nola begiratzen den; baina idazletzaren gaineko balizko begirada hori ukatuta dago alde aurretik, desprestigiatua. Eratu den estatusaren aurka-aurkakoa baita. Antikomertziala. Beharbada horregatik tematzen dira futbol-negozioek futbolaria *idazle* –izar, bakan, jenial, alegia– bihurtzen. Nire adiskidea haserre-tzen da, ordea: Alfer-alferrik da. Futbolzaleek dakite Sagnolek, demagun, zer nolako mundiala egin duen, nahiz kamisetak Zidanek saldu. Eta hori hala izango da futbola futbola den artean. Bai, gero eta biribilago nago, baina sekula baino hobeki ukitzen dut baloia, taldearen probetxurako –bukatzen du– (galdetu behar diet bere futbolki-deei benetan hala den).

Elkartasun eza ez da, beraz, futbolari –kirolari, ez ikusgarriari– egozten ahal zaion gaitza. Gizonkoikeria ere, gero eta gutxiago, gero eta gehiago direlarik futbolearen aritzen diren neskak. Eta hala ere, ulergarri zaizkit, eta arrazoizko, zoriontasun-Panzer baten aurkako protestak (nahiz eta

zoriontasunak beti eduki, omen, biktima kolaralrak: "zoriontsua naiz –kantatzen zuen Silvio Rodriguezek, gaztelaniaz– eta nahiko nuke ni barkatzea, gau batez, nire zoriontasunaren hilek"). *Barbariea* sukalderaino sartu bazaigu, alabaina, denok etengabe, orduoro, edozein zirkunstantzian eta edozein kasutan *idazle* garela sinetsarazi nahi digun ideologian dago gaitza, eta ez sintometan; are gutxiago gaitzaren antidotoetan, alegia, une bakoitzean gure tokia zein den ikasten laguntzen ahal diguten jardunetan: futbolak baizik ezin gaitzake salbatu futboletik, hara.

Enfin, Ronaldinho, Jarmusch, Almodovar... denetarik behar izango dugu, gure ideal olinpikoa beteko bada: *mens insana in corpore insano*. ■

LUPAREN
Juan Krutz Lakasta

KAZETARIA

Udako sugetzarra

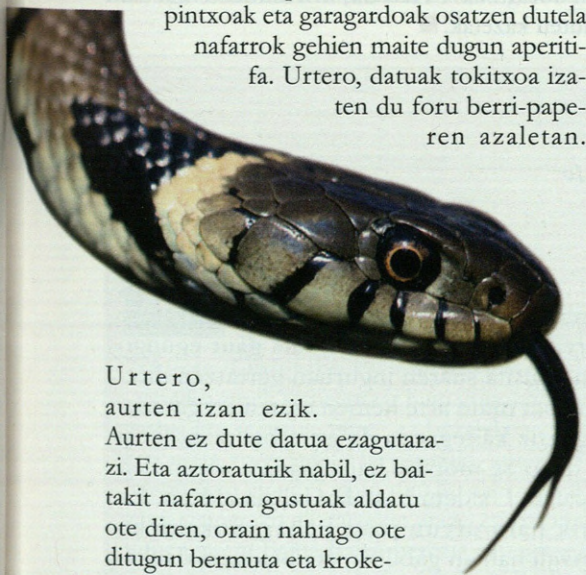
MIKEL SAIZ

Uda latza, Faltzesko betizuentzat. Urtero bezala, entzierrotik alde egin dute, baina inork ez die kasurik egin. Inork ez dio erreparatu haien abentura erromantikoa-ri: sei animalia haien sen suharrak bultzaturik iraganerantz ihesean, adardun saldo bat larre zabaletan aske bizi zitekeen iragan urru-nerantz ihesean. Hil ala biziko ihesa. Porrote-
ra kondenaturiko ihesa. Aurten, azken urteotan ez bezala, batere oihartzun mediatikorik gabeko ihesa.

Uda honetan, inork ez die kasurik egin Faltzesko bigantxei. Aurreko urteetan, haien balentria lehen orrialdeetan azaltzen zen, irрати zein telebista albistegiak zabaltzen zituen. Aurten, ozta-ozta jakin dugu hanka egin dutela, egunkarien barruko orrialdeetan, albistegietako azken minutuetako berri labur-
retan. Eta gero, ezereza. Datu gehiagorik ez. Ez dakigu haien Arkadia basatira heltzea lortu duten, ala Foruzaingoak tiroz akabatu dituen.

Udako inkesten patua ez da hobeia izan. Konparazio batera-
ko, urtero, garagardo marka eza-
gun batek inkesta bat zabaltzen
du, dioena patata tortilla

pintxoak eta garagardoak osatzen dutela nafarrok gehien maite dugun aperiti-
fa. Urtero, datuak tokitxo iza-
ten du foru berri-pape-
ren azaletan.

Urtero,
aurten izan ezik.
Aurten ez dute datua ezagutara-
zi. Eta aztoraturik nabil, ez bai-
takit nafarron gustuak aldatu
ote diren, orain nahiago ote
ditugun bermuta eta kroke-
ta, esate baterako.

Prozesua horren kinka larrian dago ala

guztia udazkenean heltzekoak omen

diren aurrerapausoen balioa nabarmentzeko

nolabaiteko joko mediatikoa da?

Horixe da duda, denborak argituko duena

Uda latza, beraz, udako albisteentzat. Su-
etenaren lehen biktimak izan dira. Prozesuak,
udan ere hedabideak betez, ez baitu haienza-
ko tokirik utzi. Zalantza bat daukat: ez dakit
gertatu dena gertatu den egiazki une histori-
koak bizi gaituelako, ala prozesua bera udako
sugetzar mediatiko bilakatu delako.

Erran nahi baita sinesgaitz begitantzen
zaidala uda honetako adierazpen politiko
trukaketa. Sinesgaitz, PSOEk adieraztea
ETAk ez duela zeresanik prozesuan. Bata-
sunak legalizatu nahi badu egungo legeria-
ren uztarrira makurtu beharko duela. Nafa-
rrek eta soilik nafarrek erabaki behar dutela

Nafarroaren etorkizuna
—Nafarroa delarik haren esta-
tutua bozkatzetik izan ez
duen erkidego bakarra—.

Sinesgaitz iruditzen zait,
halaber, ETAk orain esatea
governuekin adostu beharre-
koak adostez gain alderdi
politikoen jarrera politikoak
baldintzatu nahi dituela. Edo
Batasunak orain Euskal Herri
osoan alderdien mahai bakarra
osatzearen aldeko jarrerarik
irmoena hartzea, alde zurre-
tik behin baino gehiagotan
adierazi duenean errealtate

politiko-administratibo ezberdinen arabera
eritmo ezberdinak onar ditzakeela.

Sinesgaitz deritzot horri guztiari ez dudala-
ko sinistu nahi. Baina, jakina, egia ere izan
daiteke. Egiazki, prozesua galbidean sartua
izan daiteke, eragile nagusiak atzera egiten ari
daitezke. Beraz, zalantza hor dago: prozesua
horren kinka larrian dago ala guztia udazke-
nean heltzekoak omen diren aurrerapausoen
balioa nabarmentzeko nolabaiteko joko
mediatikoa da? Horixe da duda, denborak
argituko duena.

Bitartean, adierazpen jasarekin segituko
dugu. Eragile nagusiak, baita, jakina, gainon-
tzeko guztiak ere, kalaka batean, zorioneko
prozesuari hauspoa eman nahi diotela behin
eta berriz esanez, prozesu zorigaitzokoa arna-
sarik gabe uzten.

Zalantza izpirik gabe, beste behin ere poli-
tikariak ez dira txukun ari. ■

Gotzon Garate

DEUSTUKO UNIBERTSITATEKO KATEDRADUNA

Euskal kazetak

Ni bizi naizen etxean egunero hamaika kazeta diferente hartzen ditugu. Ez dago denak ikusterik. Ez eta gainetik ere. Nik *Berria*, *Deia*, *El Correo Español*, *El Diario Vasco* eta *Gara* zabaltzen ditut.

Bizkaian bizi garenez gero, *El Correo*ri begiratu bat egiteak ez du kalterik egiten. Askozaz gure probintzia honetan irakurriena da. Oso abertzale denik ezin esan. Euskara gutxi sartzen du. Astero Javier Rojo, Deustun Euskal Filologia ikasi zuenaren liburu baten kritika ekartzen du euskaraz. Kritika laburra baina ongi orraztua.

El Diario Vasco *El Correo*ren anaia da eta enpresa berarena. Nik euskal atala irakurtzen dut, gustura, Felix Ibargutxik esku zuzenez daramana. Ibargutxik batez ere Gipuzkoako euskal kulturaren gorabeheren berri mamitsua ematen digu.

Deia oso maitea izan dut beti. Garai batean sarri idazten nuen kazeta horretan, Garcia Olano zuzendari zelarik.

Deia euskal nazionalisten kazeta da. Ezin liteke ahaztu EAJ dela alderdi nagusia Euskadin. *Deiak* Euskal Herriaren alde lan bikaina egiten du. Euskara kontuan, ordea, guk euskaltzaleok zulo handia ikusten dugu *Deian*. Ez dugu uste egunero euskarari zor zaiona ematen diotenik. Garai baten euskarari leku handiago eskainiko ziotela agindu zuten. Nik eskutitza egin nion zuzendariari zoriak emanez. Ez dakit hitz hori bete ote duten. Ezagutzen ditugu,

halere *Deian* euskaraz idazten duten kazetari batzuk, argiak eta trebeak.

Garak erabat abertzale izateaz gainera zati handiak euskaraz dakartza eta euskal kulturari leku garrantzitsua ematen dio.

Berriari batzuek aitzakiak bilatzen dizkiote. Ezin litekeela beste kazeten parean ezarri. Orri gutxiago dituela eta astelehenetan ez agertzea moztaila dela.

Irrati oso ezaguneko zuzendari batek haxe esan zidan: "*Berria* beti izango da bigarren mailako kazeta".

Zertan den. Egia da *Berriak* zenbait alorretan, berri gutxiago ematen dizkigula: kirolatan, munduko politikaren albistetan... ezin beste kazetekin berdindu.

Euskal kulturaren barruan ari garenontzat, baina, askozaz onena *Berria* da. Kazeta honek ematen digu Euskal Herriko kulturaren berri, nondik doan eta nora doan, egunero-egunero. Zehazki eta ongi.

Berriak postura jatorra hartu du. Euskarara maite duten guztiek *Berrian* beren buruak ispilaturik ikusten dituzte. Euskaltzale guztiek maite dute *Berria*.

Bukatzeko. New Yorken badut judutar lagun bat, David Goldstein, *The New York Times*en lan egiten duena. Euskal Herriko kazetak ongi ezagutzen zituela esan zidan. Eta haxe gaineratu: "Mundu guztian oso zail da *Berria* eta *Gara* bezalako kazetak aurkitzea". Hau da, horrenbeste kazetari gazte duten kazetak. ■

« Euskara maite duten guztiek
Berrian beren buruak ispilaturik
ikusten dituzte. Euskaltzale
guztiek maite dute *Berria* »

Juan Ramon Makuso

Su-etena

Gizakiarentzat funtsezkoa izan da bere bizitzan

eta bere biziraupenerako sua. Sua bere laguna izatea, bere kidea, bizikidetza bat lortu arte. Historian zehar gizakiak suari egin dizkio bere aitormenak. Esate baterako zinean, Jean-Jacques Annaud-ek bere *Suaren bilan*. Ezin hobeki islatzen da pelikula horretan gizakiaren mirespena eta kultua suari, suaren jabetza boterearekin erlazionatuz. Bestalde ezin utzi aipatu gabe Heraklito filosofo zaharraren ekarpena errealtatea azaltzerakoan. Errealitatearen zerizana suan kokatzen zuen filoso-

foak. Suak ematen dio errealtateari bere funtsa. Sua da, nolabait,

errealitatearen batasuna. Azken finean, sua litzateke errealtatearen logosa, arrazoia. Baina gaur egungo errealtatean, ikusita suaren inguruan gertatzen direnak, ez datoz bat orain arte hemen esaten ari garena-ekin. Sua guztiz kaltegarria da gure bizitzan, ikusi besterik ez dago ze motako harremana sortzen den suaren inguruan. Galdetu bestela Galizia aldean. Ez dugu etxetik hain urrun joan behar. Sukaldeko etxean sua itzali nahian gabiltza, eta beldurra dauka-gu berpiztuko ez ote den. ■

Joxerra Aizpurna

INDUSTRI INGENIARIA

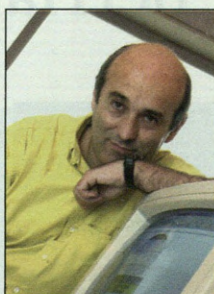
Berrikuntza versus berritsuak

Euskal administrazio publiko gehienak ikerketa, garapen eta sektore industrialean alorrean, datozen lauzpabost urterako dituzten planak aurkezten ari dira gaudeneko urtean. Gehienetan *berrikuntza* gaiari garrantzi berezia ematen diote, hori baita, ikerketarekin batera, egun lehiakide diren estatuekin lehiatzeko dugun bideetarik nagusia.

Berrikuntzaren gaia ez da berria euskal enpresentzat ezta munduko gizakiarentzat ere, berrikuntza betidanik egin baita. Berrikuntzan asmatu dutenak aurrera egin dute edo beste batzuk baino aukera gehiago izan dute eta zaharkituta geratu direnak poliki-poliki itzaltzen joan dira.

Egun, administrazioetik ezezik enpresa-elkarteetatik ere berrikuntzaren aldeko etenik gabeko kanpaina ailegatzen zaigu; horren adibide ditugu honelako edo halako berrikuntza-sistemaren inguruan eskaintzen diren formazio-ikastaro ugariak, gero eta bibliografia zabalagoa eta gero eta aditu gehiago.

Orain gutxi horietako aditu batek emandako hitzaldira joateko beta izan nuen eta sentsazio gazi-gozoarekin irten nintzen. Berrehun bat entzule ginen, ia gehienak gazteak eta horietako asko eta asko enpresa sortuberrietakoak eta ikaske-ta bukatuberriak. Hizlaria zutik mikrofono batekin arrakasta izan zuten enpresen kasuak kontatzen hasi zen, egia esan entrenamendu askoko gizona zen eta

ALBERTO ELSOEGI

esandakoaz oso onarpen ona egiten zuten geure neuronek. Baina une batean nire neuronek jasotako informazioari buruzko galderak egiten hasi ziren; hor zaudeten berrehun pertsonak altxorraren bila al zabiltzate? Arrakasta beti ideia jenial baten ondorioa al da? Gauzak gertatu ondoren justifikatzea edo zergatien arrazoiak aztertzea ondo dago, baina nola jakin gauzak gertatu aurretik? Kontatu zizkigun kasu guztiak enpresa handiei gertatutakoak izan ziren, baina munduko enpresen %90 enpresa txikiak direnez, non daude hauen arrakastaren kasuak?

Globalizazioaren, hezkuntzaren eta ez dakit zen-

bat faktorearen eraginez mugikortasunaren gizartean bizi gara. Gauzak azkar, epe motzera eta ongi egin behar ditugu eta gainera ahalik eta etekin handiena lortu behar dugu; gainera gero eta gehiago kontsumitzen dugu eta aisialdi denbora handiagoa nahi dugu. Ez dugu denborarik pentsatzeko hartzen eta *berrikuntzak* zerbait behar baldin badu denbora da. Egia da arrakasta-kasuen ehuneko txiki baten oinarrian hutsetik sortutako ideia zoragarri bat egon dela, baina egi berdaderoa da urteetako lan isilak sortutako berrikuntza-izpiritua

dela kasu gehienek arrakastaren atzean dagoena.

Baina aditu berritsuak magiarekin txunditu ginen zeren eta entzule gehienak magiaren bila azaldu ziren, antza denbora eta lana txiroontzat baita. ■

« Aditu berritsuak magiarekin

txunditu gintuen zeren eta

entzule gehienak magiaren bila

azaldu ziren, antza denbora eta

lana txiroontzat baita

HIRUKO TXIRIAN

Joxemari Ostolaza

Berrogeita bi urtez izan ditugu harremanak. Hamasei urte

nituela ezagutu genuen elkar anaiaren bidez, JOCEk apendizentzat antolatu hiru eguneko bilkuran. Ordurako *Profesor mercantil* diploma zuenak –garaiko amek semeentzat hain gogoko zuten lan moeta, garbia eta segurua, gurea ez bezalakoa– Banco Vizcaya-koa utzia zuen jada. Harrigarriki, apaiz izan nahi zuen. Lagun egin ginen. Lagun minak, nahiz eta nik apaiz, fraile eta gainerako eliztarrekin arazo emozionalak izan, ezin nituen jasan. Baina Balen berezia genuen, egitura piramidalek maite ez dituzten horietakoa. Badia berekoak eta

Balentxi

gun igeriketa aldiak. Orain gurutzatuak, noiznahi batera. Eta lehorrean elkarrekin joaten ginelarik, biziki ongi hartua izan da gure etxeetan, gure amek prestatu otorduek inork ez bezala estimatzen baitzituen eta zinez eskertu. *Fenómeno, interesante*. Gogoan gordeko ditut besteren artean bere irri-karkailak, auzoak adi edukitzeko modukoak, nabarmendu gabe pasatu ezin zirenak. Azkenerako, euskalduntzea ere lortu zuen. Nahi zuen, behar zuen. Eta modu naturalean hasi zitzaigun euskaraz hitz egiten, artean gaztelez mundua egina genuenoi. ■

BERTSO BERRIAK

Xabier Paga

Ikasturte berriari jarriak

I

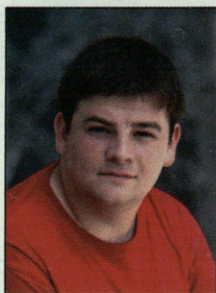
Ikasturte berria
badator ta zelan!
Aulkiak gertu daude
berriz ikasgelan,
arbela zuritzear,
eskola bete plan.
Arkatz, liburu, goma,
guraize, idazlan...
ahaztu gabe "uda"
sartzea motxilan.

II

Maten hau esango du
lehenengo galderak:
-Madriletik Kubara
doa hegazkin bat,
500 kilometrora
minutuak zenbat?
-Segun zenbat dirauen
Iberiako grebak,
hori ez daki ezta
pilotuak berak!

III

Euskarako maistrak
esango du sendo:
-"Mikel etxera doa"
perpaua lehenengo,
zein den subjektua inork
ez al dit esango?
-Nahiz ta kasua zein den
ez jakin hain ondo,
ziur nago ez dela
presoa izango.

INIGO AZKONA

IV

Geografiarentzat
heldu da denbora.
"Mapan kokatu Israel",
lehenengo aproba:
-Israel beti Israel
izan da, señora,
baina pasatzen dabil
marratik kanpora
eta laster Libano
ere izango da.

V

Soinketako klasea
hasiko da berriz
bere salto, flexio
eta korrikaldiz.
-Eman kantzari buelta
hogeita bost aldiz!
-Listo! -erantzungo du
ume batek irriz...
-Ez zinen komunetik
pasatuko, Landis?

VI

Historian Kuba da
azken azalpena,
Gizarten mahai falta
da sumatzen dena,
Naturren badago ke
usain nabarmena...
Argi ikus daiteke
eskolan barrena
Mundua dela denon
ikasgai zailena.

Musika

Juan Mari Beltran
Orhiko Xoria diskoaz
berbetan

❑ *Ezpalak*
❑ *Argitalpenak*

❑ *Ihesi*
❑ *Denbora-pasak*
❑ *Makina bat kontu*

Denboraren makina

Enzo Ferrari:
abiadura handian
bizitako gizona

ARGIA

erdiko kaiera

kultura eta aisia

Zirkoa hemen da

Ezinezkoa dirudi, baina izan, bada.
Ezinezkoa dirudien hori begien aurrean
jartzen digu. Horixe da zirkoaren
magia, begiak zabalik eta txundituta
uzten gaituena. Magia hori lortzen
duten lau profesionalekin hitz egin
dugu, sinestezina ikusgarri egitea nola
lortzen duten jakin asmoz.

MAYI TOLOSA

Aterpe goxoaren bila dabilen arte ibiltaria

ZIRKOA HELDU DA HERRIRA! Heldu dira euren karabana, lehoi, elefante eta tximuekin. Domadoreak bibote zorrotza du eta magoak duen kapela beltzak sorpresa mordoa gordetzen omen du. Karpa zuri-gorri handia jarri dute eta asteburu honetan larrosa koloreko azukre hodeia jateko aukera izango da.

Umeak zoratu egiten dira plan horrekin eta liluratu egiten ditu; guztiok dugu gogoa umetan zirkoa eraman gintuztenekoa. Baina zirko mota hori etorri egiten da Euskal Herrira, hemen ez dago konpainia handirik eta ez dute karpa zuri-gorri handirik erabiltzen. Dena den, karpa barrukoak bezain ikusgarriak dira euren malabarismoak eta kontortsioak. Akrobatari begiratzen diogu eta sabaia beharrezan zerua ikusten dugu. Zirkoa hemen, kalean dago-eta.

Kalean moldatzea zailagoa dela dirudi, baina hemen lan egiten duten artistek

nahiago dute, horretara ohitu dira eta ez hori bakarrik, euren ikuskizunari nortasun handiagoa ematen diola uste dute. Ikuslea ezustean harrapatzen dute eta ikustera doan horrek ez du espero halako harridura eta zirrara sortuko dionik. Eta lanean ari den malabaristari, akrobatari edo bihurrikari horrek sortzen dio benetako poza, ikuslearen irribarrea hain gertu sentitzeak. Orduan ahazten ditu ordu luzez entrenatu osteko nekeak.

Bokazio handiko ogibidea

Ez da erraza hiru pilota hartu eta airean dantzan jartzea, ezta norberaren hanka hartu eta lepo atzean jartzea, eta ez noski, lurretik metro batzuetara jarri eta uztai batekin jauzika aritzea. Ordu asko behar dira hori guztia lortzeko. Ordu asko, egunero. Ezinbestekoa beraz, izugarri gustatzea, inork ez dizkie eta ordu horiek ordaintzen.

Hori bazekiten hasi zirenean ere, baina hori eta askoz gehiago merezi du.

Ane Miren bihurrikaria da. Katuei begira jarri zen egun batean. Euren mugimenduak aztertu zituen eta ikusgarriak iruditu zitzaizkion. Ederrak. Berak ere hori egitea lortu nahi zuen eta bere giharren gogortasuna ez da traba izan, gaur egun ezinezkoak diruditen kontortsioak egitea lortu dezan. Bi ikuskizun ditu orain martxan: *No me mires que me quiebro* eta *A la hora de cerrar*.

Xabier Larrea iturgina zen, baina malabareekin aritzea atsegin zuen. Horregatik, egun batean, trasteak hartu eta Bristolera joan zen, zirko teknikak ikastera. Orain malabareak eta orekak egiten ditu batez ere, nahiz eta trapezioarekin ere baduen abilezia. Hiru ikuskizun osatu ditu: *Filamento Farolario*, *Mr. Frack* eta *Hegan*. Horretaz gainera, lan handia egiten du Koblakari Bizkaiko malabaristen elkartearekin.

Azulkillas taldekoak airean sentitzen dira gustura, lurretik hiru metrora gutxi gorabehera, zintzilik. Aireko akrobaziak egiten dituzte, zerbait oso berezia. Hartara, Rio de Janeirora (Brasil) joan ziren teknika hori ikastera. Hantxe ezagutu zuten elkar Maider Yabar eta Gloria Peónek. Hiru urte egin zituzten han eta gero La Habanara joan ziren beste urtebetez, han teknika oso ona dute, izan ere.

Orain Euskal Herrian dira eta ekainean Leioako Antzerki Jaialdian ikuskizun berria aurkeztu zuten arren, gehiago ari dira lehengo urtekoarekin lan egiten. *Kaxa zahar baten istorioak* du izenburua eta kutxa baten barruan dauden bi panpin zaharren istorioa kontatzen du. Bat-batean kutxa ireki eta jolasean hasten dira eta pixkanaka lehendik

ikasitako akrobazia eta jolasak gogoratuko dituzte.

Negua hotza da zirkoan

Orain udan, lanez lepo dabilta. Gaur Kalealdi jaialdian Bilbon emankizuna dutela eta etzi Kataluniako Trapezi jaialdian. Hala-ko lekuetan egiten dute topo Xabier, Gloria, Maider eta Ane Mirenek eta eurak bezala zirkoa egin nahi duten beste hainbat artistek. Deskantsu hartzeko betarik ia ez dute.

Negua hotza da ordea zirkolarientzat. Giharrek ere izozten zaizkie. Azulkillaseko Gloriak kontatu digunez hori izugarri nabaritu zuten Hego Amerikatik etorri zirenean, han zuten flexibilitatea hementxo hotzarekin ez dutelako.

Hotza traba da giharrentzat, baina baita zirkoarentzat ere Kale antzerkiaren programazioari oso lotuta baitago, aktibitate bat gehiago bezala: "Udan ongi, ez dago arazorik eta nahiago dugu kalean aritu, baina negua heltzen da eta aretoetan ez dute zirkoa antzerkia edo txotxongi-
loak bezainbeste maite eta uste dute ez dela inor joango gu ikustera", dio Gloriak.

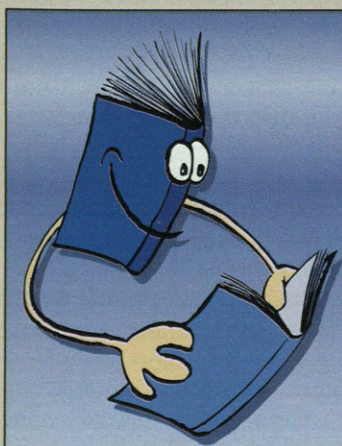
Horregatik, entrenatu, ikasi eta irakaste-ko probesten dute, hori guztia diru laguntzarik gabe.

Escolak sortuko luke kultura

Xabier Larrea kexu da zirkoak Hegoaldean babes oso txikia duelako: "Izugarria da, gainera Frantziara begira jartzen gara eta 35 zirko eskola ikusten ditugu eta konpainia mordoa, diru laguntza handiak jasotzen dituztenak. Sekulako inbidia ematen digu eta amorrua, ez dugulako ulertzen hemen zergatik ez... Euskal zirko eskola on bat behar dugu".

"Frantziara begira jartzen gara eta
35 zirko eskola ikusten ditugu eta
konpainia mordoa, diru laguntza
handiak jasotzen dituztenak.
Sekulako inbidia ematen digu eta
amorruea, ez dugulako ulertzen
hemen zergatik ez... Euskal zirko
eskola on bat behar dugu"

XABIER LARREA

DONOSTIA

Irailaren 1etik 17ra arte, Gipuzkoa Plazan

- Euskal eta erdal nobedadeak
- Euskal musika
- %10eko beherapena

EUSKADIKO LIBURU GANBARA

Bizi irakurriz!

INIGO AZKONA

Badira zirko eskola txikiak hemen, baina kudeaketa pribatura jo behar izaten dute, ez dutelako asmo handiagoko zerbait sortzeko diru laguntzarik jasotzen.

Hori da adibidez Orekan zirko eskolaren adibidea. 99an hasi zen lehen pausoak ematen, hainbat lekutan izan du entsegu eta eskoletarako lekua eta duela bi urtetik Burlatako kultur etxea du kokaleku. Pixkanaka hasi ziren eta egun 15 pertsonako bi talde dituzte; formazio integrala jasotzen dute, goiz eta arratsalde, akrobazia, antzerki, dantza, malabare eta ekilibrioak ikasten dituzte, beren aldaera guztietan.

Formazioa gero eta osoagoa dela dio bertako kide den Iban Perezek, baina oraindik ere oinarriko mailan ari direla. Eskola horretatik irtetzen direnak, gehienak, Madril eta Bartzelonara joaten dira teknika hori hobetzera, beste zenbait kultur diziplina ikasi nahi dituztenek bezala.

Horren arrazoia zirkoaren kultura eza dela deritzote eta kultura hori eskola baten inguruan sor daitekeela apur-apurka. Horrela gertatu da Madrilan edo Bartzelonan, urte gutxian garapen handia bizi izan dute. Hemen ere ari da indarra hartzen eta gero eta publiko zabalagoa du. Dena den, oraindik beste herrialde batzuetan duen izena har-

tzeko asko geratzen dela eta luzaroan kale antzerkiaren programazioari lotuta jarraitu beharko duela uste dute.

Nahiago ikuskizun xumea

Ez dute Cirque du Soleil bezalako konpainia batean lan egingo dutela amets egiten. Egiten dutena gustuko dute eta ohartzen dira hori bezalako multinazional batek, diruaz, nahi duena egin dezakeela, horretarako bes-

teen ikuskizunetara koadernoa eta boligrafoarekin begirale bat bidali behar badute ere. Hori da Ane Mirenek pentsatzen duena adibidez. Oro har, Euskal Herrian maila altua dagoela uste dute elkarriketatuek eta hemengoengan gehiago sinetsi behar dela.

Azken batean, denbora kontua izan daitekeela uste du Orekaneko Pérezek. Ez da hemen okerrago edo hobeto egin dugunik. Iparraldean adibidez, edo beste herrialde-

tan erraztasun gehiago dituzte, lehenagotik hasita baitzeuden zirkoa lantzen. Hegoaldean ere zerbait mugitzen ari dela iruditzen zaio eta urte batzuen buruan ziur da, horrek ere, forma polita hartuko duela.

Cirque du Soleilekin ez, baina Ane Mirenek aurten esperientzia berri bat bizi izan du, konpainia batekin bira egin du. Mundu osoko jendearekin egin du lan, karabana eta guzti, alde batetik bestera. 15 pertsonako lan taldea zen eta eguneko 24 orduak batera egiten zituzten. Ane Mireni esperientzia bezala aberasgarri iruditu bazaio ere, ez du bere burua horrela lan egiten ikusten. Nahiago du Euskal Herrian bizi, bere etxean lo egin eta behar denean, alde batera edo bestera joatea.

Bi ikuskizun ditu eta horiek mugitzen ditu, han, hemen, berdin da non, ikusgarri egiten dizkioten bitartean. Berdin egiten du Xabierrek eta baita Azulkillasekoek ere. Une hobeak eta txarragoak bizi dituzte eta batzuetan zirkoa ez den beste zerbaitek ematen die eguneroko ogia, baina ez zaie axola, entrenatzen dituzten ordu horiek guztiak bezalaxe, merezi dielako. Guztia ematen dute, gehien gustatzen zaizen horregatik, zirkoagatik. Eta txalo gehiago entzun nahi dituzte, merezi dituztelako. ■

“Udan ongi, ez dago arazorik eta nahiago dugu kalean aritu, baina neguan aretoetan ez dute zirkoa antzerkia edo txotxongiloak bezainbeste maite eta uste dute ez dela inor joango gu ikustera”

GLORIA PEÓN

Euskal Zirko Elkarte

Duela bi urte hainbat malabarista eta akrobata elkarte biltzen hasi ziren Euskal Zirko Elkarte (EZE) sortzeko. Web orria paratu dute (<http://www.otto-dacapo.de/euskalzirko/index.html>) eta bertan Euskal Herrian dauden taldeen informazioa ageri da. Asmo ugari dute etorkizunera begira: sariak banatzea, zirkoaren lan hitzarmena egitea eta Europako beste talde batzuekin harremanetan jartzea. Besteak beste, Koblakari eta Xilipurdi elkarteak, Orekan zirko eskola eta Gari, Montxo eta Jose-lontxo pailazoak dira EZEko partaide.

«Denok gara *Orhiko xoria* azken batean»

Ilbilbide luzeko musikaria da Juan Mari Beltran. Sustraia, Txanbela eta Azala bezalako taldeetan ari-tutakoa, Joxan Goikoetxearekin ere bi disko sinatua da. Herriko musikan guztiz murgildua, bertako nahiz kanpoko musika tresnen inguruko azterketa sakonak egin ditu eta besteak beste Oiartzungo Herri Musikaren Txokoa museoaren sustatzaile nagusia da. Duela lau urte lehen bakarlana aurkeztu zigun: *Arditurri*. Orain, berriz, Euskal Herriko txoko ezberdinak airetik erakusten dizkigu *Orhiko xoria* lanean. Mundu osoko instrumentuen artean, Oiartzunen hartu gintuen beso zabalik.

JON GURRUTXAGA

Argazkiak: Dani Blanco

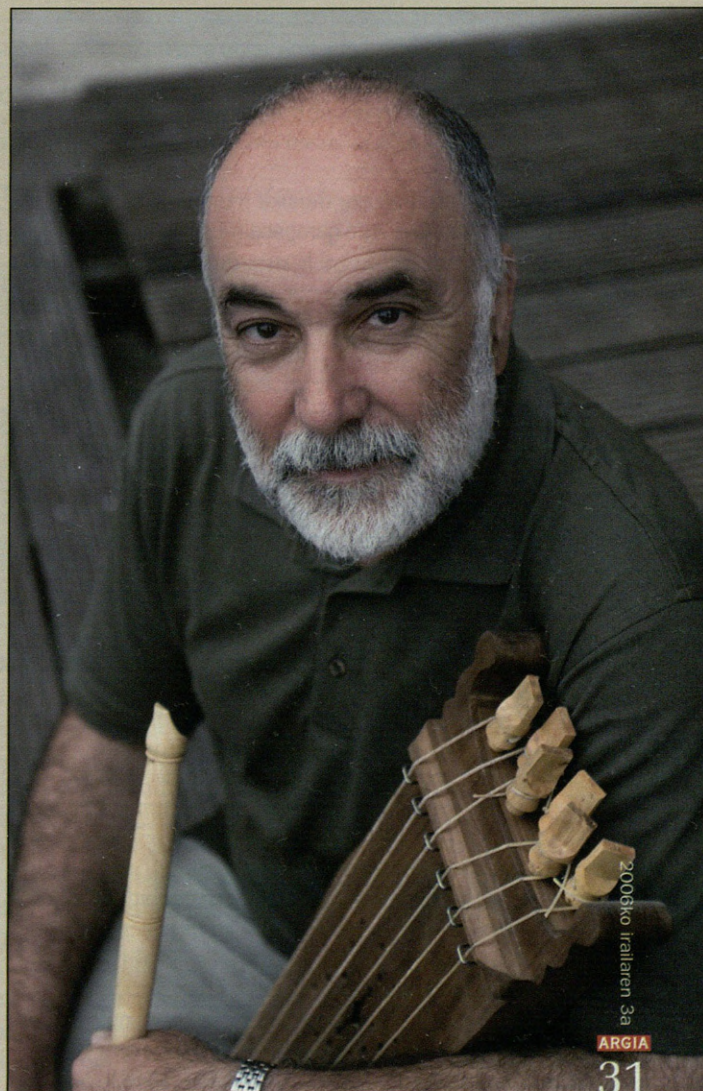
Zure lehen bakarlana *Arditurri* izan zen. Zertan bereizten da lan berria?

Niri iruditzen zait ildo beretik doala. Hala ere, badaude zenbait ezberdintasun. *Arditurri* gure herri musikaren baitan osteratxoa egitea bezala zela esan nuen, txokorik txoko ibili eta dauzkagun perlak ikusi... Oraingo honetan ez dakit osteratxoa ala hegaldia den, txoria baita tituluaren protagonista, baina lurrera ere jaisten gara. Beraz, gonbidapena aurrekoaren berdintsua da. Baina dena beste era batera ikusten da. *Arditurri*ekin egon ginen toki batzuetan berriro gelditu gara, Gorrotxategitarrenean, adibidez, aurrekoan fandangoa eta bueltea izan ziren, oraingoan, berriz, martxa oso berezia. Zuberoan ere gelditu ginen aurrekoan *Xarmangarri bat badut* kantuaekin, oraingoan berriz oso ezberdina den kantua, *Bortian abuzkei* grabatu dugu. Plazara ere jaitsi gara berriro eta neurri aldetik oso konplexua den dantza batekin egin dugu topo, *Muneinake*, kaos erabat ordenatua, Zuberoan ezagutzen dudak kanta luzeena. Arraroa da oraindik XXI. mendean Europan halako dantza konplexuak irautea zortzikoa nagusitu zela 200 urte pasa direnean.

Beraz, zein ezberdintasun daude bi diskoen artean? Alde bate-tik gauza bera dela esaten ari naiz, baina bestetik ezberdina dela. Aurrekoan kaletar giroan ere sartu ginen, baina oraingoan are gehiago: XVIII. mendeko txistularien erreperitorioetik hartutako kontradantza eta oso kaletarra den erraldoi eta buru handien konpartsa.

Zergatik *Orhiko xoria*?

Diskoan dagoen kanta baten titulua da. Abesti horren hitzak oso gaurkoak direla iruditzen zait eta ziurrenik diskoan agertzen diren zaharrenak dira. Gaur egun oso zabaldua dago unibertsalismoa eta globalizazioa, baina azken batean gu geu gara. Munduko guztietaz ari naiz. Eta lurra lurra da, eta bakoitzak bere lurra du. Kanta honek hori adierazten duela uste dut. *Orhiko Xoria* azken batean denok gara. Nongoa zaren galdetzen dizutenean beti erantzun bat daukazu eta lur horrekin lotura daukazu. Txori horrek bere lurraldeari abesten dio eta iruditzen zait ezin hobe

abesten diola gainera. Izan ere, ez du inongo apologiarik egiten, ez du esaten bere lurra hoberena denik. Bere lurra dela besterik ez du esaten eta larre-sasi horietan gustura bizi dela. Momentu honetan gainera begira zenbat kanpotar dagoen Euskal Herrian, horiek ere badute beren lurra! Eta guri ere komeniko litzaiguke zein diren eta nondik datozen ezagutzea, eta haiengandik ikasi. Beraz, *Orbiko xoria* kanta zaharra da oso, baina oso egungoa era berean.

Ote jotzea irudietan aurki dezakegu diskoan. Gauza berezia oso.

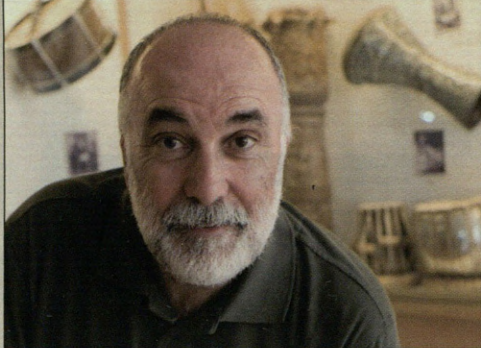
Askotan irudiak hitzak baino hobeto adierazten du eta ote jotzea irudietan grabatu eta diskoan sartzeko aukera zegoenez parada probestu nuen. Nik otejotzea hemen, Ergoiengo Sarobe baserrian ikasi nuen. Baina han otaxka desmuntatuta zutela-eta Urnietako Aierdi baserrira joan ginen. Otaxka jarri, otea bildu... Asmoa horixe zen, ote jotzen ari zarela musika egin daitekeela erakustea.

Txalapartarekin antzekotasunik badu ezta?

Nire ustez txalapartaren beste aldaera bat da. Liburu bat argitaratua dut horren inguruan eta hori aipatzen dut, hain zuzen ere.

Urte asko daramatzazu musika munduan, zein uste duzu izan dela zure garapena musikari gisa?

Gero eta jantziago nagoela uste dut. Gero eta gehiago ezagutzen dut musika, momentuz behintzat musika ulertzeko gero eta gaitasun gehiago dudala uste dut. Eta agian musika egiteko ere bai. Ni hainbeste aritu naiz ikasten eta oraindik ikasten dihardut egunero; edozein tokitan gainera. Lehengoan hemen bertan izan zen igeltseroa zenbait konponketa egiten, Altxibarko Joxe, nola kantatzen zuen berak!!! Estiloa eta joera! Hari arretaz entzun eta ikasten izan nintzen orduan. Grabatzen ahalegindu nintzen, baina ez zuen nahi izan eta buruan grabatu behar izan nuen. Txiki-txikitik bi aldeetan ibili naiz, alde batetik musika akademian, Etxarriko musika akademian, *El solfeo de los solfeos* liburu zahar harekin, eta klarinetea ikasten. Gero Donostiako Kontserbatorioan ere izan nintzen. Baina txikitik sukaldeetako kultura ere ezagutu dut. Alegia, artoa zuritzen biltzen ginen auzoko haurrak izebak istorioak kontatu eta kantatzen zuen bitartean. Hortik ere ikasi dut beraz. Urtezahar gauean, adibidez, Etxarriko gazte koadrila etortzen zen kantatzera eta nik ohetik entzuten nituen. Ohetik entzunda dakizkit kanta horiek. Ama, berriz, larraundarra genuen eta han ere pasatu izan ditugu Eguberriak; han beste modu batera abesten ziren kantu horiek. Batetik eta bestetik

ikasten joan naiz. Gero Donostian Isidro Ansorena eta bere taldea ezagutu nituen, haren bitartez gero baserri baserri txistua jotzen hasi nintzen... Eta jada erabat engantxatuta gelditu nintzen. Gerokoa abentura bat izan da niretzat. Tartean gidari Oteiza ere izan genuen, haren

eraginez musika beste modu batera ikusi eta ulertzen hasi ginen. Eta bat-batean Mauriziok jotzen zuena ez zen gauza zaharra, biharko gauza bat bilakatzen zen. Nola jolasten zuen musikarekin gizon horrek! Gorrotxategitarrek hiru-lau minutuz esaldi bera errepikatzen zutela entzun, baina aldiro ezberdina zela konturatzen hasi ginen. Hori jolasteko modu berezia! Beraz, norbera gauza horiek aztertu eta gauza bera egiteko gai izango den galdezka hasten da.

“Txiki-txikitik
bi aldeetan ibili
naiz, alde batetik
musika
akademian,
Etxarriko musika
akademian, baina
txikitik
sukaldeetako
kultura ere
ezagutu dut”

Irakasle diharduzu Hernaniko musika eskolan. Herri musikari dagokionez, gazteak ari al dira lekukoa hartzen beteranoei?

Gazteak dira ikasten ari direnak. Helduak ez dira inguratzen. Hernaniko musika eskolan itxaron zerranda gazteez osatuta dago. Hogeita bat urte daramatzat Hernanin eskolak ematen. Hasieran bazen 17 urteko gazte bat edo beste txalaparta ikasten, baina beste guztiak 35 eta 45 urte artekoak ziren. Orain zortzi eta bederatzi urteko umeak datoz alboka ikastera beraien borondatez eta askotan gurasoen gogoaren kontra. Ez dago zalantzarik, gazteak dira gauza hauetara gerturatzen direnak. Albokari gaztetxoek Leon-en piezak fenomeno jotzen dituzte eta baita kanta berriak ere. Kontua da inguru ezberdinetan hazi direla gazte hauek Leon-ekin konparatuta. Bestalde, Leon-ek noiz jo behar izaten zuen hogei minutu baino gehiago? Gutxitan. Gaztetxo hauek, berriz, San Juanetan mugarik gabe irteten dira kalera. Horregatik kanta berriak ikasi behar dituzte. Beraz, abestiak albokarekin jotzeko moldatzen ditugu. Albokako eskoletan ia berrehun piezako errepertorioa erabiltzen dugu. Rap-a eta guzti jotzen dute. ■

Guikuri Nekazal Etxea

Guikuri, 1 Tel.: 945 464084
01138 Murua (Araba) 615 782323
guikuri@euskalnet.net · www.guikuri.com

Argitalpenak

Diskoteka

IKER BARANDIARAN

80ko hamarkadaren oroitzapena eta eragina indarrean

Kaos Etilikon eta Araba aldeko beste hainbat taldetan ibilitako bost lagun eskarmentudunek izen berezia duen honako taldea sortu zuten 2003an. Ehunka emanaldi egin ondoren, orain estreinako lana kaleratu dute gaztetxotan, 80ko hamarkadan, entzuten zituzten taldeak aintzat hartuta.

Hain zuzen ere, diskoak dituen hamabi kantuetan melodia handia duen punka da nagusi, Piperrak, Reincidentes, La Polla eta ildo horretako taldeak gogoratuz. Baina, horrez gain, rock hiritarraren zein heavyaren aztarnak ere antzematen dira, baita ukitu metalero bat edo beste ere. Hitzei dagokionez, hiru abesti euskaraz idatzi dituzte, eta gainontzekoak gaztelaniaz. Ikusten dituzten bidegabekeriak salatuz gogor egiten diete enpresariei, kontratistei eta poliziari, tarteka umorearekin uztartuz. **I**

Gorrotorearen indarra

Silikonay

HIRUSTA

Iraupena: 54'47"
10,95 euro

SILIKONAY

«Abestia doinua baino gehiago da guretzat»

Nola egin zenuten bat, eta zer partekatzen duzue bostok?

Kaos Etiliko bukatzean Jokin, Txema eta Xabi batera jotzaile eta abeslari bila hasi ginen. Nahiz eta musika gustu anitzak izan, guztiok punk-rockarekiko edo RRV deritzonarekiko begikotasunak batzen gaitu.

Zein helburu jarri zenituzten eta zeintzuk bete dituzue?

Taldea osatu eta hiru hilabetetara maketa grabatu eta kaleratutako 1.000 aleak hilabete gutxian saldu genituen. Horren ostean, Euskadi Gaztea lehiaketan finalistak izan ginen, eta aurtien diskoa kaleratu dugu. Pozik gaude egindakoarekin, baina oraindik asko dago egiteko.

Zuen kantuetan Piperrak, Reincidentes, La Pollaren... arrastoak daude. Hainbeste zor diogu 80ko hamarkadako punk eta RRVari?

80ko hamarkadan taldekide guztiok gaztetxoak ginen, eta 14-15 urterekin entzuten dizun musikak eragin handia izaten du. 80ko hamarkadan Euskal Herrian egiten zen musikari asko zor diogu, ez bakarrik musikarengatik, baita gizartean eragin zuenagatik ere.

Salaketa hitzak idatzi dituzue. Garrantzitsua da jendea ohartaraztea?

Bai, guretzat abestia doinua baino gehiago da. Gure desadostasuna gustuko ez ditugun egoera guztiei gogor eginez erakusten dugu.

Ezkerretik eskuinera: Dani, Gorriz, Araujo, Txema eta Jokin.

Diskoaren izenburua euskaraz da, baina hiru kantu izan ezik beste guztiak gaztelaraz dira...

Gure abestiekin mezua aditzera eman nahi dugu. Gainera, taldekide guztiak ez gara euskaldunak. Horrez gain, noizean behin Euskal Herrikan kanpo jotzen dugu eta halakoetan gure mezua ulertzea nahi izaten dugu. Hala ere, ahalegina egin nahi dugu eta bigarren diskoan bi hizkuntzen arteko oreka erdietsi nahi dugu.

Punkaz gain, metala, heavya edota rock hiritarra ere lantzen duzue...

Bai, noski! Beste soinu batzuei ez diegu muzin egiten. Rock hiritarraren kontzeptua gustuko dugu. Horrez gain, euskal musika tresnak gitarra soinuekin nahastea ere atsegin dugu.

Liburutegia

PILAR IPARRAGIRRE

Axenario**Jules Renard**

ALBERDANIA, ELKAR

180 orrialde
10,70 euro**Amak maite ez duen mutikoa**

Ordura arteko literaturan hain ohikoak ziren ama maitekorren eta aingeruzko semetxoaren mitak hankaz gora jarri zituen Jules Renard-ek (1864-1910) Itziar Ote-gik euskaratu duen *Axenario* liburuan. Egileak berak aitortu zue-nez, bere haurtzaroan oinarritua dago, amarenganako herrak bultzatu zuen lan hori idaztera. Protagonista, Axenario, mutiko ilegorri, oreztadun eta hankokerra da. Familiako gazteena da, amak ez du maite eta aitak ez dio jaramonik egiten, ezta anai-arrebek ere. Nolanahi ere, biktima ez ezik kru-dela, maltzurra eta animalia-senak

bultzatua ikusi zuen Renardek mutiko hori, izaki konple-xua izan arren, aldi berean fina, sentibera, eskuzabala eta noblea ere badelako. Haren amarekin, berriz, ama doilo-raren eredia sortu zuen idazle frantziarrak. **I**

Adoptatutako neskaren nahia

Iñaki Zubeldiak euskaratu eta duela gutxi zendu zen Asun Balzolak marraztutako Anne Vantalen *Zergatik ez dauzkat begi urdinak?* liburuko protagonista Maia da, laster hamar urte beteko dituen neskatila. Oso beltzarana da, eta begiak ikatz kolo-rekoak ditu, bere ametsik handiena amak bezalako begi urdinak izatea bada ere. Arrazoa? Bada, mundu guztiak esaten diola zeinen ama dotore eta polita duen, ez daukala batere antzik harekin. Maiak jakin badaki oso txikia zenean gurasoak alabatzat hartu zutela. Kolonbiarai-no joan ziren espreski horretarako. Baina berak haien antza izan nahi luke. Amari galdetu dio norberak bere begien kolorea alda al dezakeen. Amak aurpegi oso arraroa jarri du eta ezetz eran-tzun dio. Orduan, ea lentilak non eros ditzakeen galdetu dio neskak. Eta orduan amak barre egin du. **I**

Zergatik ez dauzkat begi urdinak?**Anne Vantal**

IBAIZABAL

78 orrialde
9,40 euro**Alta cocina de andar por casa****Asier Abal**

TARTTALO

252 orrialde
25,50 euro**Etxean erraz egin daitekeen goi mailako sukaldaritza**

Sari ugari eskuratuak ditu Asier Abal hernaniarrak (1977) sukaldaritzan, azken biak aurtien bertan: Martin Berasate-gik antolatutako lehiaketa gastronomikoan Urteko erreze-ta onenaren eta Errezeta berritzaile onenaren sariak jaso baitzituen. *Alta cocina de andar por casa*, berriz, sukaldari honek plazaratu duen aurreneko errezeta liburua da. Etxean zerbeit berezia baina zailtasun handiegirik gabe prestatu nahi dutenei dago zuzendua. Bazkari edo afari berezi horien hasieran ateratzen diren gutzi hotz eta beroetatik hasiz, arrain, marisko, haragi eta postreetaraino, ehun bat plateren errezetak eskaintzen ditu liburuan sukaldariak. Gainera, ardoei eta mahaiaren atonketari eskainitako tarteak ere badira bertan. **I**

Politika kontzep-tuak historian

Xabier Arregik oso garbi dauka herri subiranoa eta nazioa —baita ethno-hizkuntzako taldea errefe-rentzia gisara hartzen badu ere— asmatutako kontzeptuak direla, Estatua eta tribua, arraza eta hiria, zibilizazioa eta kultura, gizarte klasea eta klase borroka asmatuak izan diren bezalaxe, denek zerbeit adierazten duten arren. Arregik honakoa nabar-mentzen du liburuan: “Hastapen zibilista bera aitzakia ederra bihurtu da botere ekonomiko huts batzuen hedapen neurriga-berako eta berarentzat komeniga-rria den ethnos, hizkuntza, eko-nomia eta botere ereduaren inposaketarako. Euripidesen Medeatik hasiz, Aristotelesen *Politika* —eta Sokratesen zein Platonen ideiak—, kristautasu-nari lotutako Tarsoko Pauloren *Efesiarreri gutuna*, Hobbese-k idatziak, Lockeren lana, marxismoaren hastapenak ulertze-ko oinarritzko diren Rousseauenak, Kanten filosofia eta Jür-gen Habermasen hiru testu aztertu ditu lanean. **I**

Herria, hiria, nazioa. Zibilismoaren sustraiak**Xabier Arregi**

PAMIELA

126 orrialde
11 euro

Xerezadek bizirik irautea lortu eta gerokoak

1988ko Literatur Nobel saria irabazi zuen Nagib Mahfuz egipziarrak idatzitako lana da *Mila eta bat gauen gauak*, Patxi Zubizarretak Txalaparta argitaletxean kaleratzeko euskaratu duen liburua. Gibel solas bat ere gehitu dio itzultzaileak, itzulpen hori egitera bultzatu zuten arrazoiak agertuz. *Mila gau eta bat gebiago* liburuak kontakizun hari segida emateko gogoia piztu zion. Izan ere, Xerezadek bizirik irautea lortu zuen gauero sultanari kontatu behar izan zizkion istorioei esker. Baina, zer gertatu ote zen sultanak Xerezaderi bizitza barkatzea erabaki eta gero? Zubizarretak, horretan zebilela, galdera horri erantzuna ematen zion liburuarekin egin zuen topo, hau da, Nagib Mahfuzenarekin. **I**

Mila eta bat gauen gauak

Nagib Mahfuz

TXALAPARTA

326 orrialde
17 euro

Futbolaren alderdirik onenak nabarmentzen dituen bilduma

Futbolzale amorratuak izenburua du Ibaizabal argitaletxeak plazaratutako bilduma honek, eta gaztetxoan artean futbolaren alderdirik onenak nabarmentzea du helburu. Elkartasuna, elkarren arteko laguntza eta sexu edo arraza bereizkeriarik eza lirateke alderdi horiek. *Fitsaketa bikaina* du izenburutzat aurreneko liburuak, eta Moritzen eskola aldaketa azaltzen du. Gurasoak banandu zaizkio-lako joan beharko du mutiko horrek aitonaarekin bizitzera eta eskola berrira. Jakina, ez dira une samurrak beretzat. **I**

Futbolzale...
Frauke Nahrgang
IBAIZABAL
148 or. / 8,20 euro

JOXEMARI URTEAGA

«Lan hau gazteentzat idatzi dut, 12tik 112 urte bitartekoentzat!»

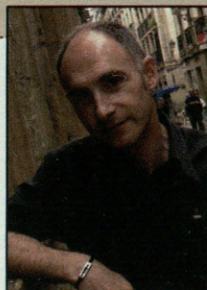
Zure azken lan hau gazteei zuzendua al dago?

Idazten hasi aurretik ere oso argi neukan *Diamantezko miraria*arekin zer nahi nuen eta norentzat izango zen. Bai, gazteentzat idatzi dut, 12tik 112 urte bitartekoentzat! Izan ere, nigan eragin handia izan dute abentura liburuek, irakurle bihurtu naute. **300 urte atzera egin duzu. Lan nekeza izan al da?**

Atzera egiteak, noski, dokumentazio lana eskatzen du, hanka sartze larregirik egin nahi ez bada. Baina, egia esan, ez zait batere nekeza egin, gustatzen zaidan gaia baita. Dokumentazio asko dago eta erruz irakurri behar izan dut, azkenean lauzpabost pintzeladarekin paisaia margotzeko, ezin baituzu ikasitako guztia erabili. Bestalde, pertsonaia historikoak ere badira nobelan: Martin Aldia, Bernat Elhuyar eta Batis Egurrola protagonista nagusiak, esate baterako. Baina historia, askotan, fikzioa da. Beraz, fikzioak ere historia darabil istorioen iturri.

Galegozko esaldiak ere tartekatu dituzu.

Bidaia da nobela inizatiko honen abenturaren ardatza. Galizia aldera doaz Donejakue bidetik. Arriskuz betetako bidea zen, erromesak, ostatuak, lapurretak, “fedetratuak” aurkituko dituzte. Baina Galiziarako bidaia denez, galegoak ere protagonista dira, eta eurek galegoz egiten dute; euren hizkuntzak agertu beharra zeukan. Esaldi txikiak jarri ditut, ondo ulertzeko modukoak. Bidaariiek beti ikasi dituzte hizkuntzak, eta garai hartan ere baziren berea ez beste hizkuntzak ulertzen zituztenak. Hala, *Diamantezko miraria* euskaraz eta galegoz egiten dute hemengo eta hango zenbait pertsonaiek. Baina horren zergatia nobela irakurtzean jakiten da.

ARGAZKI PRESS

Joxemari Urteagaren abentura nobela historikoa

G. “Bidaia batek, beti G. rako ez denean, bi bide izaten ditu: joanekoa eta etorrerakoa. Eta jakin ez zein den arriskutsuagoa”, dio Joxemari Urteagak XVIII. mendean kokatutako istorio honen pasarte batean. Protagonista nagusia Ondarroa sorterrri duen hamar urteko mutikoa da. Lan istripu baten ondorioz aita galtzen duenean, seme nagusia izaki, Durangora bidaliko dute, beiragile jakintsu baten etxera, lanbidea ikas dezan. Baina ez dira hor amaituko mutikoak bizi behar izango dituen aldaketak. Izan ere, halako batean Galiziako mendebaldera joan behar izango du, zertara doan eta zer gerta dakioken jakin gabe. Jaunen arteko gatazkak, handinahikeria, botere borroka, alkimia eta misterioa nahasten ditu *Diamantezko miraria*. Eta jakina, maitasuna ere bai. Zenbait pertsonaia Joxemari Urteagak egiaz-

egileari galdezka

Diamantezko miraria
Joxemari Urteaga
ELKAR
208 orrialde
12 euro

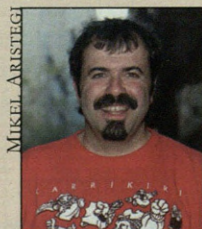
tatutakoak dira. Adibidez, Martin Aldia, gaztetatik Ondarroatik irten eta kanpoan ibilia. Hamazortzi urterekin herriratu omen zen berriro, nola lortu zituen ezagutzen ez zen aberastasunen jabe. Beirategi handi bat eraiki ei zuen Ondarroan, eta Euskal Herri osoko zein Gaztelako etxe handi guztien hornitzaile izan omen zen. Nobelan agertzen den Margarita Beirasekin ezkondu zen. **■**

Ezpalak

KATIXA GARATE

Joseba Tapiak

Real politik diskoa plaza-ratuko du irailean, Zakurraren bibolina zigilupean. Tapiak autoekoitzi egin du bakarkako laugarren disko hau. Karga kritiko handiko diskoa osatu du. Besteak beste, Koldo Izagirrerren, Gabriel Arestiren eta Bertolt Brechten eta Kurt Weill-en kantuak musikatu ditu.

MIKEL ARISTEGI

Javier Rebollo

zinemagile bilbotarrak zuzendutako bosgarren filma zine aretoetan da pasa den ostiraletik: *Locos por el sexo*. María Eugenia Salaverri eta Rebollok idatzitako filmak Herbehereetako psikiatriko bateko pazienteei prostitutekin egin zieten terapia du oinarri. Karra Elejalde, Jordi Vilches eta Inma del Moral dira aktore nagusiak.

Xabin Egaña

(Oñati, 1958- Gasteiz, 2006) artistaren omenezko erakusketa kolektiboa zabalik da Gasteizko Zuloa aretoan. Egaña ezaguna zen oso Gasteizko kultur mugimenduan. Erakusketan parte hartu duten artistek Egañaren obra bildu eta zabalteko eskaera egin diete erakunde publikoei. Irailaren 16a arte bisitatu ahal izango da erakusketa.

E0Sek

(Euskadiko Orkestra Sinfonikoa) Donostiako Musika Hamabostaldiko Ohorezko Domina jaso du. Datorren urtean hogeitabost urte beteko ditu orkestrak eta sortu zenetik musika jaialdian urtero parte hartu izana saritu nahi izan du Hamabostaldiak.

Tartean,

Ados, Kukai-Tantta-ka, Gaitzerdi eta Pikor antzerki eta dantza taldeek euren azken ikuskizunak aurkeztuko dituzte Tarregako (Lleida) Antzerki Ferian, irailaren 6tik 10era bitartean.

Las dos verdades (Tartean).

Zinemaren Kimuak aukeratuta

BERROGEITA BAT FILM LABUR aurkeztu ziren Eusko Jaurlaritzak eta Euskadiko Filategiari kudeatzen duten Kimuak egitasmoaren azken ediziora eta horietatik zazpi izan dira sailkatuak: *Midori* (Koldo Almandoz), *Sarean* (Asier Altuna), *Cirugía* (Alberto González), *For(r)est in the Des(s)ert* (Luiso Berdejo), *Juego* (Ione Hernández), *Máquina* (Gabe Ibáñez) eta *El relevo* (David González). Filmekin osatutako katalogoa hil honetan aurkeztuko dute Donostiako Zinemaldian eta ondoren mundu osoko 500dik gora zinema jaialditara zabalduko. Altuna, Almandoz, Berdejo eta Hernández-ek egitasmoan esku hartzen duten bigarren aldia da.

Arte erakusketa Mailopean

ARTISTA UGARIREN BISITAK jaso ohi ditu Juan Gorriti eskultoreak Arriben duen Mailope galerian. Hainbat diziplinako 44 euskal artistaren (Laura Esteve, Patxi Buldain, Dora Salazar, Joxean Artze, Arrastalu...) artelaneekin *Aralarte. Mailopeko magalean begaletan* erakusketa osatu du Gorritik. Lekunberri eta Araitz batzen dituen egitasmoa da eta erakusketa Lekunberriko Mitsausenean kultur etxean eta Arribeko Mailope galerian paratu dute. Irailaren 10a arte ikusi ahal izango da.

Antzerkiola Imaginarioaren Topaketak

TEKNIKA ETA METODOEN ARTEKO TRUKEA eta elkar ezagutzea dute helburu Antzerkiola Imaginarioak antolatzen dituen Nazioarteko

Lucia Lacarrak adierazpenok egin zizkion *El Diario Vasco*: «Dantzaria ez dago leku berean gertatzeko egina (...) Motibatu beharra daukat, gauza berriak, baita nire nortasunari dagozkionak ere, erakutsiko dizkidaten koreografoekin lan egin beharra daukat. Gure lana dantza egitea da eta dantzaren munduko aldaera guztiak ukitu behar dira».

Asier Etxeandia aktore bilbotarrak *Garari* esan zizkion hitzok: «Denborarekin telebista kultura bilakatu ahal izatea espero dut, antzerki greziar berriaren modukoa izatea, herriak ikasi ahal izateko lekua. Jendea alda dadin gauza indartsuak egiteko aukera izan lezake, baina ikusleek kaka eskatzen dute eta hori ematen zaie».

Claude Labat Lauburu elkarte-ko kide eta irakasleak *Berrian*: «Batzuek merkatura erakartzeko produktu gisa erabiltzen

dute euskal kultura. Hori kulturaren perbertsioa da. Topiko handiak erabiltzen dituzte. Lauburuarekin saltzen dituzten produktuak Korean eta horrela eginak dira. Euskal kulturaren itxuraz baliatzen dira merkantzia helburu soilekin. Herri honen irudi bat saltzen dugu, irudi hori finkatuz. Ez dute kultura horren alde bizia erakusten, baizik eta azken 40 urteetako irudiarekin segitzen dute: etxe zuriak, fandangoa, Luis Mariano eta abar».

Joxe Portela IBAIAko lehendakaria *El País*en: «Kultura ez da beti errentagarria eta zinemagintzarekin gauza bera gertatzen da. Zaila da erabakitzea non inbertitu behar den, baina lehentasunak zeintzuk diren argitu beharra dago. Gure istorioak kontatzen ez baldin badi-tugu, kanpotik etorritakoak ikusiko ditugu, haien kultura eta ikuspuntuarekin.».

Abuztuaren azkenetan, rocka

Azkena Rock jaialdia egingo da Gasteizen bosgarren urtez, abuztuaren 31tik irailaren 2ra bitartean. Punta-puntan dabilzan nazioarteko talde andana, beterranoak eta berriak, arituko dira zuzenean Mendizabalako zelaian. Besteak beste, Iggy Pop & The Stooges, Pearl Jam, New York Dolls, Mondo Generator, The Waterboys eta Euskal Herriko Berri Txarrak, Sharon Stoner eta Kriston. Kontzertuez gain, merkatu txikia, DJen karpak eta kanpatzeko lekua izango dira Mendizabalan.

III. Topaketak. Aurreko bi urteetan aktoreei zuzenduta zeuden Topaketetako tailer eta laborategiak. Aurren, ordea, musikariei eta zuzendari eta antzerkigileei ere zuzenduko zaizkie. Hala, hiru lan talde osatuko dituzte Urduñan, hilaren 3tik 17ra. Besteak beste, Espe Lópezek, Aitor Agirianok eta J. L. Raymondek gidatuko dituzte laborategiak.

Folkaren ordua Getxon

MUNDUKO hainbat herrialdeetako musikak entzun ahal izango dira irailaren 1etik 4ra bitarte Santa Eugenia (Erroma) eta Geltoki (Areeta) plazetan. Salif Keita (Mali), Kepa Junkera, Hedningarna (Suedia), Enzo Avitabile i Bottari (Italia), Dronadar eta Los Niños de los Ojos Rojos (Espainia), izango dira, besteren artean, taula gainean. Musikaz gain, ekitaldi andana izango da: bidezko merkatura, kale banden desfileak, beste kultura batzuetako gastronomia...

Nazioarteko abesbatzen jaialdia Araban

Abesbatza Astea zena Arabako

Nazioarteko Abesbatza Jaialdia gisa da ezaguna duela bi urtetik. Hogeita bost urte bete ditu aurren eta Alemania, Kuba, Filipinak, Mexiko, Polonia, Txekia eta Errusiatik etorritako zortzi abesbatzek hartuko dute parte. Arabako berrogeita hamar herrikan eskainiko dituzte emanaldiak irailaren 1etik 8ra.

94 film labur Bidasoako Zinemaldian

Nazioarteko 94 labur aurkeztu dira Bidasoako Film Laburren Nazioarteko IX. Zinemaldian. Horieta-rik aukeratzen dituztenak Elizondo, Bera, Doneztebe, Lesaka eta Hendaian ikus ahal izango dira, hilaren 4tik 15era arte. Filmok labur onena, Akitaniako edo Nafarroako egilerik onena eta euskarazko film onena sailetan lehiatuko dira.

Verdiren operak OLBEn eskutik

Giusseppe Verdik konposatu zituen 35 operak taularatu nahi ditu Operaren Lagunen Bilboko Elkartek. Hamabost denboralditan 45 emanaldi eskaintzea da *Tutto Verdi* egitasmoaren helburua. Urrian eskainiko dute lehena: *Rigoletto*.

Dive Tarpoon Urpekaritza

Kirol portua, A7 lokala • 48992 Getxo • Tel / Faxe: 94 4912577

e-posta: divetarpoon@euskalnet.net • web orria: www.divetarpoon.com

Denbora-pasak

LUMA

Hitz gezidunak

	Sorburua	▼	Modua	▼	Oinazea	▼	Bigarren hilabetea	▼	Tratamendu mota
	* DEITURA		Pl., hegazti bidaiaria		Letoniako hiriburua		Intsektu mota		
	►		▼		▼		▼		▼
	Usain handiko * IZENA	►							
Harriak botatzeko	▼	Garai	► ▼		Gauzak	►			
Berezkioa		Titanioa			Lakar				
►		▼			▼		Gipuzkoa-ko herria	►	
							Gas mota		
Arnas organoa	►					Bokala	► ▼	50	►
Musika nota						Ukapena		Ur bihurtu	
►		Errepikatuz gorotza	►		Hodiak	►	▼		▼
		Lurralde			Eguzki				
Bilo	►	▼		Ez eskuin	► ▼			Bokala	►
Beltzak				Ez eme				Zuraren kontso.ak	
►			▼			Zeru	►	▼	
						Oxigenoa			
Etsaia	►				▼		Oinarrizko edaria	►	

Hitz gurutzatuak

EZKER ESKUIN

1.- Osagile. 2.- Animalia adardun. Euskal atzizkia. 3.- Pinu mota. Barazki lekadun. 4.- Bokala. Basapiztia mota. Bigarren eta laugarren bokalak. 5.- Osasuntsu. Errusiako enperadore. 6.- Kanpo, landa. Akuria. Potasioaren ikurra. 7.- Abar. Txinako iraultzailea. 8.- Bizkaieraz, iratzea, garoa. Dokumentu, idatzi. 9.- Sagarroia, trikua.

GOITIK BEHERA

1.- Hitz, berba, elea. Iparretarrak. 2.- Baita. Ate inguru. 3.- Erromari su eman zion enperadorea. Errepikatuz, ikara. 4.- Bostehun eta bat, zenbaki erromatarren arabera. Tratamendu mota. Iodoaren ikurra. 5.- Landare usaintsu. ... dakarrena, ... daroa. 6.- Kontsonantea. beti lo dago. Gironako autoetan. 7.- Ikas eta Ari. Min. 8.- Lilia. Garai, aldi. 9.- Omen. Zapatarien pieza.

1									
2									
3									
4									
5									
6									
7									
8									
9									

Sudokua

9x9-ko laukian hutsik dauden gelaxkak bete behar dituzu 1etik 9ra bitarteko zenbakiak idatziz eta kontuan izanik zenbaki bakar bat ere ezin duzula errepikatu errenkada eta zutabe berean, ezta dagokion 3x3-ko laukian ere.

			4	5	2		8	9
5				9		3		2
8						6	2	
		6				1		
	2	9						4
3		1		6				7
7	4		8	3	5			

Bost bider bost

Ezker eskuin eta goitik behera, zenbaki bakoitzean hitz bera aterako zaizu.

	1	2	3	4	5
1					
2					
3					
4					
5					

1. Aldi batez. 2. Emaizta.
3. Bere. 4. Zabaldu.
5. Haurren hizkeran, haurra.

Kike Amonarrizen umorea

Galdera txorora

Mutila uste baino lehenago heldu da etxera eta, ustekabean, neska beste mutil batekin aurkitu du ohea puskatu beharrean. Hango zalaparta, hango antsiak eta hango... kartolo aurpegia:

– Baina, baina... Baina

Miren, zertan ari zara?

Eta Mirenek beste mutilari:

– Esaten ez nizun bada?

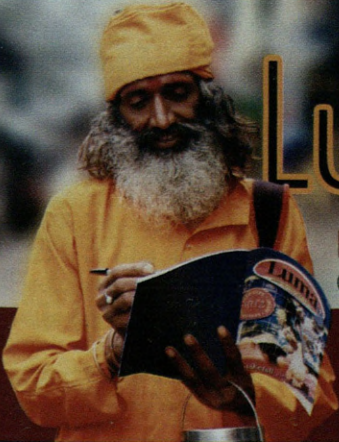
Nire mutila seko baboa da!!!

Soluzioak

V	O	N	I	K	I	R	A	K
I	R	A	G	I	R	A	V	A
O	M	A	R	A	D	A	R	A
K								
A	T	K	U	I	A			
S	A	N	O					
E	O	T	S	O				
L	E	R	I	L	A	R		
O	R	E	I	N				
S	E	N	D	A	G	I	L	E

V	O	N	I	K	I	R	A	K
I	R	A	G	I	R	A	V	A
O	M	A	R	A	D	A	R	A
K								
A	T	K	U	I	A			
S	A	N	O					
E	O	T	S	O				
L	E	R	I	L	A	R		
O	R	E	I	N				
S	E	N	D	A	G	I	L	E

1. Behin. 2. Emaizta.
3. Haren. 4. Ireda.
5. Nima.

Lumanonahi

HARPIDETZAK
 ☎ 943 37 15 45 - www.argia.com/luma - luma@argia.com

Ihesi

Euskal Herria ezagutuz

TESTUA: UNAI BREA
ARGAZKIAK: NEREA SAINZ DE MURIETA

Karrantza (Bizkaia)

Haurrekin trikuharrien bila

Lanestosa txikia izan ezik, Euskal Herrian ez dago ezer Karrantza baino mendebalderago. Bizkaiko udalerri handiena ere bada, eta ez itsusienetakoa. Naturak hamaika txango eskaintzen dizkigu bertan, eta ez da goranzko maldarik falta izaten horietan, herria menditsua baita oso. Oraingoan, baina, errazenetakoa aukeratu dugu, arrazoi batengatik batez ere: ume txikiekin joango gara. Erne gurasook. Bestalde, trikuharrietan oparoa da egin behar dugun ibilbidea, baina uste baino zailagoa da haiek begiz atzematea. Ezin dena perfektua izan.

Enkarterriak gune magikoa dira, ederra. Inguruneak zein bertako biztanleek izaera berezia dute; mapak Bizkaian gaudela dio, baina berehala igaritzen da leku desberdina dela hau. Hala adierazten du historiak, eta baita toponimiak ere: Karrantzan, eskualdearen bihotzean, euskararen arrastorik ez

duzu sumatuko ia. Hemen euskararik inoiz egin den zalantzan jartzen duenik ere bada. Euskaltzaindiak berak euskaratu gabe ditu bertako leku-izen ofizial gehienak. Eta bitxia bada ere, eskoletan D eredu da nagusi.

Baina utz ditzagun antropologia eta soziolinguistika albo batera, eta

ekin diezaiogun txangoari. Karrantzara Bizkaitik edo Kantabriatik joan daiteke. Lehenbiziko bidea laburragoa da, baina bertakoek, zalantzarik gabe, bestea gomendatzen dute. Luzeagoa izanagatik, askoz azkarrago iritsiko zara bertatik joanda.

Bilbo ingurutik abiatuta, A-8 autobidetik joan behar dugu Santanderreranzko bidea aukeratuz beti. Luze gabe izango gara Euskal Herri-
tik kanpo. Laredo inguruan, 173 irteeratik irtengo gara, Colindreserantz. Berehala N-629 errepidetik abiatuko gara, Ampuero eta Limpiaseranzko norantza hautatuz. 15 kilometro egin eta gero, gutxi gorabehera, Gibaja herrixka utziko dugu ezkerretara. Handik 500 metro ingurura, Karrantzarako bidea (CA-150 errepidea) aurkituko dugu, ezkerretara halaber. Bost kilometro gehiago eta Euskal Herrian izango gara berriro. Bagaude Karrantzan.

Herrira sartu bezain laster, eta autoz beti ere, La Cadena eta Molinar auzoak zeharkatuko ditugu eta, luze gabe, Ambaguasera helduko gara. Karrantzako 3.000 biztanleak 50en bat herritan sakabanatuta bizi dira, eta Ambaguas da handiena, Kontxaren ostean.

Hain zuzen ere Kontxara jo beharko dugu Ambaguaseko gasolindegia-
ren parean dagoen errepidetik abiatuta, eskumantantz. Pare bat kilometro harago dago Karrantzako auzo garrantzitsuen, eta haren erdi-erdian haran osoko udaletxea. Turismo bulegoa ere bai.

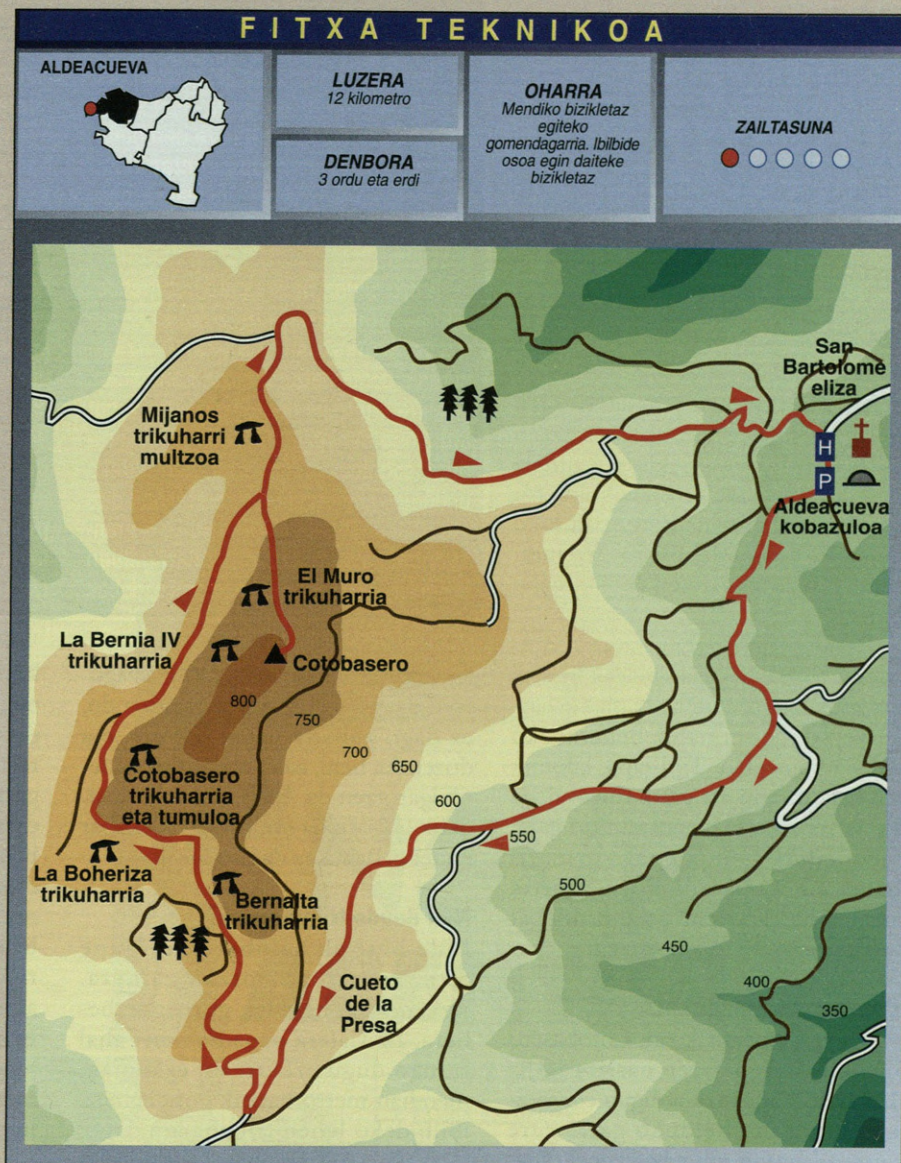
Bidearen hasiera, Aldeacueva

Kontxak, hemen, Erromarena egiten du: bertan hasten dira bide gehienak. Guk eskumara utzi behar dugu Lanestosara doana eta, 300 metro aurrerago,

Aldeacuevarakoa hartu (BI-4672 errepidea), eskumantantz hori ere. Berehala gora bezain okerrera egingo du bideak, lauzpabost kilometro ibili ostean Aldeacueva iritsi arte.

Azkenik, herriko sarrerako elizaren ondoan utziko dugu autoa, oinezko txangoari behingoz ekiteko.

Herrixkaren erdirantz joango gara, haren izenean ageri den koba-

20, 30, 35, 40... eta
50 urtera arteko hipotekak.
Tasazio-balioaren
%100eraino
eta abalik gabe.

zeure erara
bbk
hipotekak

**etxetik botako
zaituzte**

JATEKO:

La Concha-Casa Garras jatetxea
Kontxa
94-680 62 80

El Cartero sagardotegia
Molinar
94-680 66 74

OSTATUAK:

Molinar bainuetxea
Molinar auzoa, 17
94-680 60 02

El Herrero etxea
Ambasaguas
94-680 66 50

zuloa ezkerretara utzita. Inguru horretantxe, Karrantzako bosgarren ibilbide turistikoari ekitear gaudela ohartaraziko gaitu errotulu koloretsu batek. Eta berehala eskumara joko dugu, La Calera del Prado-Arreturaseramango gaituen zementuzko bidetik.

Laster utziko ditugu atzean Aldeacuevako azken etxeak; bideak belardi eta zuhaitzez osatutako paisaia zeharkatzen du, gora nahiz beheranzko aldapa xumeeekin. Tipi-tapa, kilometro batzuk egin eta gero, Cueto de la Presa izeneko ingurura iritsiko gara, mendian bertan jarritako armarri batek adieraziko digunez. Hortik aurrera bideak altzifre sail handi bat zeharkatzen du, zuzen-zuzen.

Cotobasero mendirantz

Altzifreak amaitutakoan, Cotobasero mendirako igoyeraren hasiera (GR-123 bidea) adierazten digun egurrezko errotulura helduko gara, gure aurrean haran eder bat ageri dela. Arreturasen gaude, eta akabo zementuzko bidea. Errotuluaren geziari jarraitu behar diogu orain. Kontuz. Zuzen jarraituz gero, altzifre artera sartuko zarete berri, eta inora ez ailegatzeko arriskua duzue. Bide ego-

Pasaboloa, nekez eusten dion kirola

BIZKAIKO mendebalde eta Kantabriako ekialdea aspaldiko joko baten gordeleku dira: pasaboloa. Jokalariek ahalik eta urrunen bota behar dituzte, bola batekin joz, bata bestearen atzetik jarritako hiru bolo. Santanderren ez bezala —han egunkari eta telebisten arreta ere bereganatzen du—, Bizkaian gainbeheran dugu pasaboloa. Eta hala ere, jokalaririk onenak, momentuz behintzat, Euskal Herrikoak dira.

Antza denez, badira pare bat mende-
edo pasaboloa asmatu zela. Batzuen ustez, Lanestosan, Bizkaiko azken herrian; beste batzuen iritziz, Kantabrian. Liskarra argitzeke dago, baina gauza bat argi dago behintzat: Bizkaian, Karrantza da pasaboloaren hiriburua, herrialdeko bederatzik klubetatik, hiru bertakoak dira eta. Beldurrik gabe esan daiteke Karrantzak daukala pasaboloa jokolari gehien biztanleko, are gehiago gainerako klubak

herri edo hiri handietan daudela kontuan izanik: Bilbo, Barakaldo, Sestao, Muskiz... Pentsa, Aldeacueva herrixka txikiak ere baditu taldea eta jokalekua. Hutsaren hurrengo, nolana ere, orain hamarkada gutxiarekin konparatuta: bertakoek gogoratzen dutenez, garai batean Karrantza haraneko herri guztiek zeukaten bolatoki bana, eta batzuek bi ere bai.

Pasaboloan dena da egurrezkoa: bola, boloak eta probalekua. Hiru boloak ahalik eta urrunen jaurti behar dira, eta horren arabera lortzen dira puntuak. Martxotik urrira jokatzen da, eta astebururo izaten da saioaren bat. Txapelketa ofizialez gain desafioak daude, eta baita liga bat ere, martxotik ekainera. Oraindik ere, diote-nez, ikusle kopuru politak izaten dira lehiaketarik garrantzitsuenetan.

kia ezkerrean doana da. Erraz ezagutzen da: zorua hartxintzarrezkoa du, ez dago zuhaitz bakar bat ere, eta dozenaka behi, zaldi eta ardiren arte-
tik igarotzen da. Ibilbide osoko maldarik gogorrena ere badu, bidenabar esateko. Baina ez da oso luzea.

Non daude trikuharriak?

Bide berriak hainbat bihurgune ditu, zeharo zorrotzak gainera. Azkenekora helduta, gutxi gorabehera, La Calera pagadia ikusi ahal izango dugu ezkerrean; eskuman, mendian metro batzuk gora eginez, ibilbideko lehen trikuharria dago: Bernaltakoa. Egiten ari garen ibilbideak Bizkaian monumentu megalitiko gehien daukan ingurua zeharkatzen omen du. Tamalez, gehienak ez daude ondo adierazita, eta adierazita daudenetan ere, negargarri daude errotuluak. Bernaltako tri-

kuharria da, izan ere, erraz aurkitu daitekeen baka-
rretakoa. Bestela, gehiago ikusiko dituzue testu honi laguntzen dion mapatxoan, mendian bertan baino. Cotobasero-
rokoa deritzona atzemango duzue errazen, bidearen eskuman dagoen muino baten magalean, baina ez da eroso berraino hurbiltzea, belar garaiegiz inguratuta dago eta.

Alderdi arkeologikoaren porrotari jaramonik egin gabe, txangoak aurrera jarraitzen du. Oraindik bide erdia baino gehiago dugu egiteke, baina dagoeneko ez ditugu aipatzeko moduko aldapak igo behar izango berriro. Cotobaseroa igotzen ari

Ezkerreko argazkian, behiak Cotobaseroa igotzen eta eskuman, haurrak trikuharrian.

Piztiak eta leizeak aukeran

KARRANTZAN sartu bezain laster, Pozalaguako kobazulora doan bidearen hasiera aurkituko dugu, errotulu batek argi adierazita. Igoera latza autoz egiteko, azken zatia batez ere, baina helmugan sari ederra dago: alde batetik, Ranero haitzen ingurune ederra, haranaren ikuspegi paregabea eta guzti; bestetik, noski, Pozalaguako leize-zulo zabalera sartzeko aukera. Hala egiten duenak munduko estalakitarik bitxienetakoak ikusiko ditu. Estalakiti eszentrikoak, alegia. Leizearen erdian dagoen aretoko sabai osoa betetzen dute, eta esan liteke grabitate legeei aurre egin nahi diotela, jaio ostean gorantz itzultzen baitira berriro, era guztietako itxurak hartuz, elkarrekin korapilatuz eta batzuetan sabaiarekin ostera ere elkartuz. Munduan halako estalakiti

gehien daukan kobazuloa da. Bisita egiteko oso ondo atonduta dago gainera.

Pozalaguatik errepide nagusira itzultita, kilometro pare bat baino ez dugu egin beharko Karpin Abentura parkera ailegatzeko. Parkeko zatirik handiena *Karpin Animalia* da, eta bertan hamaika piztia bizi ikus ditzakegu, batzuk nolabaiteko askatasunean: hartzak, otsoak, katamotzak, pottokak, saiak... Gainera, desa-

gertutako animaliei eskainitako aldeak ere badaude. *Terrasauron*, dinosauroak dira jaun eta jabe; *Gastornisland* izenekoan, berriz, dinosauroen ostean planetaz jabetu ziren espezieak, gu geu barne. Umeak eramateko leku polita da Karpin, baina kontuz, txikienak kikildu egiten baitira gezurrezko tiranosaurioak orro egiten duenean. Gurasoren bat ere bai, egia esan behar bada.

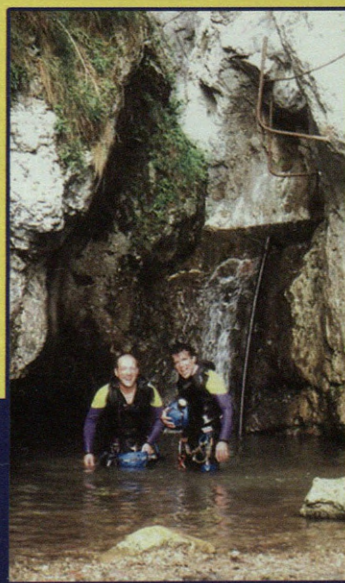
gara, baina mendi hegia ezkerrean utzita. Pinudi zabal bat zeharkatu ostean aukera edukiko dugu, nahi izanez gero, eskumara jo eta gailurrera igotzeko. Bestela, zuzen segitzea daukagu.

Txango osagarria Presatik

Cotobaseroko gailurrera doan bidetik haraxeago, Karrantzako haranaren ikuspegi zoragarria agertuko zaigu begi-bistan. Hemendik aurrera, beherantz egin beharko dugu ia etengabe. Minutu gutxiren buruan bidegurutze batera iritsiko gara. Ezkerretara, txango osagarri bat egiteko aukera daukagu, mapan ikusiko duzuenetz: Presa eta Villanueva de Presa herrietara hurbildu gaitezke, Erdi Aroko galtzada eta guzti.

Eskumara berriz, Aldeacuevara doan bidea dago. Bertatik joanda, eta pare bat kilometro edo egin eta gero, El Pital auzoko bidegurutzerara helduko gara. Ezkerretara jo, eta laster izango zarete ibilbide hasieran. Aldacuevako elizan, alegia. Bertako aparkalekuan egurrezko mahaiak daude, bideak eragindako gosea arintzeko ezin egokiagoak. Zer jan eramanez gero, noski. Trikuharririk ezean, ogitartekoak ez dira txarrak. ■

INGURU ABENTURA

- Abentura kirolak
- Eskola kanpainak
- Kanpamentuak
- Ospakizunak
- Multiabentura
- Prestakuntza ikastaroak
- Bidaia antolatutak
- Bizikleta edo/eta mendi materialaren alokairua
- Neurritara egindako aurrekontuak

Harremanetarako telefono zenbakiak:

635 748 947 / 635 748 948 - Tel. eta Faxe: 945 288114

San Juan 18, 01208 Albeiza - ARABA

www.inguruabentura.com

info@inguruabentura.com

Makina bat kontu

JOXERRA AIZPURUA

INGURUMENA

Haize energia, gero eta ugariagoa

ENERGIAREN NAZIOARTEKO AGENTZIAK

argitara emandako urteko txostenean adierazitakoaren arabera, haize energia gero eta indar handiagoa hartzen ari da.

1995 eta 2005 urteen artean haize energia hamar aldiz handitu da munduan. 1995. urtean 10 terrawatt/ordu energia sortu zen eta 2005ean berriz, 100 terrawatt/ordu.

Une honetan, Australiak, Danimarkak, Alemaniak, Greziak, Irlandak, Herbehereak, Portugalek eta Espainiak behar duten energia elektrikoaren %1 baino gehiago lortzen dute haizetik. Hauen artean Danimarka azpimarratu behar da, behar duen energia elektrikoaren %18,5 lortzen baitu haizetik.

Instalatzen diren parke eolikoei dagokionez, Korea da lehena, azken urtean %233ko hazkundea izan baitu; ondoren Portugal dator, %100eko hazkundearekin eta atzetik Norvegia (%69) eta Irlanda (%58) daude.

Australiaren kasuan, ekoiztutako haize energiak ingurumenean izan duen eragina

O sasuna

JABIER AGIRRE

Aknearen kontrako dieta nerabezaroan

PUBERTAROAAREKIN batera, sebo jariatzea gehitu egiten da eta guruin dentsitate handieneko zonetan puntu beltzak agertzen dira, aurpegian batez ere. Gazteen artean hain usua eta hain deserosoa den arazo hori konpontzeko elikadura egokia ezinbestekoa da. Aknearen arrazoi nagusiak herentzia, hormonak eta ingurumena-ekin lotutako faktoreak –estresa, batik bat– diren arren, Mendealdean azken urteotan ohikoa den jan-neurriak ere aknearen sorreran zerikusia duela uste dute adituek, eta jan-neurri egoki batek arazoa konpontzen lagun dezakeela, betiere bestelako neurri mediko eta higienikoekin batera, noski.

Janari ez gomendagarriak: Azukre finduak dituzten jakiak (galletak, pastelak, gozoak, opilak, botilako zukuak eta edari freskagarriak). Jaki horiek baraurik edo otorduetatik kanpo hartuz gero, are eragin negatiboagoa izango dute. Gantz aseetan edo koipe hidrogenatuetan aberatsak diren produktuak (esaterako aurrez prestatutako jakiak, hestebeteak, haragi koipetsuak, esne osoa, gazta koipetsuak, margarina eta gurina edo janari friji-

tuak) oso noizean behin hartu behar dira. Janari oso minek eta espezia asko dituztenek azaleko hantura eta aknearen agerpena errazten dute. Txokolateak koipe eta azukre findu asko dauzka, beraz argi dago neurriari kontsumitu behar dela, ahalik eta gutxien.

Indartu beharreko janariak: Zuntzetan aberatsak diren jakiek hesteetako erritmoa erregulatu eta idorreriaren kontrako borrokan laguntzen dute. Lekaleak, zereal integralak, berdurak eta fruituak –ahal dela, azal eta guzti– oso jaki egokiak dira. Omega 3 moduko gantz asegabeak (arrai urdinetan) eta soja eta linazi-olioak ere azalari on egiten diote eta hantura gutxitzen dute. Jan-neurri orekatuaren barruan indartu beharreko beste janari batzuk ondorengoak dira: erretinol edo A bitamina asko dutenak (gibela, azenarioa, zerbak eta ziizerbak, tomateak), biotina edo H bitaminetan aberatsak (gibela, giltzurruna, arrautza-gorringoa, legamiak eta tomateak) eta tiamina edo B1 bitamina asko dutenak (ekilore-pipitak, soja, txerriki-giharra eta lekaleak).

landareak

JAKOBA ERREKONDO

mandio@zerain.com

Satorra eta azeria

EHIZAN ARTEA badu etxeko katuak, Marikarmenek. Uraren eran menditik jaitsia da etxera larre motxean zaildutako ehiztari iaioa. Kumeak tripa beteta gozo lo utzi eta belazean behera hor doa. Gehienetan txoriren batekin bueltatzen da, baina bestelakoak ere azaltzen ditu. Mainaz eta jukutriaz azpilanean, sator-lanean arituta hor ekartzen du, tarteka, garaikurren bat. Garaikurra bai, ehizatu eta ez berak eta ez kumeek jateko imintzio zirkinik ere egin gabe ate aurrean, gure hankapean uzten baitu. Azkenekoak hiru sator sailean!

Katutarra ez baina zakur jende artekoa da azeria, letaginak zorrotz eta atzaparrak bizi denek. Satorrek gure Marikarmenekin adinakoa azeriekin, beldurra. Azeri usaina den alorretik, dituztenak eta ez dituztenak, denak emanda alde egiten omen dute.

Landareek ere badute satorra eta azeriaren artekoaren berri. Landare batzuk azeria nahiago satorra baino, honek sustraiz gora eraitsi dezake eta hark bakean lagako du. *Fritillaria imperialis*ek adibidez. Lurpean erreboilak, lurrazalean hosto motots bat eta honen gainetik, gara sendo baten muturrean ezkila itxurako lore multzo deigarria ditu. Landare osoak, erreboilak batik bat, azeri usain nabarmena duela aspalditik ezaguna da. Lorategi eta baratzen ertzetan landatzen da satorrak uxatzeko.

Oraingoan Herbeheretako Wageningengo unibertsitateko Johannes Petrus Franciscus Gerardus Helsper irakaslearen gidaritzapean egindako ikerketa baten arabera, *Fritillaria* azeri usaina sustantzia soil batekin sortzen du, terpeno sulfuroso bat. Konturatzerako satorrak uxatzen dituen gai miragarriren bat eskainiko digute, lore eder hauek pixkanaka gure baratzetatik desagertuko dira eta haren lana produktu sintetiko batekin egingo da. Dagoenerako enpresari bihurriren bat terpenoaren formularen atzetik dabil, azeri. Horrelakoxea izan zen aspirinaren negoziotzarraren hasiera, sahatsaren azalean azido azetilsalzilikoa zela jabetu eta horra, egun buruko mindunik ez dut sahatsen xerka ikusten.

Neuk *Fritillaria* eta Marikarmen ondo zaintzea hobe dut...

errepideetatik 651.720 ibilgailu kentzearen adinekora da. Alemanian, igorritako CO2 kopurua 24,6 milioi tona gutxiagokoa izan daiteke eta Espainian 300 milioi euro aurrez daitezke igorritako CO2 kopurua 14 milioitan gutxitzen bada.

Txostenean etorkizunari buruzko hainbat aipamen daude, legedia, baimen emateak eta ingurumena bezalako gaiak kontuan hartuz, eta batez ere etorkizuneko proiektu bat aipatzen da: DOWNVIND. Proiektu honetan, Eskoziako kostaldean 25 kilometroko luzera izango duen eremua erabiltzea aurreikusten da eta horretarako lanak urte amaieran abiatuko dira. ■

Sahararen despoblazioa

EKIALDEKO SAHARA da munduko lekurik bero eta idorrena. Urtero euri kopurua bi eta hogeita hamar milimetro artekoa izan ohi da –Euskal Herrian, adibidez, 1.000 eta 2.000 milimetro artekoa izaten da– eta ondorioz gizakia pixkanaka leku hori husten joan da.

Eremu hori Egipto, Sudan, Libia eta Txaden artean kokatzen da eta une honetan gizakia Nilo ibaiaren inguruan eta hainbat oasisen baino ez da bizi.

Dena den, bertako klima ez da beti orain bezalakoa izan. Duela 5.000-9.000 urte, klima epelagoa eta hezeagoa zen eta gertatu dena hobeto ulertzeko, hainbat ikerlari alemaniar 150 leku arkeologikotan 500 datu baino gehiago aztertzen ari dira. Hala, klimaren aldaketaren zergatia edo hobeto esanda, gertatutakoa gizakiak egindako zerbaiten eragina ote den jakin nahi da. ■

Web, CD-ROM eta paper formatuetan soluzioak alor guztietan

Erremintak

Soluzioak

Zerbitzuak

Adur SOFTWARE PRODUCTIONS

Adur Software Productions, S. Koop. (ASP)
Industrialdea 1, 20160 Lasarte-Oria
Tel: 943.37.18.49
e-mail: adur@adur.com

INFORMAZIOAREN UNIBERTSOA

Denboraren makina

NAGORE IRAZUSTABARRENA

Enzo txikiaren amets handia

MODENA, ITALIA, 1898. Otsailaren 16an jaio zen Enzo Ferrari, baina erregistroan data erratu eta dokumentuetan otsailaren 18a ageri da bere jaioleguna bezala. Gazte hil zen bere aita eta horregatik ezin izan zuen eskola amaitu. Aurrera atera ahal izateko hiriko suhiltzaileen tailer-rean hasi zen lanean, eta hor hasi zen Enzo eta motorren arteko maitasun harremana.

Lehen Mundu Gerran soldadu izan ondoren, frogia pilotu eta pieza fabrikatzaile moduan hasi zen, Turinen lehenik eta Milango Construzioni Meccaniche Nazionali mendiko auto-en enpresan geroago. 1919an Parma-Berceto lasterketa izan zen bere lehen lehia ofiziala. Urtebete beranduago hasi zen lanean Alfa Romeo etxean eta 20 urtez aritu zen bertan, frogia pilotu gisa lehenik, pilotu ofizial bezala gero, salmenta laguntzaile aurrerago eta lehiaketa ataleko zuzendari azkenik.

Baina bitartean bere enpresa ere sortu zuen. 1929an Bolonian, kalamu merkataritzan aritzen ziren Caniati anaiekin eta geroago hainbat lasterketa irabaziko zituen Marco Tardinirekin afaldu zuen Enzo Ferrarrik. Lehiaketako autoak egiteko elkarte anonimoa sortuko zuten eta bazkideak pilotuak izango zirela erabaki zuten. Baina, mahaikideek berehala Enzok baino gogo gutxiago erakutsi zuten amets hura egi bihurtzeko eta Ferrarrik heldu zion erronkari. Hasieran Alfa Romeo barruko lehiaketa taldea izan zen, baina 1940an bien arteko lotura eten zen.

1943an, Bigarren Mundu Gerraren erdian, Ferrariren fabrika Modenatik 16 kilometrorra mugitu zuten, Maranello herrira. Urte horretan Industriaren Deszentralizazio Legea jarri zen martxan Italian; industriaren kontzentrazioa saihestu nahi zuten, aliatuen bonbardaketei helburua ez errazteko. Baina Auto Avio Costruzioni Ferrariren toki aldaketa alferrik izan zen. 1944an bonbardatu eta suntsitu zuten. Bi urte geroago berreraiki zuten fabrika, 1946an. Eta 47an "Il caballino rampante" ezaguna eta SF (Scuderia Ferrari) letrak zituen lehen autoa irten zen Via Abetoneko tailerretatik.

1950an 1 Formularen estreinatu zen. Eta ordutik hona ez da sortu auto fabrikatzailearik Ferrariri palmaresean itzal egingo dionik: 57 denboraldi, 700dik gora sari nagusi, ia 200 garaipen eta 18 munduko txapelketa (19.a aurki lortzeko aukerekin, Alonsozaleen zoritxarrerako).

Askorentzat arrakas-taren paradigma, Enzo Ferrarrik ez zuen iritzi bera bere buruaz: "Akatsa da irabazlea naizela esatea. Bizitzan dena galdu dut: Laura emaztea, Dino semea, lehen fabrika, gaztaroa, ikusmena, emakumeekiko pasioa, lasterketa asko eta auto asko".

1988ko abuztuaren 13an hil zen Enzo Ferrari. Bere eskariz, heriotzaren berri ez zuten bi egun beranduago arte eman. Bizia akatsik gabeko autoaren bila eman zuen gizonak, bere jaiotzaren erregistroan egindako akatsa zuzendu nahi izan zuen. ■

Goian Enzo gaztea, frogia pilotu baino ez zenean. Erdian, Ferrari 246a, 50eko hamarkadan Scuderia lehen garaipenak eman zizkiona. Behean Ferrariren Maranelloko egoitza gaur egun.

ARRASTOAK

Frankistek hildako errepublikarren arrastoak Saguntoko zabortegian.

PROFANAZIOA. Horixe da Valentziako Udalak egin omen duena eta bertako entzutegia aztertzen ari dena.

Duela aste batzuk Valentziako Fòrum per la Memòria delakoak Valentziako hilerrian egindako ikerketen emaitza jakinarazi zuen. Hiriko udalak hilerrian 1.000 horma-hilobi berri eraikitze lanak abiatu ditu, hain zuzen, 36ko Gerran tropa frankistek hildako 26.300 errepublikar lurperatuta dauden hobiaren gainean. Fòrum per la Memòria taldearen arabera, udalak giza eskubideak eta gorpuak lurpetik ateratzeko nazioarteko arautegia urratu ditu.

Valentziako entzutegiak lanak gerraz zituen, baina egun batzuk geroago afera gehiago nahasi zen, lan horietatik ateratako lurra kamioietan Saguntoko zabortegira eraman zutenean. Bertako langileek harriduraz ikusi zuten ekarritako lurrean giza hezur ugari zegoela. Batzuen-tzat arrasto hauek azaleratzeak Valentziako Udalaren utzikeria agerian uzten du. Baina askorentzat PPko udalaren ekintza planifikatua da, 1939ko apiriletik aurrera eta 1945a bitarte frankistek hil eta lurperatutako pertsonen memoria ezabatze operazioa.

BAKE ETA NORMALIZAZIO PROZESUA

ETAk badio, bake prozesua krisian da

Espainiako Gobernua eta ETA dira bizi dugun bake prozesuaren protagonista nagusiak eta, beraz, horietako alde batek prozesua krisian dagoela esaten badu, hori nahikoa da hala dela baieztatzeko. Beste kontua da zein mailako krisia den. Alderdi nagusiek krisiari beroarenak kendu behar zaizkiola iradoki dute. Iraila abian da jada, Madrilek ez du oraindik presoen haririk mugitu eta prozesuaren ardatza Batasunaren legeztatzean jarri du.

UZTAILEAN GARA-K argitaratutako filtrazioaren bidez bake prozesuari buruzko ENAMen ikuspegia oso kezkagarria zela adierazi zen eta abuztuan ETAk argitara emandako komunikatuarekin ikuspegi ezkorra krisi egoera bilakatu da. ETAk egin-dako salaketa nagusia da "prozesu honek askatu behar dituen korapilo nagusiei negoziazioaren eta akordioaren bidezko erantzun zuzena emateko borondaterik" ez dela erakutsi oraindik eta salaketa horren erantzule nagusiak PSOE eta EAJ egiten ditu. Areago, "hartutako konpromisoetatik aldentzeko jokabidea" dagoela zehazten du erakunde armatuak, konpromiso horiek zeintzuk eta noren artekoak diren esan gabe.

Uztailaren 8ko Gara-ren filtrazioetan zehaztu ziren konpromiso horietako batzuk: Espainiako Gobernuak euskal herritarrek euren etorkizunaz erabakitakoa errespetatuko zuela, segurtasun indarrek atxilotarik ez egitea, polizi indarren gutxitzea, edota ezker abertzaleko erakundeen jardueraren normalizazioa. Gara-ren egun horretako informazioaren arabera, konpromisoak 2005eko ekainetik 2006ko otsailera Espainiako Gobernuak eta ETAk izandako negoziazioetan hitzartu ziren.

XABIER LETONA

Eragile politikoei, oro har, ez dute kezka handirik azaldu ETAk prozesuaren analisisan egindako krisi eta prozesu irakurketa honi buruz, eta honen atzean egon daitekeen egoera aztertu beharrean, prozesuaren tutoretza egiteko ETAk duen zilegitasun eza azpimarratu dute. Espainiako Gobernutik krisirik ez dagoela iradoki da argi eta garbi. Baina bistan da alde batek krisia dagoela esaten badu, krisia egon badagoela, beste kontu bat da zein neurrikoa eta alde bakoitzak egoera nola interpretatzen duen.

Azken bost hilabeteak: argi-ilunak

2006ko martxoaren 22an aldarrikatu zuen ETAk su-eten iraunkorra eta harrezkero aurrerapen asko eman dira, baina beti ere nahi baino gutxiago, batez ere Estatuaren errepresioaren eta presoen eremuan. Alde positiboan osagai asko daude: su-etena bera, alderdien arteko elkarriketak, alderdien mahaiaren osaketarako lanak, ETA-Gobernua elkarriketa, gizarte mailako esperantza... Alde negatiboan ere, dena den, zerrenda garrantzitsua osa liteke: Batasunaren ilegalizazio egoera, errepresio juridiko-polizialen mantentze zorrotza, presoen eremuan aurrera egin beharrean atzera egitea

Abuztuaren 15eko Donostiako manifestazioa izan zen Batasunaren jardunari buruzko azken auzietakoa. Azkenean, ezker abertzaleko kideek manifestazioa egin ahal izan zuten.

ARGAZKI PRESS / ANDONI CANELLADA

2006ko irailaren 3a

ARGIA

—nagusiki Parot doktrina dela eta—, PP eta UPNk prozesuari egindako etengabeko erasoak... Eta bakoitzaren esperantza eta pentsamoldearen arabera, askoz osagai gehiagorekin bete litezke alde on eta txarren zorro hauek.

Krisia, beraz, hor dago, nahiz eta ez dakigun zehatz-mehatz zein mailatakoa den, nagusiki alde bakoitzak bere interpretazioa egiten duelako; ETA “blokeo” egoeraraino iristen da bere definizioan. Harrigarriena da ETArekin komunikatuak ez duela halako larritasun zantzurik piztu edo adierazpen publikoetan bederen ez dela halakorik sumatu. Are gehiago kontuan hartuta mehatxua ere komunikatuaren baitan dagoela: “Ohartarazi nahi dugu, Euskal Herriaren aurkako eraso horiek jarraitzen badute, ETAk erantzun egingo duela”. Ez du erantzun mailaz hitz egiten, baina prozesu hau guzti hau bukatu arte ez litza-teke ahanzi behar ETA erakunde armatua dela.

Edozein modutan, badirudi Pernandoren egia hori ahaztu nahi dela, ETA oraindik hor dagoela alegia eta bake prozesu hau ez dela onik iritsi bere amaierara. Klase politikoan barneratuegia dago honako ideia: erakunde armatua gidatzen dutenek erabakia dutela borroka armatua utzi behar dela eta, beraz, krisiak krisi, prozesuak aurrera jarraituko duela oztupo guztien gainera. Baliteke hala izatea, bada hori pentsatzeko datu eta esanik; baina badira kontrakoa pentsatzeko ere, horien artean gaur egun arte izandako negoziazio prozesuetan ETA engainatua sentitu denean erakutsi duen jarraera bera da esanguratsuen.

Hiru ardatz nagusi

Datozen hilabeteetan hiru ardatz nagusiren inguruan bilakatuko bide da bake prozesua: Batasunaren legeztatzea, presoak eta alderdien mahaia. Presoen eremuan, besteak beste *El Pais*-eko bidea erabilita, uda osterako mugimenduak iragarri zituen Espainiako Gobernuak; berdin Batasunaren legeztatzea dela eta.

Prozesuaren sukalde inguruetan informazioa ez da batere garbia eta zuhurtasun handiz erabili behar da itu-

rri desberdinen ahotik entzundakoa, baina badirudi Batasunako zuzendaritzak ez lukeela arazorik beste sigla batzuk sortu eta egungo legedira egokitzeko, horretarako formula duin bat erabiliz gero. Baina Batasunak bere ordezkioak jarduera politikoan normaltasunez aritzea eta egungo Batasunaren aurkako neurriak ez legokeela segurtatu nahi du, eta Espainiako Gobernuak ez diu horrelakorik bermatzen. Argi dagoena da orain PSOEek ez duela Alderdien Legea deuseztuko eta Batasuna ez dela legeztatuko sigla horiekin. Argi dago, halaber, datorren udaberriko udal eta foru hauteskundeetan, prozesuak zutik jarraitzen badu, herritarrek Batasuna-

**Badirudi Batasunako
zuzendaritzak ez lukeela
arazorik beste sigla batzuk
sortu eta gaur egungo
legedira egokitzeko,
horretarako formula duina
erabiliz gero**

ARGAZKI PRESS/ JON URBE

ARGAZKI PRESS/ MARISOL RAMIREZ

Alderdien arteko bilera ofizialak izan dira orain arte bake prozesuak utzi dizkigun argazki esanguratsuenetakoak, eta horietan deigarriena Batasuna eta PSEk uztailaren hasieran egindakoa izan zen. Goiko argazkian aipatutako bileraren une bat ikus daiteke eta behekoan sozialistek jeltzaleekin uztailaren amaieran egindakoa.

ren ordezkioaren aldeko hautua egin ahal izango dutela.

Berriz ekarri beharko dira lerroetara Jose Luis Rodriguez Zapateroren hiru hitz ospetsu: gogorra, luzea eta zaila. Bai, halakoxea da bizi den bake prozesua eta datozen hilabeteetan jorratuko diren osagai garrantzitsuenetan izango dira krisi gogorak, adibidez Batasunaren ordezkioaren legeztatze kontuetan, presoaren eremuan edota alderdien mahaian osaketan.

Krisi une bakoitzean soka behin eta berriro tenkatuko da, eta ikusteko dago Espainiako Gobernua eta ETA egoerari eusteko gai izango diren. Baina tentsioa ez da bakarrik maila horretakoa izango, eta alde bakoitzak bere barne kohesioari eusteko gai den erakutsi beharko du. Beste bake prozesu askotan ikusi dira talde, alderdi edo gobernuen baitako tentsio eta zatiketak, eta hemengo ere ez dago zergatik salbuetsi beharrik.

Bitartean, jende askok sufritzen jarraitzen du, aktualitateari helduta, hor dago latza aurreikusten den Iñaki de Juana presoaren gose greba. ■

Ekai Txapartegi

Zarautz (1976). Filosofian doktorea. Nazioen ontologiari buruzko ikerketa burutzen ari da Kaliforniako Berkeley-ko unibertsitatean. Koloreen ontologiari buruzko tesia egina du bestalde.

Zarautzek Intsumisia (ZIN) taldeko kide sortzaileetakoa izana. *Desobedientzia ibiltzen* (Txalaparta) liburua kaleratu du aurtan. Bera AEBetan izaki eta gu Euskal Herrian aritu gara, distantziarik gabeko mundu honetan gaindi. Desobedientzia eta gure herriaz jardun dugu, nazioen eta koloreen ontologiaren distirak liluraturik eta solte, distantziak ematen duen sotiltasunez.

MIKEL ASURMENDI

Argazkiak: Egoitz Lasa

«Desobedientzia zibila izatekotan errepublikarra izango da»

Desobedientzia ibiltzen liburuaren lehen aipua Jon Benito poetarena da: "Ez nautela militarrek eta bakezaleek salbatuko" dio pasarte batean: "Jon izugarri maite dudana laguna da. Eta nik interpretatzen dudana moduan behintzat, arrazoi du. Desobedientzia zibilaren aroa ETari edo EAJri gehiago ez itxarotea erabakitzen dugunean sortuko da, sortuko bada behintzat" adierazi digu Txapartegik jardunaren abiaburuan.

Desobedientzia ibiltzen izenburu iradokigarria argitu aldera egin dugu aitzina, eta galdera honekin egin ere.

Desobedientzia zibila aktibatuz aska al liteke Euskal Herria?

Aska liteke. Hasteko baina, desobedientzia zibila ezagutu behar da. Nik, filosofo bezala, ez dut esango desobeditu egin behar denik, erabaki hori hartzea politikoen edo desobedientzialarien ardura delako. Liburuan aurrean teorikoa bakarrik egin dut, besterik ez, desobedientzia zibilak hobekien noiz eta nola funtzionatzen duen azalduz.

Desobedientzian aritutako lau aitzindariaren ideiak landu eta nabarmendu dituzu: Thoreau, Ghandi, Russell eta King. Ghandi azalean agertzeak konnotazio berezirik al dauka?

Desobedientziari buruzko liburu bateko azalean inor jartzekotan Gandhi da, dudarik ez, bera baita erreferente nagusia. Gandhi irakurri ez duen jende askok uste du badakiela Gandhik zer pentsatzen zuen. Hollywoodek asimilatutako Gandhi ez da Gandhi benetakoa ordea.

Desobedientzia definitzeak lanak ematen ditu. Zenbat lan eman dizu zuri?

Espero baino handiagoa. Lan teorikoa oso aurreratua aurkitzea espero nuen baina, harrigarria bada ere, ez da horrela. Gure kasurako balio dezakeen desobedientzia zibilaren definizioa sortu behar izan dut maila handi batean.

Desobedientziari buruzko pentsamenduari ekarpenik egin al diozu? Zein?

Akademian jende gutxi landu du desobedientzia zibilaren gaia eta landu dutenek John Rawls-en bidetik jorratu dute gehienbat. Arazoa da Harvard-eko irakasleak ez duela euskaldunok behar dugun desobedientzia zibilaz hitz egiten. Horregatik, perspektiba teoriko berri bat ireki behar izan dut nazio askapena ere barne hartzeko. Praktikan existitzen zen, Gandhiren nazio askapen mugimendua da horren eredu, baina teorikoki ez zaio arretarik jarri. Nik egiten dudana desobedientzia zibil errepublikarraren defentsa akademian proposamen berria dela uste dut.

Teorian aritu aitzin ekintzailea izan zinen. Zertan erosoago?

Hilean 2.000 euro kobratuz erosoago, jakina! Ikerlarion bizimodua ez da jendeak uste duen pagotxa hala ere, ekintzaile izatea hain eroso balitz Euskal Herria aspaldi askatu genuen.

Izan al daiteke teorilari, ekintzaile izan gabe? Edo alderantziz?

Horrelako gaietan ez. Desobedientzia zibilaren zentzua ekintza da, legea hartu eta bihurtzea, legeko bidega-

bekeriak lehenbailehen amai daitezen. Teoria beharrezkoa da baina norbera egoeran jartzea beharrezkoago.

Teoria eta praxia kontuan hartuta, egiguzu gogoeta zure esperientziatik.

Gure kasuan praktikak eraman gintuen teoriara. Presoak Euskal Herrira hurbiltzeko eskatuz autopista moztea erabaki genuenean sei urteko kartzela zigor arriskua hartu genuen. Pertsonalki egoera hori zaila da, imajinatuko duzunez, orain Berkeleyn egon beharrean Valdemoroko kartzelan egon baininteeen. Horregatik ondo aztertu nahi genuen egiten ari ginena. Testuinguru horretan ulertu behar da desobedientzia zibilaren azterketa teorikoa egiteko sentitu nuen beharra.

Euskal herritarrok jabetu al gara desobedientziaren funtsaz eta helburuez?

Baietz uste dut. Gutxi gorabehera guztiok dakigu desobedientzia zibila zer den. Kontua da, arrazoi batzuegatik edo besteengatik, zenbaitek gutxi gorabeherako ezagutza baino gehiago eduki nahi izatea. Liburuak horretan sakontzeko aukera ematen du.

“Desobedientzia zibila sortuko bada, eta nire ustez sortuko da, bilakaera propioa duenean eta helduta dagoenean sortuko da”

“Pre-sezesio garaian sartuak gara, edo gutxienez, sezesiorako trantsizio baten atarian gaudela esango nuke”.

Zein neurrian dute desobedientzia alorrek elkarren beharra? Esaterako, burujabetza nazionalaren jardura nagusituko balitz, “kaltegarria” litzateke burujabetza nazionalaren helburuentzat? Galdera horiek politikariek erantzun behar dituzte. Historiak erakusten duenez ordea, gehienetan desobedientzia zibila alor batean aktibatzen denean errazagoa da besteetan ere aktibatzea.

Lizarra-Garaziko Akordio garaian “loraldi” moduko bat bizi zuen desobedientzia ekimenak. Ez dirudi ordukoa erreplikatu denik.

Egun beste lehenetsun batzuk daude. Gainera, ez dut uste su-etena eta desobedientzia zibilaren arteko lotura automatikoa izatea ona denik. Horrek presa sartzen baitu. Desobedientzia zibila sortuko bada, eta nire ustez sortuko da, bilakaera propioa duenean eta helduta dagoenean sortuko da.

Desobedientziaren joera liberala eta errepublikarra landu dituzu, bigarrena da zure aukera.

Liburuan diodanez, Euskal Herrian desobedientzia zibilak aurrera egiteko erreplikatu egin behar du. Horretarako bi jauzi konkretu eman beharko lituzke: autodeterminazioa eskatu beharrean burujabetza eskatu beharko luke eta desobeditzaileak, ekintza sinbolikoak egin beharrean, politikoki euskaldun gisa bizitzeko erabakia hartu beharko luke.

Azken urteotako bilakaera ikusita, nola ikusten duzu bi joeren garapena?

Desobedientzia zibila izatekotan errepublikarra izango da, bestela pixkanaka ahultzen joango da, estrategia instituzionalean buru-belarri sartu garela adieraziko baitu.

Ziklo politiko baten amaieran bide gaude. Ziklo honetan Estatuaren bortizkeriaren erantzunezko bortizkeria praktikatu da. Zein neurrian eragin du horrek herri honen borroka moldetan?

Euskal Herrian desobedientzia zibila indartsuagoa ez izatearen arrazoia ez zait ETArek existentzia arrazoi pisuzkoena iruditzen. Ez dut sekula entzun ETak desobedientzia zibila aktiba-

tzea galarazi duenik. Ikastolak edota intsumisoak sortzeko, adibidez, ez zen oztopo izan. Baina, oker egon ninteke. Eztabaida hori betiko geratuko da. Dena dela, ez desobeditzeko erabakiaren erantzukizuna norberarena da, ez beste inorena.

ETA dagoen bitartean desobedientzia zibila kriminalizatzeko arriskua igo egiten dela esan nahi dut.

Bai, hori hala da, baina desobedientzialariak oztopo horiek gainditzeko estrategiak gara ditzake. Gainera, ETA gabe ere kriminalizazioa ez da desgertuko. Kriminalizazioa fenomeno globala da eta ETA ez da mundu mailako erakundea. Alegia, desobedientzialariak edozein testuinguru politikan garatu behar izaten ditu kriminalizazioa gainditzeko estrategiak, bestela jai dauka.

Nola ikusten duzu Euskal Herriko bake prozesua Kaliforniatik?

Egia esan ez dakit zein den bake prozesuaren osasuna. Nire ezjakintasunetik PSOE suarekin jotzen ari da. Bake prozesuan Europako Batasunaren inplikazioa galaraztea, Batasunaren ilegalizazioa luzatzea, preso sakabanaketari eustea... Euskal Herrian gai horiek guztiak gasolina dira eta gasolinarekin jotzen duenari badakigu zer gertatzen zaion. Felipe Gonzalez erre zen, Aznar ere bai eta horrela jarraitzen badu, Zapatero ere erre egingo dela uste dut. Tipo hauek ez dira beraiek uste duten bezain azkarrak.

KOLORE ETA NAZIOEN ONTOLOGIEZ

"Koloreak eta nazioak berdin daude"

Koloreen auzian filosofoak ez dira ados jartzen koloreak zer diren, objektiboak, erlatiboak edo zer arraio. Nazioen kasuan ere gauza bera gertatzen da, batzuek ukatu egiten dute nazioak existitzen direnik eta beste batzuek berriz nazioak entitate objektiboak direla argudiatzen dute. Zentzu horretan eta aldeak alde, koloreak eta nazioak berdin daude, haien existentziaren inguruko kontrobertsiaren erdian. Doktorego tesian defendatu nuen, koloreak existitu existitzen dira baina haien izatea berezia da, espezie bakoitzaren "erantzun-perzeptiboaren-mendekoa" delako. Nazioen auzi ontologikoa are konplexuagoa da, ontologikoki objektuak direlako eta ez propietateak, baina erantzun zuzena norabide beretsuan aurkitzen dela uste dut: nazioak existitzen dira baina haien izatea berezia da, besteak beste, etnia bakoitzaren "erantzun-identitarioaren-mendekoa" delako.

Orokorrean zer nolako tankera hartzen diozu egoera politikoari?

Pre-sezesio garaian sartuak gara, edo gutxienez, sezesiorako trantsizio baten atarian gaudela esango nuke. Aznarren gobernuak atzaparrak erakutsi zizkigun. Martxoaren 11 hartan, esaterako. Benetako terrore eguna bizi izan genuen Euskal Herrian. Gogoratzen duzu Ibarretxeren terrore erreakzioa? Horrek eta Martxelo Otamendi eta Joan Mari Torrealdei eta besteak torturatzeak eta Madrildik datozen eraso guztiek, azken batez, euskaldunengan gure babesgabatasunaren kontzientzia piztu zuen. Gure benetako egoeraren kontzientzia horrek prozesu soberanista bat jarri du martxan, inork ezin duelako babesik gabe bizi.

Nola jokatu behar luke euskal gizarteak uneon?

Gizarte zibilak egundoko rola joka dezake egoera honetan. Euskal Herrian ezin da gertatu Katalunian gertatu dena. Han gizarteak CIU saritu du, hain zuzen ere PSOEren aurrean burua gehien makurtu duen alderdia. Euskal politikariei alderantzizkoa erakutsi behar diegu, PSOEren aurrean burua makurtzea zigortu egingo dugula alegia. Horregatik, garai honetan oso garrantzitsua da politikoen lana. Ardura itzela dute egonkortasuna galdu gabe askatasuna eskuratzen.

Askatasuna diozu, baina nola definitzen duzu askatasuna?

Askatasuna modu errepublikarrean definitzen dut, dominazio gabezia bezala. Badago askatasuna definitzeko modu liberal bat ere, esku-hartze gabezia oinarritzen dena, baina definizio errepublikarra hobea da, interbentzio arbitrarioen *posibilitatea* debekatzen duelako.

Adibiderik?

Asko dago. Euskal errepublikar bat ez da konformatzen Estatuak, besterik gabe, guk irakurtzen ditugun egunkariak itxi ez dituelako; itxi ezin dituelako baizik. Alegia, bermatu arte Estatuak ezin duela gure egunkaririk itxi errepublikarra ez da aske sentituko. Gure askatasunak estatuburuaren atrebentziaren gainetik egon behar du. Horregatik, askatasuna definitzeko tradizio errepublikarra erreperatu behar dugula iruditzen zait. Edonork ulertzeko modukoa da eta gurearen moduko dominazio egoerak deskribatzeko bitarteko ezin hobea eskaintzen du. ■

gure!
arteak
euskaraz

Bizkaiko Foru Aldundia
Diputación Foral de Bizkaia

Ba al zen herri euskaldunik Aragoi?

Juan Karlos Lopez-Mugartza irakasleak *Erronkariko eta Ansoko toponimiaz* izeneko doktore tesia irakurri du uda aurretik Euskal Herriko Unibertsitatean. Toponimia kontuak aipatu ditu tesiaren izenburuan, nahiz eta leku izenez harago jardun duen ikerketan.

MIEL A. ELUSTONDO

LANAREN IZENBURUA gorabehera, Erronkariko eta Ansoko toponimiaz baino areago jardun du tesian Lopez-Mugartzak. Lanak, izenean agintzen digun eremu geografikoari berari dagokionez, gainditu egin ditu mugak. “Ikerketa aberasteko asmo-tan, alderaketak egin ditut Erronkarik eta Ansok inguruan dituzten herrieta-ko leku izenekin. Zuberoko Santa Grazi hartu dut aztergai. Biarnon bi ibar, Baretous, edo Baretetze, eta Aspe ibarra”.

Oinezkoak esatera, aspaldi galdu zen euskara ibar horietan. Bestela zehaztuko luke baieztapen hori iker-tzaileak. “Ez da hainbeste denbora ere. Erronkarin duela gutxi arte hitz egin izan da euskaraz. Orain, berri-z, euskaldun berriak ditugu. Galdu, beraz, ez da galdu”. Zehaztapena egin eta aurrera egingo du Lopez-Mugartzak bere bidean. “Erronkari-tik ekialdera zer gertatzen den azter-tu behar da. Izan ere, XX. mende arte euskaraz hitz egin da Erronka-rin. Bestalde, hego mendebalderago, Gazteluberrin, esaterako, XIX. mende arte hitz egin izan zen. Kon-tua da XVI. mendeko mapetan euskararen mugak bat egiten zuela Nafarroako erresumaren muga administratiboarekin”. Logikarik ez duena: hizkuntzaren eremua mapa-ko lerro artifizialak etenarazia. “Zer-bait bitxi zen. Menendez Pidalen mapan, Nafarroatik kanpo dagoen alderdi horretan gaztelaniak eragin zuela ikusten da. Badakigu, jakin,

erromantzea Esako urtegi ingurura iritsia zela XVI. mendean eta askoz lehenago ere VIII. mendean, baina horrek ez du esan nahi euskara desagertu egin zenik handik”. Komunitate elebidunaren hipotesia egitera jo du Lopez-Mugartzak, honenbestez. Eta badu horretarako arrazoi pisuzkorik. “Erronkarin, adibidez, duela gutxi arte iraun du komunitate elebidunak. Bertakoek euskara behar zuten zuberotarrekin eta zaraitzuarrekin hitz egiteko. Gaztelania ere behar zuten: hasteko, errekan behera almadietan jaisten zirenean. Berdin gertatu zen Ansoko ibarrean XVI. mendean. Ez naiz arriskatu, baina

esango nuke komunitate elebidunak izan zirela han ere, baita XVI. mendea baino geroago ere”. Zenbait toponimo aldaturik ageri zaizkigu herri etimologiaren bitartez: *Saiestiko* leku izena, esaterako, *Saiestoki* eta *Saistoki* dokumentaturik dator. Eta toponimo batzuetan, bi aldaerak ditugu, bata euskal itxurakoa (Urrizti), eta bestea erdal itxurakoa (O Risté). Hori ulertzeko ez dugu modu bat besterik, Lopez-Mugartza irakaslearen aburuz: “Horiek asmatu dituenak euskal sena behar zuen. Ez dago bestela ulertzerik”.

Euskararen ezaugarriak argitara

Toponimia biltzera jo du irakasleak, nahiz eta bestelako helburu gordeagorik ere bazuen. “Asmo taxonomiko hutsa ez ezik, hau da, bildutak toponimoen sailkapena egin ez ezik, banuen beste asmo bat ere, aukeran: hango euskararen ezaugarrien berri ematea, ahal izanez gero”. Eta egin du. Eta uste ez zuenarekin topo egitea gertatu zaio. Euskara bat espero eta beste bat agertu! “Hegoaldeko goi-nafarreraren antza izango zuen euskara espero nuen, hizkuntza zaharra, baina, aldiz, euskara garatua aurkitu dut, zenbait ezaugarritan erronkariaren antza duena”. Datuei zuku atera eta ondorioak dagozkio ikertzaileari. “Horrek esan nahi du haraino heldu zela iparraldeko eragina. Eta ekialde-mendebalde harremana ere inportantea izan zela. Alegia, Erronkari eta Anso ibarreta-

Lopez-Mugartza hizkuntzalari eta poeta

Ama nafarra du eta aragoiarra, aldiz, aita. Juan Karlos Lopez-Mugartzaren baitan (Zaragoza, 1961) biltzen dira familiaren bi hariak, Aragoi eta Nafarroa. "Aragoiarra naiz izatez. Birraitona Goi-Aragoikoa nuen, Almudebar aldekoa, eta familia dut Etxon. Beraz, ongisko ezagutzen dut tesiak hartzen duen alderdia". Euskal Filologia ikasi zuen Gasteizen, fakultate zaharrean. Koldo Mitxelenaren ikasle izan zen, bai lizentziaturan eta bai doktore ikastaroetan ere. "Hil zen urtean hasi nintzen doktore ikasta-

roan. Mitxelena eskaileretan beharra erori eta kito gure kurtsoa".

Egun, Nafarroako Unibertsitate Publikoan ari da lanean, euskara irakasle. Hizkuntzalari da, eta olerkari. *Garraren eta karroiaren margoak* argitaratu zuen 1993an, Euskaltzaindiaren Felipe Arrese Beitia saria irabazi zuen lana, tesiak eragindako estresaren kontrako antidoto izan zedin idatzitako poemarioa.

ZALDI ERO

tik hegoaldera beste euskalki bat ageri da".

Aingeru Irigaraik izen bat asmatu zuen inguru honetako euskarak izendatzeko: euskalki eusko-aragoierakoa. Lopez-Mugartzak izendapena baliatu du tesian, eta oharra egin. "Eusko-aragoiera dialektoak... hainbat daude. Eusko-aragoiera diogunean, badirudi Aragoiko erresumaren hasierako ibarrak ditugula kontuan, ez besterik. Anso, Etxo, Sobrarbe, Ribagorza... goi-haranak, alegia. Horri loturik, badirudi, hala ageri da Alfontso Irigoienek eta Aingeru Irigaraien lanetan, Alfontso Batailatzailea erregea bera euskaldunen artean hazi zela. Etxon jaio omen zen. Izan ere, Aragoiko erreinuaren sorreran azaltzen dira Nafarroako erregeak ere. Hau da, hango lurrak Nafarroako zati ziren, Euskal Herriko zati. Euskaraz egiten bazuten, eusko-aragoieraz egingo zutela da ustea". Dialekto bat edo gehiago izanda ere, alegia. Artez jakiterik ez dagoenean, berriaz, ustea da nagusi. "Nire iritziz, hegoaldeko goi-nafarreraren antzeko euskalki edo azpieuskalkia hitz egingo zuten han. Gero, iparraldeko eragina heldu zen, hau da, hizkuntza frankoek bertako euskararen eragin zuten garapena. Besteak beste, horrela sartu zen seigarren bokala -u frantsesa esaten dugunagure artean". Bistan denez, hizkuntza frankoak ez zion, soilik, euskarari eragin. "Akitaniako sistema bokalikoa eragin zuen, gaskoiera". Eta kontuan harturik Zuberoak aski harreman historiko estuak izan dituela auzo dituen

Biarno eta Gaskoiarekin, bada Zube-roako euskararen bokal egin zen. "Are hegoalderago ere igaro zen eragina eta Erronkarin bokalen asimilazioa eragin zuen: *iturri*-tik *uturri* dugu, *gaxtelu*-tik *gaxtulu*... Anso aldean ere ageri da fenomeno hori (*mozurgia* batean, *muzurgea* bestean)".

Euskara dokumentatua

Autore eta dokumentazio handia aztertu du Lopez-Mugartzak. Erronkariko eta Ansoko toponimiaren gaineko lanak urri izanagatik, bertako euskara ongi aztertutik dago. Haste-ko, Erronkarikoa. "Mitxelenaren lana daukagu, Txillardegiarena, Bonaparte Printzearena... eta, bereziki, Azkue-rena eta haren laguntzaile Mariano Mendigatzarena". Besterik da Anso-ko egoera. Hor ez da gisako ikerketa-

rik. "Ez, ez daukagu horrelakorik. Bonaparte Printzeak, 1879ko mapa egin baino lehenago, zera galdetu zien Erronkariko laguntzaileei: alegia, ea herri euskaldunik ba ote zen Aragoi. Goi-aragoiera sartu zenetik lurralde hori beti erdalduna izan dela esan izan da, baina Bonapartek berak ez zuen horrela ustea, galdera egin zuenean. Bestalde, badakigu Barétous, Baratonnes, Bareton(e)s edo Barattetze ibarrean, eta Aspeko Leskun herrian, adibidez, duela gutxi arte hitz egin izan dela euskaraz". Duela gutxi arte. Eta zer du gutxi hizkuntzaren denborak zientzialariaren esanetan? "Ehun edo berrehun urte. Ez da urte asko. Gainera, Barétousen oraindik auzo euskaldunak daude, egun euskaraz mintzo direnak. Eta hau Barétousen gertatu bada, zergatik ez Aragoiko Lorbes herrian, adibidez? Burgitik bertara dago Lorbes, Salvatierra de Eskatik hur, baina Sasi mendian sartuta, Zaragozan, baina Huescako muga aldera". Lorbes, lur beltz, eta herri isolatua. "Burgikoekin hitz egiteko beharra zuten. Zergatik ez zen han mantenduko euskara? Arestian esan dizut: Bonaparteren iritziz, has-teko, gerta zitekeen Aragoi herri euskaldunik izatea. Eta hor dago Txillardegi emandako datua: Salvatierra de Eskin, 1838an, apaiza behar zutela, euskaraz zekiena".

Justo Bague Salboch berriemailea

"Askotan joaten nintzen berarengana eta beti hitz egiten genuen toponimiaz, berak ere ardura hori hartzen baitzuen, bere lana balitz bezala. Lagun batzuk ere aurkeztu zizkidan. Nikolas Necochea, adibidez, Urzainkikoa. Askotan jo omen zuten Nikolasen atean, ikertzaileek, alegia, informazio eske, baina Nikolasek ezetz. Niri, aldiz, Justoren eskutik nentorrenez, baietz, kontatuko zidala nahi nuena". Bata lagun, bestea adiskide, zenduak dira gure ikertzailearen berriemaile zintzo eta onak. "Justorekin egon nintzen azken aldian, ateraino irten eta esan zidan: 'Ea honekin konpontzen zaren. Ea nahikoa duzun eta bikain jartzen dizuten!'. Autoan sartuta nengoen ordurako. 'Ea bikain jartzen dizuten!', Justo hoska... Hil zen gizajoa". Lopez-Mugartzari *bikain cum laude* eman zion epaimahaia. ■

Hiru Errege Mahaia

Eta zertan ote da Hiru Errege Mahaia izenaren historia? Irakasleak daki: "Gaskoieraz *lous tro(i)s rois* dugu, hau da, *lur zati gorriak, biluziak*". Etimologia popularrak errotara ez bestera eraman du ura, hamaikatan bezala, eta erregeak ikusi lur agorra besterik ez zen lekuan.

Bero-beroan

ONINTZA IRURETA

Marta Mata eta hizkuntz eredua eskola katalanean

TONI MOLLÀ Valentziako Unibertsitateko filologia irakasleak Marta Mata pedagogoari egin dio erreferentzia www.gipuzkoa.euskara.net webguneko artikuluan. Mata pedagogo katalan hilberriak, beste gauza askoren artean, sare bakarrek eskola katalana defendatu zuen, hau da, katalanez irakatsiko zuena. Eredua horretako eskola kohesio sozialeko eta integrazio soziolinguistikoko tresna zela defendatu zuen. Hona Mataren harira Mollà idatzitakoaren zati bat: "Bere arrazoibideen eta proposamenen zehaztasunak erabateko arrakasta izan zuen. Kataluniako Generalitateko bi gobernuek, Jordi Pujolenak eta Pasqual Maragallena, 'estatu politika' gisa hartu dute sare bakarra, malgua eta gizarteke aldaketek adi egongo dena behar dela. Gainera, biek katalana hartu dute integrazio eta sustapen sozialeko tresna gisa, irakaskuntzaren hizkuntza instrumental eta herrialdearen hizkuntza sinboliko gisa. Tamalez eta zuhurtzia soziala alde batera utzi-

ta, valentziarrok kontrako eredua, eredu horren negatiboa, garatu dugu. Gobernu sozialistek eta popularrek gaztelaniazko irakaskuntzarekin jarraitu dute, eta katalana eta valentziera borondatezko hizkuntzatzat utzi dituzte, irakasleek, ikasleek eta ikasleen gurasoek aukeratzeko hizkuntzatzat. Logikoki, Katalunian lortu duten emaitzaren kontrako lortu dugu, gobernuan edozein koloretako alderdia egon arren. Valentziako eskola —eta, beraz, baita Valentziako gizartea ere— zatituta dago, irakaskuntzako hizkuntzen arabera. Hizkuntza ez da integrazio tresna, eta zatiketa eta bereizketa bultzatzen du. Hori oso larria da herrialdera iristen ari diren migrazioak kontuan hartuta; izan ere, gaztelania aukeratzeko dute integrazio hizkuntza gisa".

Etorkinak eta euskara

XABIER AIERDI soziologoak www.euskara.euskadi.net/hizkunea webgunean EAEra doazen etorkinen hizkuntza eta kultur integrazioarako bideei buruz idatzi du. Hona pasarte

bat: "Beste kontu bat iruditzen zait euskararena, eta migrazioak hemen ere ez ditu arazo berriak sortzen, zudenak berriro seinatu edo intentsifikatu baino ez. Horrela,

1. Nork ez du irakurri Koldo Izagirren "Z Eredua" artikulua eta nor ez dator bat han esaten zen %90ekin gutxienez?

2. Nork ez du askotan pentsatu eta esan egungo ereduak errebisatu egin behar direla, ez dutelako euskararen geroa bermatzen: egoera berriek esperimentazio berritua behar dutela?

3. Nor ez da kontziente euskarak bi kode dituela egungo ikasleengan: bizi-penena, zeinetan ia agertzen ez den, eta ikasketena, angustiaz bizi dutena askotan ikasleek. Hau zer da, egoki ala desegoki, on ala txar? Seguruenik on eta desegoki. Seguruenik, izan behar duena.

(...)

5. Zer egin behar du etorkinak bertakoak egiten ez duenik? Hau ere argumentu erretorikoa da, baina egia da. Agian, bertakoak egiten ez duena eta euskara ikasi, baina hori ere zaila da".

Kayukoak

Orainsu arte pateretan etortzen ziren Afrikako gosetia, bizirik edo hilik, Espainiako hegoaldeko kostaldera. Orain, kayukotan, Senegaleko arrantza ontzitxoetan, Afrikako lurralde oso urrunetatik kanariar eta mediterranear kostaldera iritsi nahi dute. Abuztuan, kayukotan iritsitako afrikar etorkinen kopurua izugarria izan da. Hogei milaren bat iritsi dira aurten kosta horietara Europako "paradisu" aurkitu nahian. Ehunka hil dira ahaleginean. Afrika-ko zenbat milaka immigrante izango dira Mediterraneoko itsas hondoan? Batek daki. Azken urteotan milaka omen dira. Immigranteak, helmuga herrialdeetan atxiki eta aberriratu egiten dituzte, askotan gogo txarrez, baztertutako merkatzia bailiran. Estatu espainiarrari eta Europar Batasunari axola zaion

bakarra haiek Europan ez sartzen uztea balitz bezala. Horretarako hegazkinak, itsasontziak, fragatak, sateliteak... erabiltzen dira. Errepresio politikoa handia bada ere, gose denak eta lan bila dabilenak, direnak eta ez direnak egingo ditu europar "paradisu" partikularrera iristeko. Bada formula bat, hala ere, bakarra agian, patera eta kayuko gehiago ez izateko: euren baliabide naturalak ustiatzea, Afrikako lurralde horietan inbertituz. Euren garapena sustatzea. Hori da Europak eta Iparrak, elkartasunez, egin beharko luketena, Hegoaldeko lurralde txiroen onerako. Gainontzeko guztia adabakiak baino ez dira, eta gainera, Mediterraneo Itsasoa immigranteen hilerri bihurtzen dute.

Juan Mari Arregi

BAHEA

Ludger Mees-ek *Noticias de Gipuzkoan* esanak: "Gero eta jende gehiagok ikasi nahi du euskaraz gure unibertsitatean.

Nolabaiteko desoreka sortzen da, gure irakasleen perfla ez datorrelako guztiz bat eskaera horrekin. 4.000 irakasleetatik heren bat baino ez da elebiduna".

Jean-Baptiste Coyos hizkuntzalaria gipuzkoa.euskara.net-en: "Hizkuntza politikako proiektua dela-eta, botere publikoek eta euskararen alde lan egiten duten elkarteek ahalegin guztiak egin beharko lituzkete, euskararentzat erabileraren eremu berriak sorrarazteko eta horietan euskara ohiko hizkuntza izateko, egungo eremuak (ikastolak, eskal irratiak) sendotu daitezten. Horretarako, igorle bakoitzak euskararentzat truke-sareak osatu beharko ditu, euskara Iparraldean gero eta beharrezkoagoa izan dadin. Eta hori lortze aldera, Euskararen Erakunde Publikoaren aurrekontua (egun 1.700.000 eurokoa da) handitu egin beharko da".

XABIER LETONA

MALTZAGATIK

Presoen egoera azaleratzen duen gose greba

IÑAKI DE JUANA CHAOSEK

libre beharko luke 2004ko urriaren 26tik, baina espetxean jarraitzeaz gain lerrook idazten diren unean 22 egun daramatza gose greban, Algecirasko espetxean. Eta, berak jakinarazi duenarekin eta gose greba hartzen ari den ezaugarriekin, denak adierazten du latza izango dela.

Espetxeetan euskal preso politikoek jasaten duten egoera gogorraren adierazle esanguratsuenetakoa da Iñaki de Juana. 19 urte ziegaz ziega egin ondoren, 1973ko kode penalaren arabera jadanik libre beharko luke. Eta bera moduan beste preso asko. Espainiako justizia sistemaren 'akats' hori zuzentzera etorri zen *Parot doktrina* moduan ezagutu dena. 1973ko kode penalaren irakurketa berri honekin jadanik ez dago Iñaki de Juanari egindako txapuzarik egin beharrik, eta dena legezko da.

Iñaki de Juanak ere legezkotasunaren barruan jarraitzen du preso, jakina, baina bere bigarren espetxealdia eskubidezko fundamenturik ez duen auzian oinarritzen da; beste askotan ere hala da, baina kasu honetan

IMANOL OTEGI / ARGAZKI PRESS

nabarmenegia da. 96 urteko espetxe zigorra eskatzen zaizkio bigarren espetxealdi honetan, eta dena 2004ko abenduan *Gara*-n argitaratutako bi idazkirengatik: "El escudo" eta "Gallizo". Maltzagako hau idatzi aurretik berriz irakurri ditut, eta hitz gogorrak, iritziak eta espetxe funtzionario zenbaiten pasarte historiko subjektibo –baina espetxe munduaren inguruan ibili den edonorentzat oso sinesgarriak– batzuetatik harago ez dago ezer. Ikusmolde batekoak edo bestekoak, estilo horretako dozenaka irakurri daitezke prentsan.

Auzitegi Nazionaleko fiskal eta epaileek, ordea, ETako partaide izatea eta mehatxuaren delituak

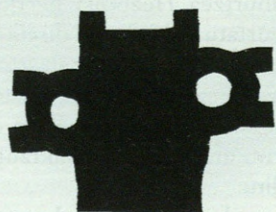
garbi ikusi zituzten iritzio-tan eta hori nahikoa izan zen kalean beharko lukeen presoak berriz 96 urteko espetxe eskaera bizkarreratzeko. Aznarren garaiko botere judizialaren politizazio neurrigabeaz argudia liteke auzia gehiago ulertzeko. Parot doktrina, ordea, Zapateroren garaikoa da, eta seguruenik, euskal pre-

soen aurka azken 30 urteetan izan den erasorik sendoenetakoa.

Tamainako eraso ezin da ulertu bizi den negoziazio prozesutik at, ohi bezala, Espainiako Gobernua presoena gaia presio politikorako tresna gisa erabiltzen ari baita. Inozoa litzateke pentsatzea ez lukeela hala egingo, baina jarrera hori –edo jarrera horrekiko isiltasuna– eta Estatuaren errepresioaren eremuko beste jokaera asko ere ez dira bateragarriak giza eskubideen diskurtsoarekin.

Iñaki de Juana sinbolo bat da, bai Espainiako iritzi publikoaren aurrean, bai ezker abertzalean. Baina sinboloaren gainetik, eskubideak dituen pertsona da.

Argitalpen honen edizioan lankide:

kutxa

Net Hurbil

PELLO ZUBIRIA

Opor beltzak Libanoko mendi eta hondartzetan

Opor garaiko hogeita hamar egun aski izan dira herrialde bat suntsitzeko. Bi soldadu israeldar bahitzearen aitzakiaz hasitako inbasioak txikizio handiak utzi ditu Libanon, eta mundu osoan erantzun baino galdera gehiago. Udako kanpainak udazkenean zer ekarriko duen ez baitakigu.

GERRA BERRI POLITA OPARITU DIGU udaldiak. "Hogeita hamar egunetako gerra" bataiatu dute, "Israel-Hezbola gerra" ere bai, "Arabiarren eta juduen arteko 6. gerra" ere irakurri dugu, "Libanoren 2006ko okupazioa" eta "Irango erasoaren atariko" ahaztu gabe.

Gerrako kronikak ahitutakoan —oraingoz— balantzeak idazten dira eta etorkizunerako pronostikoak. Hauen artetik bat hautatzekotan, horra *OpenDemocracy* gunean Paul Rogers-ek publikatu duen "A phoenix from Lebanon's ruins" (Fenix hegatzia Libanoko hondakinetatik) artikulua. Rogers irakaslea da Britainia Handiko Bradford-eko unibertsitatean; gatazken ikerketan saiatzen den Oxford Research Group delakoan ere ari da; *Losing Control* (Kontrola Galtzen) liburua idatzi du mundu mailako segurtasun arazoez, eta *OpenDemocracy*n astez aste egin dio Libanoko azken inbasio honi jarraipena. Aipatu dugun artikulua Libanon su-etena sinatu eta egun pare batera idatzi du.

Israelen bonbaketak eten direnean denek aldarrikatu dute garaipena. Tel Aviveko gobernuburu Ehud Olmert-ek uste izan du Hezbolaren indarra ahuldu duela eta orain Libanoko hegoaldea seguruagoa izango dela Beiruteko tropak mugaraino hedatuta. George W. Bush kontent azaldu da eskualde horretan Siria eta Iranen eragina txikiagotu delakoan. Beiruteko lehen

ministro Fuad Siniorak iritzi dio Libanoko gizartea atera dela garaile. Eta asko dira —batik bat herrialde musulmanetan— irabazlea Hezbola mugimendua izan dela adierazi dutenak.

Ez da posible denak izatea garaile. Aldiz, galtzaileak zein diren badakigu. Wikipediak abuztuaren 23an eskaini zituen datuen arabera, aste labur horietan 1.300 libanoar zibil hil dituzte (eta 46 militar baizik ez), 3.700 zauritu eta milioi batek egin behar izan du ihes beren etxeetatik. Hildako israeldarrek 163 izan dira (tartean, 119 militar), zaurituak 1.750 eta ihesi joandako zibilak 500.000. Hezbolak zenbat gizon galdu dituen ez dago argi: erakundeak berak 74ren heriotza aitortu du eta Israelgo armadak dio 500 baino gehiago hil dituela.

Israelek kalte ekonomiko handiak jasan ditu, baina askoz gehiago Libanok, bonbaketen ondorioz: 15.000 dira birrindutako etxeak, gehiago kaltetutakoak, eta ezin konta ahala zubi, errepide, zentral elektriko, komunikazio-gune, komertzio eta fabrika suntsitu dituzte. Paul Rogersek aipatu du 7.000 milioi dolarreko kalteak edukiko dituela Libanok; beste iturri batzuek uste dute ia beste hainbeste gastatu duela gerran Israelek.

Gerra honek Israelgo iritzi publikoak garraztu du. Agintarien hitzak gorabehera, hango komunikabideetan gehienek Israel ipintzen zuten

galtzaile —"alferrikako gerra egin dugu", "lehen baino ahulago gaude"...— eta horrek darama Paul Rogers idaztera eraso militar gehiagoren eske daudela judu asko. Militarrek bereziki ari dira bultzaka.

Su-etenen ondorengo presak

Israelek hilabetez kolpatu eta bizirik irautea lortu izanagatik gehienek irabazle jo dute Hezbolak eta orain armak uzteko presio handiegirik ez du jasan beharko, Rogersen ustetan. Gerrako iskilu gehienak gordetzeko aukera izango du, baita kanpotik arma gehiago, misilak barne, eskuratzeko ere. Baina Libanori dagokionez, ikertzaile honek ikusi duen datu nagusia zera da: inork espero baino askoz azkarrago itzuli direla ihesi joandako herritarrek sorlekuetara. Horrek eta kaltetuei agindutako laguntzek erakusten omen dute Hezbolak diru iturri onak dituela, eta erabaki duela jendea fite beren etxetara bihurtzea. Hezbolak herritar xitiei segurtatu nahi die ez direla beren lurretatik ihesi ibiliko palestinarrek dabilzan bezala. Gainera, asistentzia kontuetan beti porrot egiten duten gobernu arabiarrek lotsakizun utzi nahi ditu.

Libanoko herritarrok hegoaldera itzultzeak asko zailtzen dio Israelgo armadari eskualde horretan berriro erasotzeko aukera, Rogersen ustez.

Bestalde, "ez da gutxietsi behar etxeratzaren sinbolismoa. Libano hegoaldea luzaz jenderik gabe geratu balitz, horrek berak emango zuen gatazka luze baten itxura. Jendeak itzuli eta etxeak berreraikitze lanari ekin dienez, honek handiagotzen du Hezbolaren garaipen irudia". Denbora alde duela, alegia.

Baina Israel barruan gerrari buruzko eztabaida mikaztu ere egin dezake. Horren aurrean, Israelgo militarrek eduki dezakete su-etena hankaz gora botatzeko tentaldia, buruzagien hilketi berriro ekinez (lehen saioa eraso eten eta bosgarren egunean burutu dute) edo Libano eta Siria arteko mugan bonbaketak eginez, arma trafikaren aitzakiatan.

Gauza da beste aditu batzuek justu alderantzizko igarpenak egin dituzte-

la, uste dutelako Libanokoa ez dela izan beste eraso handiago baten "entremesa" baizik: Iran konpatu aurreko prestaketa. Teoria honen aldeko bat Seymour Hersh da, *The New Yorker* astekariko kazetaria; informazio oso onen jabe izateko fama duen Hershek —berak ateratu zuen argitara Vietnamgo gerra garaian My Lai-ko sarraskia, berrikitan Abu Ghraib-eko torturen informazioa ere bai— plazaratu berria du jadanik AEBetako gobernuak martxan daukala Iran bonbakatzeko erabakia.

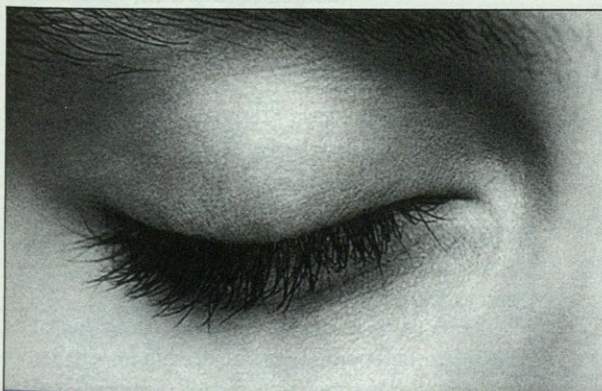
Beste kronikagile famatu batek, George Monbiot ingelesak, gisa berean idatzi du *The Guardian*en, nabarmenduz maiatzaren 23an Ehud Olmert lehen ministro israeldarra George Bushekin bildu zenean honek oniritzia eman ziola Libano erasotze-

ko planari —Hezbollah eskaini zuen aitzakia, bi soldadu israeldar bahitu eta zortzi hilda— honela Iranen kontrako eraso erraztuko zelakoan. Paul Krugman ekonomialari ezagunak ere *The New York Times*en ohar bera egin du "Bush Iran erasotzeko gauza da" artikulua plazaratuta.

Krugmanek dio plana martxan dagoela, eta "ez, Bush ez da hori egiteko gauza izango!" diotenei kasorik ez egiteko. Hori bera zioten Irak erasotzeari buruz, eta Bushen egin egin zuen. Gelditzeko eskatzen ziotenei ez zien kasurik egin, ezta bere aitari berari ere. Oraingoan, gobernu Iranen inguruan giroa nola prestatzen ari den ikusita, Krugmanek uste du plana jadanik martxan dela. Eraso hori egiteko arrazoi ekonomikoak —nagusiki petrolioak— aipatu izan dira eta baita geopolitikoak ere, Iranen bonba atomiko-nahia alegia. Krugmanek beste arrazoi handi bat ikusten du gainera: azaroan hauteskundeak dira AEBetan eta Kongresuko ganbera baten edo agian bien kontrola galtzen badute errepublikanoek, nola egingo liekete aurre argitu gabe dauden eskandaluez sor daitezkeen ikerketa batzordeei? Jakina da gerra on batek meritua handitzen dizkiola lehendakari txar bati.

Gauza da amerikarrek Irani eraso egiteaz idatzi gurela beste Net Hurbil batean. Oraingo ez da gertatu, eta udazkena geratzen da urtats artio. Aldiz, beti badira sorpresak. Libano ez genuen oporren aurretik deus iragarri, eta ikusi... ■

<http://www.argia.com/nethurbil>
helbidean, gai honi buruzko informazio gehiago eta Interneteko loturak.

**Konfiantza
delako
garrantzitsuen**

Egunez egun
zure konfiantza
geureganatzen dugu,
etengabe produktu
berriak eta
zerbitzu berriak
bilatzearen bidez.

**ZINKUNEGI
OPTIKA**

Hernani, 4 - 20004 DONOSTIA
e-posta: zinkunegi@euskalnet.net
TEL.: 943 420 624

G A R A N T I A

Iñigo Aranbarri

Garai hartan

Irakurle aldra zuen zain Ilia Ehrenburg-ek garai hartan. Garai hartan, gerora beste hainbat bazterretan bezala, Espainiako gerran zebiltzan kazetariak ez ziren neutralak. Gerora Vietnamen edo Bosnian bezala, gerrak ez ziren bonbapean eta lubakietan bakarrik erabakitzen, eta Europako antifaxismoak behar zituen Ehrenburgen kronikak, gizatasunez sendotzen zen mundua hala. Gainera, Ehrenburg ez da erreportajegile hutsa, idazle maitatua zen gerra aurretik, halaxe izango da gerra osteko urteetan, Sobietar Batasunak duen ezagutza: Pasternak, jazarria zen; Grossman, baztertua; Xolokhov, "errealismo sozialistaren" arrastoa idatzi eta Nobel saria izanagatik, ez zen irakurria, hain zen mundu sinestezin eta geza erakusten zuena; gutxi ziren Bulgakov leitzera iristen zirenak... Ehrenburgekin, aldiz, algara ederrak egindakoa zen jendea *Julio Jurenito eta baren jarraitzaileak*-ekin.

"Errusiako hiri batean hazi nintzen, nire ama hizkuntza errusiera da. Errusiar idazlea naiz, eta errusiar gutiek bezala, nire aberria defenditzen dut. Baina naziek zerbait gogorarazi zidaten. Gure ama Hannah deitzen zen. Judua naiz. Harro diot. Hitlerrek gehien gorroto dituenak gara, eta gorroto horrek harrotzen nau" egin zuen aldarri 1941eko irati-mitin batean. Hurrengo urtean, munduko juduen artean sobietarren kausa hedatuko zuen batzordearen zuzendaritzan izango da. Garai hartan, antipodetan, beste bazter askotan bezala, adiskide baten aitak Bahia Blancako Alderdi Komunista sortu zuen. Ehrenburg bezala, ukrainiarra eta judua zen jaiotzez Merenson.

Egunotan, ezin akordutik erauzi garai hura. Ez da asko Merensonen semeak idatzi didala, aita hil zaiela dio Carlosek. Eta komunista zaharraz dudaz azken oroimenak hartu nau, egongelako besaulki batean eseria, musika klasikoa entzuten, maite zutenak ezagutzeko gauza ez zela Quilmesko etxean, Buenos Aires Handian.

DANI BLANCO

Berrikiago, Carlosen alabak idatzi dit. Hone-taz eta hartaz ari dela, honek ere aitaz argazkia: ez duela hau baino judu damutuagorik ezagutzen diost, ez duela antisionista handia-gorik ezagutzen. Etxeko azken berriekin batera, *Prozesu* garaian preso izaniko emakumeen inguruan egin duen ikerketa bidali dit Silvinak. Gustura dabil antropologia tesiarekin. Brasil eta Uruguai artean dabil orain, kaina moztailleen gaineko lan batekin.

Ehrenburgena eta Merensonena, ez da kasu bakarra. Nazioartekotzaren eta gizarte solidarioago baten alde borrokatu ziren milaka judu XIX. eta XX. mendeak liburu baten gisa elkartzen diren bi orrialdeetan. Idazleak, ob-roak, intelektualak... historiaren liburu horretako du Ehrenburg-ek *Judu berriari* poema, diasporari Palestinara itzul zedin deika.

Garai hura lizuntzen noiz hasi zen, ezin esan, baina nago Israelgo estatua askorentzat amets izaten hasi zen neurrian hasi zela *desamets* izaten kontzientzia sozial gaitzeko juduontzat. Antzeko mezua transmititu nahi du *Zoaz, bizxi eta itzuli* filmean Radu Mihaileanu zuzendariak, etxe-ko aitonari hitza ematen dionean. *Kibutz* atarian, orduko ametsa zertan den azaltzen ari zaio Etiopiatik heldutako biloba hartuari: "Herri hau bahitu egin dute".

Gazako haur txikituek, Libanoko etxe suntsitu arteko katabutek zurirako edo beltzerako beste aukerarik eskaintzen ez digutenean, txikitasunaren handia kontatzen diguten kazetaririk gabe,

Ehrenburg Espainiako gerran korrespontsal zeneko kronikak irakurtzen lotu nau iluntzeak, Merenson aita tarteka agertzen zaidala: "Obusak inguruan lehertzen hasi zitzaizkionean, gizonak, erotuta, pistola hartu zuen. Gerraontzia browning balez hondoratu nahi zuen. Komikoa eta ikaragarria zen. Horrelakoa izan zen atzokoan espainiar tragedia...".

Laket gaitzeko eta baretu garai hartan gauzak beste era batera zirelakoarekin, baina ez litzateke zuzena harantzago ez egitea. Analogiek galtzen naute. ■

Gazako haur txikituek, Libanoko etxe
suntsitu arteko katabutek zurirako edo
beltzerako beste aukerarik eskaintzen ez
digutenean, txikitasunaren handia kontatzen
diguten kazetaririk gabe, Ehrenburg
Espainiako gerran korrespontsal zeneko
kronikak irakurtzen lotu nau iluntzeak,
Merenson aita tarteka agertzen zaidala

ASTE HONETAKO

zozketak

www.txapelaburuan.com
943-004215

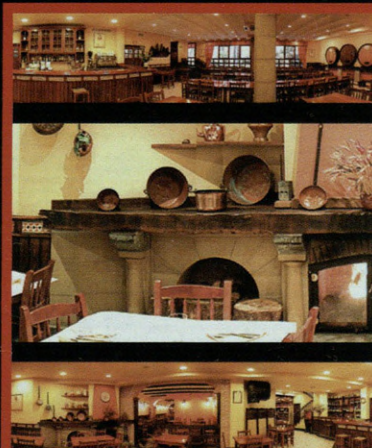
Txapela buruan eta ibili munduan

2 sudadera

Gamon Zumardia, 7
Orereta GIPUZKOA

www.txapelaburuan.com

1

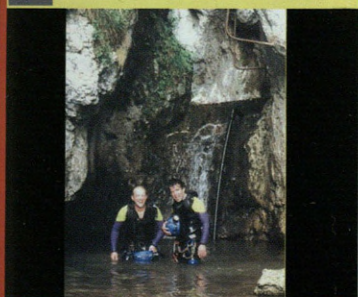
Txiki Polit Jatetxea

Afaria 2 lagunentzat

Musika plaza, z/g
Zarautz GIPUZKOA

www.txikipolit.com

2

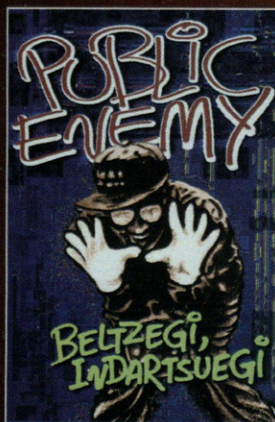

Inguru abentura

Arroila jaitziera
2 lagunentzat

San Juan kalea, 18
Albeniz ARABA
www.inguruabentura.com

3

Public Enemy beltzegi, indartsuegi

Asier Leoz
10 liburu opari

Soraluze GIPUZKOA
www.hotsak.com

4

2 Mokogorri eta Nairobitarra

2 produktu sorta opari

www.argia.com/denda

5

AURREKO ASTEKO IRABAZLEAK

TARPOON URPEKARITZA

• Brouard familia (Donostia)

INGURU ABENTURA

• Jon Goti Mendiola (Usansolo)

ATALAIA JATETXEA

• Azkune Arrizabalaga Sendia (Azpeitia)

MUGALDEKOAK

• Dionisio Sasieta Telleria (Ezkio-Itsaso)
• Edurne Zuazabeitia Olabe (Gasteiz)
• Imanol Arluziaga Esnal (Donostia)
• Amaia Bergaretxe Loiola (Eibar)
• Andres Alberdi Gorostiaga (Elgoibar)

LAUBURUA ETA GARTXOT

• Josebe Sagarzazu Ancisar (Hondarribia)
• Isabel Razkin Lizarraga (Uhart-Arakil)

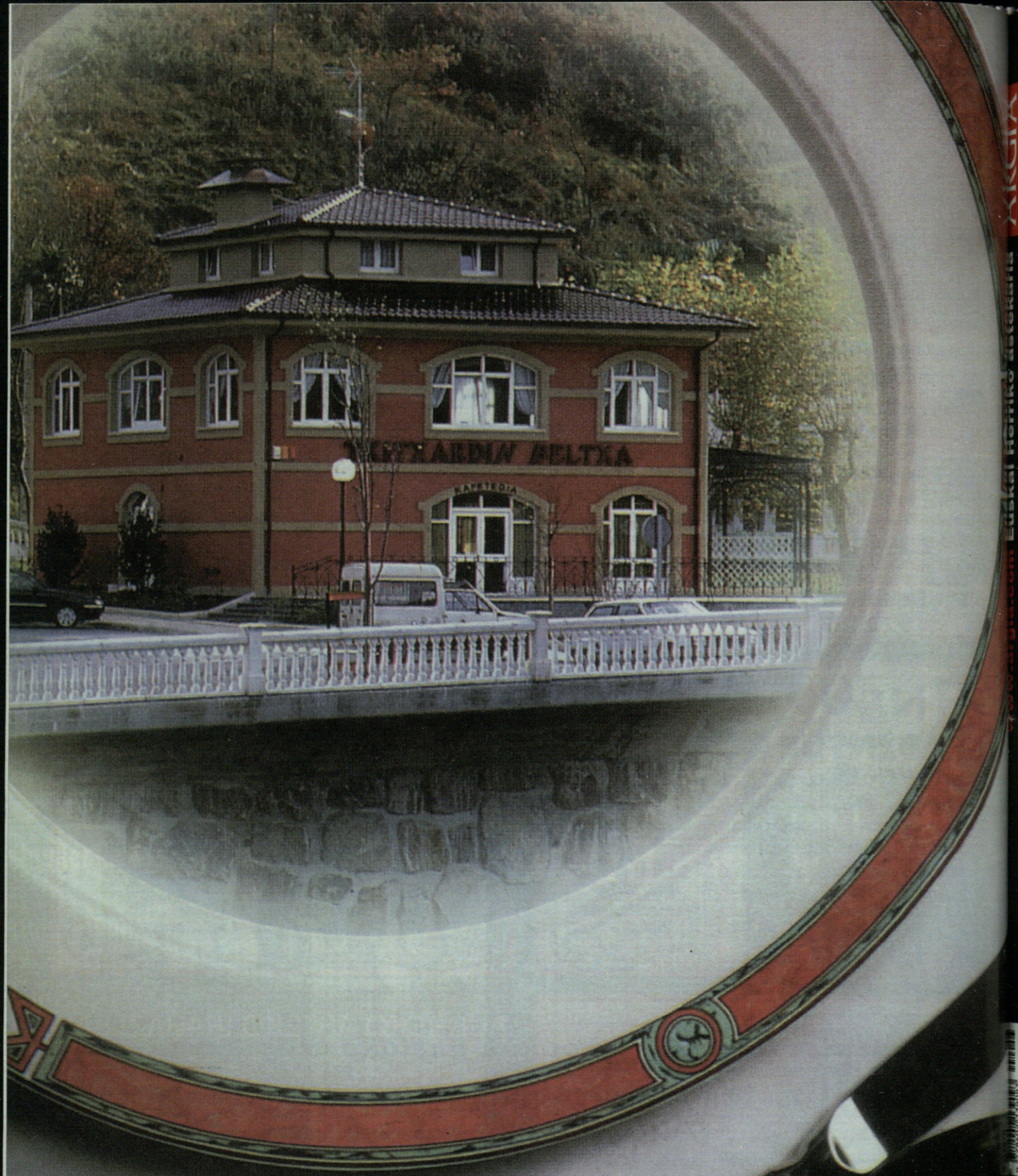

PARTE HARTZEKO

Astelehenetik ostiralera **GOIZEZ** 09:00-13:00 **ARRATSALDEZ** 15:00-18:00

Tel: 943 36 72 85 • gunea@argia.com • www.argia.com/gunea

TXITXARDIN BELTXA

Oria Etorbidea

27.02.04